

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANA SANAT DALI

İÇ MİMARLIK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN MEKÂN ALGISİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ – ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

NECLA SEMERCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANA SANAT DALI**

**İÇ MİMARLIK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN MEKÂN ALGISİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ – ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

NECLA SEMERCİ

Danışman: Doç. Dr. Fehime Yeşim GÜRANİ

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İpek DURUKAN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Onur KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2025

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İÇ MİMARLIK Ana Sanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Fehime Yeşim GÜRANİ
(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi İpek DURUKAN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Onur KILIÇ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../2025

Prof. Dr. Hüseyin GÜLER
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2025

Necla SEMERCİ

ÖZET

İÇ MİMARLIK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN MEKÂN ALGISININ DEĞERLENDİRİLMESİ – ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Necla SEMERCİ

Yüksek Lisans Tezi, İç Mimarlık Ana Sanat Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fehime Yeşim GÜRANİ

Temmuz 2025, 99 sayfa

Mimari tasarımın unsurlarından olan mekân, kullanıcıların çeşitli eylemleri gerçekleştirebileceği tanımlı bir boşluktur. Mekânı oluşturan zemin, duvar, tavan ve mobilyalar gibi bileşenler mekânın işlevine, kullanıcının istek ve ihtiyaçlarına göre biçimlenir. Bu bileşenler arasındaki anlamlı ilişkilerin, kullanıcının zihninde oluşturduğu deneyim ise algı terimi ile ifade edilir. Bu deneyim öncelikli olarak duyular aracılığıyla şekillenir. Mekânı deneyimleme süresi ve kullanıcının mekân ile kurduğu bağ da algıyı etkileyen diğer faktörler arasındadır. Mekân ve algı ilişkisi iç mimari çözümlemelerde yaşanılır mekânlar yaratmak adına önem taşımaktadır. Algı ve algı kuramları sosyal bilimlerin önemli araştırma konularından çevre psikolojisinin bir alt başlığıdır. Bireyin çevresini ve mekânı nasıl algıladığına yönelik çalışmalar bu bağlamda ayrı bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada amaç kullanıcının içinde yaşadığı mekânı nasıl algıladığı ve içinde yaşadığı süreye bağlı olarak algıdaki değişiklikleri bir örnek mekân üzerinden tespit etmektir. Buradan yola çıkarak Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinden gönüllü olan 104 kişi belirlenmiştir. Araştırmada bu öğrencilerden eğitim gördükleri mekânlar konusundaki deneyimlerinin bir anket yolu ile aktarılması istenmiştir. Seçilen mekânda, birinci sınıf öğrencileri henüz eğitim gördükleri mekân hakkında yeni bağ kurmaya başlamış, dördüncü sınıf öğrencileri ise uzun denilebilecek bir süre içinde zaman geçirmişlerdir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin aldıkları iç mekân tasarımı eğitimi sonucu ve bulundukları mekân ile bağ kurmuş olmaları nedenleri ile birinci sınıf öğrencilerine göre algısal anlamda değişiklik olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, öğrencilerin eğitim düzeyine göre bu algıyı nasıl farklı yorumladıkları irdelenmiştir.

Araştırma, karma yöntem yaklaşımıyla çalışılmıştır. Nicel veri toplama sürecinde, araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmış ve bu formda katılımcılara, iç mimarlık bölümünün bulunduğu fakülte ve öğrencilerin deneyimledikleri mekân üzerinden algılarını yansıtmaları istenmiştir. Ankette yer alan likert ölçekli sorular, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Öğrencilerin belirli iç mekânlara (giriş holü, fuaye, koridor, atölye birimleri, sosyal alanlar vb.) dair değerlendirmeleri, istatistiksel olarak bağımsız örneklem t-testi ile sınıf düzeyine göre karşılaştırılmıştır. Ayrıca, öğrencilere bazı mekânların nasıl hissettirdiğine dair sorulan kavramlar doğrultusunda oluşturulan çapraz tablolar ve ki-kare analizi yardımıyla, öğrencilerin sınıf düzeyi ile fiziksel mekân bileşenlerine yönelik farkındalıkları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Verilerin analizinde gelişimsel araştırma yöntemlerinde yer alan kesit alma modeli kullanılmıştır. Bu yöntem ile belirlenen kavramların algısını ölçmeye yönelik bir geri bildirim elde edilmeye çalışılmıştır.

Nitel veri sürecinde ise, anket formunda yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla toplanan metinsel veriler, tematik analiz yöntemiyle sınıflandırılmış ve her sınıf düzeyinde öne çıkan temalar frekanslandırılarak tablo haline getirilmiştir. Analiz sonucunda, öğrencilerin ışık, biçim, ses, renk gibi mekânsal bileşenlere yönelik algılarında sınıf düzeyine göre belirgin farklılıklar tespit edilmiştir.

Tez çalışmasının örnekleminin Çukurova Üniversitesi İç Mimarlık Bölümündeki birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri ile sınırlandırılması ve bu grupların incelenmesinde bazı esaslar mevcuttur. Bu iki sınıf özelinde sınırlandırılmasının temel nedeni sınıf düzeyleri arasındaki mekân algısı deneyiminin farklılığının en fazla olacağının düşünülmesidir. Birinci sınıf öğrencisi, herhangi bir mekân kavramını öğrenmeden, tasarım eğitimi almadan eğitim sürecine başlamaktadır. Ancak dördüncü sınıf öğrencisi, iç mimarlık eğitiminin son aşamasına yaklaşmış, yılların verdiği tasarım bilgisi birikimiyle mesleki olgunluğa erişmiş oldukları bilinmektedir. Bu kriterler değerlendirilirse, incelenmek istenen iki grup karşılaştırıldığında oluşan farkın daha belirgin biçimde okunması düşünülmektedir. Aynı zamanda kullanılacak yöntemlerin iki grubun analizlere uygunluğu söz konusudur.

Mekân ve tasarımı üzerinden yürütülen bu çalışmada, öğrencilerin mekân duygusunu güçlendirdikleri, mekânı oluşturan farklı bileşen ve öğelere olan farkındalıklarını arttırdıkları, mekânı algılama becerilerini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. SPSS analizi sonucunda elde edilen veriler, birinci sınıf öğrencilerinin mekâna dair değerlendirmelerinde daha yüzeysel ve genel kavramlara yer verdiklerini;

dördüncü sınıf öğrencilerinin ise daha çok işlev, atmosfer, malzeme kalitesi ve duyuşal özelliklere odaklandıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, iç mimarlık eğitiminin mekânsal analiz, algı geliştirme ve tasarım farkındalığı açısından öğrenciler üzerinde olumlu ve geliştirici bir etki yarattığını göstermektedir.

Aynı zamanda İç Mimarlık eğitiminin meslek sahibi bireyler yetiştirmekle birlikte bireyin algılama becerisini de geliştiren bir süreç olduğunu kanıtlar nitelikte olduğu yorumlanabilir. Bu çalışma; öğrencilerin mekânsal algılarının, aldıkları eğitim özelinde kazanımları ve bu kazanımları yorumlama becerileriyle birlikte ne şekilde değiştiğini tartışmaya açması yönünden önemlidir. Bu yönden çalışmanın, ilgili literatüre ve İç Mimarlık lisans eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma; öğrencinin, İç Mimarlık eğitiminde verilen mekâna yönelik derslerden edindiği bilgilerin, meslek hayatında ne şekilde değişeceği hususunda da önem taşımaktadır. Mekânsal algı sürecinin birey üzerinde değişimlerin gözlemlendiği bu çalışma ile alan araştırmacılarına yol gösterici olması umulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mekân, algı, mekân algısı, iç mimarlık, iç mimarlık eğitimi.

ABSTRACT**ASSESSING THE SPATIAL PERCEPTION OF INTERIOR ARCHITECTURE
UNDERGRADUATE STUDENTS – THE CASE OF ÇUKUROVA UNIVERSITY****Necla SEMERCİ****Master Thesis, Department of Interior Architecture****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Fehime Yeşim GÜRANİ****July 2025, 99 pages**

Space, one of the elements of architectural design, is a defined void where users can perform various actions. Components such as floors, walls, ceilings, and furniture that make up the space are shaped according to the function of the space and the desires and needs of the user. The meaningful relationships between these components and the experience they create in the user's mind are expressed by the term perception. This experience is primarily shaped through the senses. The duration of the experience of the space and the connection the user establishes with the space are among the other factors that influence perception. The relationship between space and perception is important in interior design solutions in order to create livable spaces. Perception and perception theories are an important research topic in the social sciences and a subheading of environmental psychology. Studies on how individuals perceive their environment and space are of particular importance in this context. The aim of this study is to determine how users perceive the space they live in and the changes in perception depending on the duration of their stay in that space, using an example space. Based on this, 104 volunteers from the first and fourth grades of the Interior Architecture Department of the Faculty of Architecture at Çukurova University were selected. In the study, these students were asked to share their experiences of the spaces where they were educated through a questionnaire. In the selected space, first-year students had just begun to form new connections with the space where they were educated, while fourth-year students had spent a long period of time there. It was determined that there was a difference in perception between first-year and fourth-year students due to the interior design education received by the fourth-year students and the connections they had formed with the space.

The study examined how students interpreted this perception differently according to their level of education.

The research was conducted using a mixed-method approach. In the quantitative data collection process, a questionnaire developed by the researcher was used, and participants were asked to reflect their perceptions of the faculty where the interior architecture department is located and the space they experienced. The Likert scale questions in the questionnaire were analyzed using the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) program. Students' evaluations of specific interior spaces (entrance hall, foyer, corridor, workshop units, social areas, etc.) were compared according to class level using a statistically independent sample t-test. In addition, cross-tables and chi-square analysis were used to examine the relationships between students' class levels and their awareness of physical space components, based on concepts asked about how certain spaces made them feel. The cross-sectional model used in developmental research methods was employed in the analysis of the data. This method was used to obtain feedback aimed at measuring the perception of the identified concepts.

In the qualitative data process, textual data collected through open-ended questions in the questionnaire were classified using thematic analysis, and the themes that emerged in each grade level were tabulated by frequency. The analysis revealed significant differences in students' perceptions of spatial components such as light, form, sound, and color according to grade level.

The sample of the thesis study was limited to first- and fourth-year students in the Interior Architecture Department at Çukurova University, and there are some principles underlying the examination of these groups. The main reason for limiting the study to these two grades is the assumption that the differences in spatial perception experience between grade levels would be most pronounced at these levels. First-year students begin the educational process without having learned any spatial concepts or received design education. However, fourth-year students are approaching the final stage of their interior architecture education and are known to have attained professional maturity through the design knowledge they have accumulated over the years. Considering these criteria, it is anticipated that the differences between the two groups under examination will be more clearly discernible. At the same time, the suitability of the methods to be used for the analysis of the two groups is also a consideration.

In this study, which was conducted through space and design, it was concluded that students strengthened their sense of space, increased their awareness of the different

components and elements that make up space, and developed their ability to perceive space. The data obtained from the SPSS analysis revealed that first-year students tended to use more superficial and general concepts in their evaluations of the space, while fourth-year students focused more on functionality, atmosphere, material quality, and sensory characteristics. This situation shows that interior architecture education has a positive and developmental effect on students in terms of spatial analysis, perception development, and design awareness.

At the same time, it can be interpreted as evidence that interior architecture education is a process that develops the perception skills of individuals as well as training them to become professionals. This study is important in that it opens up a discussion on how students' spatial perceptions change in relation to the knowledge they acquire through their education and their ability to interpret this knowledge. In this respect, it is believed that the study will contribute to the relevant literature and to interior design undergraduate education. The study is also important in terms of how the knowledge students acquire from courses related to space in interior architecture education will change in their professional lives. It is hoped that this study, which observes changes in individuals through the spatial perception process, will guide researchers in the field.

Keywords: Space, perception, spatial perception, interior architecture, interior architecture education.

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması mekân algısı üzerine uzun süredir duyduğum merakın bir ürünü olmuştur. Çalışma, algı kavramına yönelik teorik bilgilerimi derinleştirmekle birlikte kullanıcıların mekânlara yönelik algılarının nasıl değiştiğini anlamaya yönelik farkındalığımı da arttırmıştır.

Akademik yolculuğumda lisans sürecinde olduğu gibi lisansüstü sürecimin her aşamasında bana yol gösteren, bilgi ve tecrübesiyle çalışmama değer katan, sabırla zamanın her diliminde sorularımı yanıtlayan ve desteğini esirgemeyen, öğrencisi olduğumdan onur duyduğum çok değerli danışmanım Doç. Dr. Fehime Yeşim Gürani hocama en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin rehberliği, bu çalışmanın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamış, akademik anlamda bana ilham ve cesaret vermiştir.

Ayrıca araştırma sürecinde katkı sağlayan ve anketlere katılarak çalışmamı zenginleştiren iç mimarlık öğrencilerine ve istatistiksel analiz sürecinde, bilgi ve desteğiyle süreci kolaylaştıran Arş. Gör. Abdil Arık’a teşekkür ederim.

Bu zorlu süreçte ve hayatımın her anında yanımda olup sabırları ve destekleriyle bana güç veren annem Fulya Semerci ve abim Mehmet Fatih Semerci’ye en derin teşekkürlerimi sunar, onlara olan minnettarlığımı ifade etmek isterim. Aynı zamanda bu süreçte bana güç ve moral veren can dostlarıma da teşekkür ederim.

Son olarak bu tezi, her zaman yanımda olduğunu hissettiğim, inancı ve sevgisiyle bana güç veren ebediyete intikal eden babam Dr. İbrahim Semerci’ ye sevgi ve özlemle ithaf ediyorum.

Necla SEMERCİ

Adana / 2025

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem	1
1.2. Araştırmanın amacı	1
1.3. Araştırmanın önemi	1
1.4. Sınırlılıklar	2

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Algı tanımları	3
2.1.1. Algılama süreci	5
2.1.2. Nesneleri algılama.....	8
2.2. Algıya yaklaşımlar	11
2.2.1.Fizyolojik yaklaşım	11
2.2.2. Psikofiziksel yaklaşım.....	12
2.3. Algıyı ölçme	13
2.4. Algılama ve algılama çeşitleri	15
2.4.1. Seçimleyici algı	16
2.4.2. Duygusal algı.....	16
2.4.3. Simgesel algı	17
2.4.4. Görsel algı	17
2.5. Algılama teorileri: John Lang	18

2.5.1. Rasyonalist teori	19
2.5.2. Ampirist teori	20
2.5.3. Nativist teori	21
2.5.4. Gestalt teorisi ve ilkeleri	21
2.5.4.1. Şekil-zemin ilişkisi	22
2.5.4.2. Yakınlık ilkesi	23
2.5.4.3. Benzerlik ilkesi	24
2.5.4.4. Tamamlama ilkesi	25
2.5.4.5. Devamlılık ilkesi	27
2.5.4.6. Basitlik ilkesi	28
2.5.4.7. Derinlik ilkesi	29
2.5.5. Bilgiye dayalı algı teorisi	31
2.6. Algı yanılmaları	32
2.7. Mimaride boşluk kavramı	33
2.7.1. Sınırlı bir boşluk: Mekân tanımı	34
2.8. Mekânın algılanması	36
2.8.1. Fiziksel etkenler	38
2.8.1.1. Biçim	38
2.8.1.2. Ölçek ve oran	41
2.8.1.3. Işık	45
2.8.1.4. Renk	50
2.8.1.5. Doku	55
2.8.1.6. Ses	58
2.8.2. Psikolojik etkenler	59
2.8.2.1. Mekânsal deneyim	59
2.9. Mekânsal algı türleri	61
2.9.1. Görsel algılama	62
2.9.2. Boyutsal algı	63
2.10. Bölüm değerlendirmesi	65

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın modeli	66
3.2. Çalışma alanı	69
3.3. Veri toplama araçları	69
3.4. Verilerin toplanması	69
3.5. Verilerin analizi	69

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Örneklem ilişkin bulgular	71
4.2. Anket sorularına ilişkin genel istatistikler	72
4.3. Bağımsız örneklem t-testi bulguları	77
4.4. Ki-kare testi bulguları	79
4.5. Verilerin nitel yöntemle açık uçlu analizi	80

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	83
5.2. Genel değerlendirme ve öneriler	84

KAYNAKÇA	88
-----------------------	-----------

EKLER	96
--------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ	99
-----------------------	-----------

KISALTMALAR

akt: aktardığına
ort: ortalama
ss: standart sapma

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Weiten'ın çift yönlü algısal sürecinden türetilmiştir.....	7
Tablo 2. Algı kuramları tablosu.....	19
Tablo 3. Ankete katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı	71
Tablo 4. Ankete katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımı.....	72
Tablo 5. Güvenilirlik analizi	73
Tablo 6. Katılımcıların ankete verdikleri cevapların ortalamaları	74
Tablo 7. Grup ortalamaları ve standart sapmalar.....	77
Tablo 8. Etki büyüklüğü	78
Tablo 9. Sınıf düzeyine göre farklı alanlardaki algısal kriterlerin anlamlılık analizi...	79
Tablo 10. Açık uçlu sorulara verilen yanıtların kriter olarak dağılımı	81
Tablo 11. Bulgular ve öneriler tablosu.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Algıyı etkileyen unsurlar	6
Şekil 2. Algısal işleyişi açıklayan şema.....	7
Şekil 3. Pittsburgh şehrine ait görsel	9
Şekil 4. Ters projeksiyon problemi prensibi	9
Şekil 5. Ronan & Erwan Bouroullec tarafından tasarlanan Belleville Armchair	10
Şekil 6. Güney Afrika’da bulunan Upside Down House	11
Şekil 7. Fare-insan belirsiz figürü	12
Şekil 8. Kimbell Sanat Müzesi lobisi	14
Şekil 9. Rubin’in Vazosu.....	23
Şekil 10. Yakınlık ilkesi	24
Şekil 11. Benzerlik ilkesi.....	24
Şekil 12. 4x4 House da kurulan benzerlik ilkesi.....	25
Şekil 13. Tamamlama ilkesi	26
Şekil 14. Dionysos Portreli Mozaïği.....	26
Şekil 15.Devamlılık ilkesi	27
Şekil 16. Kilise yapısında devamlılık ilkesi	27
Şekil 17. Olimpiyat logosunda basitlik ilkesi anlatımı.....	28
Şekil 18. Atom ve çiçek simgesinde basitlik ilkesi anlatımı	29
Şekil 19. Şekillerin üst üste binme durumu	30
Şekil 20. Şekillerin görece büyüklükleri	30
Şekil 21. Alanda yükseklik algısı.....	30
Şekil 22. Merdivende derinlik algısı.....	31
Şekil 23. Algısal yanılmalar	33
Şekil 24. Mekân oluşunu en basit haliyle açıklayan bir görsel	35
Şekil 25. Mekân oluşunu açıklayan bir görsel	36
Şekil 26. Zemin ve figürde algı ilişkisi.....	39
Şekil 27. Açıklıkları ve zemin konturlarını ifade eden görsel.....	39
Şekil 28. Eğrisel ve doğrusal formalara sahip iki farklı mekân örneği	40
Şekil 29. İnsanın kendi bedenine göre nesneleri ölçeklendirmesi.....	41
Şekil 30. Deniz kabuklusunda görülen altın oran.....	43
Şekil 31. Modüler ve altın oran	44

Şekil 32. Yeşil öğelerle mekânları insan ölçeğine indirgemek.....	45
Şekil 33. Açıklıkların boyut ve konumlarına göre ışık dağılımı.....	46
Şekil 34. Jatiyo Sangsad Bhaban yapısı, Louis Khan, 1961	47
Şekil 35. Aynı mekânda sıcak ve soğuk ışık kullanımı.....	49
Şekil 36. Renk deneyimi adımları.....	50
Şekil 37. Aynı mekânda farklı renk kullanımları.....	53
Şekil 38. Renk yoluyla mekân algısı oluşturma.....	54
Şekil 39. Algılama süreci	56
Şekil 40. Mantar biyoformu dokusuna sahip bir duvar örneği	56
Şekil 41. Mekânsal deneyiminde bileşenlerin ve kavramların haritalanması	61
Şekil 42. Yatay ve düşey boyutların algılanması.....	64
Şekil 43. Algılamada ortaya çıkan boyut farklılıkları	64
Şekil 44. Araştırma sorunsalına göre temel istatistiksel teknikler.....	66
Şekil 45. Nitel veri analiz süreci	68
Şekil 46. Cinsiyet dağılımını yansıtan pasta dilimi grafiği	71
Şekil 47. Sınıf düzeyini yansıtan pasta dilimi grafiği.....	72
Şekil 48. Birinci sınıf öğrencilerinin histogram grafiği.....	75
Şekil 49. Dördüncü sınıf öğrencilerinin histogram grafiği.....	76
Şekil 50. Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kutu grafiği	77

EKLER LİSTESİ**Sayfa**

EK 1. Katılımcı anket formu	95
--	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Mimari tasarımın unsurlarından biri olan mekân, kullanıcısının içinde çeşitli eylemleri sürdürmesine elverişli tanımlı bir boşluk olarak tanımlanır (Hasol, 2005). Mekânın algılanabilirliği ise onu oluşturan nesneler arasındaki boşluğu anlamlandırma çabasıdır (Demirel, 2004). Algı, bireyin zihninde oluşturdukları deneyimdir. Oluşan bu deneyim öncelik olarak duyular aracılığıyla gerçekleşmektedir (Goldstein, 2009). Algı ve kuramları sosyal bilimlerde sıklıkla araştırılan ve tartışılan bir konudur. Bununla birlikte bireyin algıladığı çevre ve mekân üzerine çalışmalar da önem taşımaktadır. Algı kavramı, her ne kadar psikoloji ve bilişsel bilimlerde bir terim olarak kullanıldığı bilinse de disiplinler arası etkileşimde bir araç olarak kullanılmaktadır. Mekânın tasarımında algı kavramı, temel bir işlev üstlenmektedir.

Bu araştırmada, Çukurova Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü öğrencilerinin eğitimleri süresince mekân algılarının nasıl bir değişime uğradığı sorusuna yanıt aranacaktır. Konuyla ilgili literatür okuması yapıldığında mekân, mekân algısı kavramı ve bireylerin bu kavramlarla ilişkileri irdelenmiş, deneysel ve betimsel araştırmalar yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın amacı

Bu tez çalışmasında amaç kullanıcının içinde yaşadığı mekânı nasıl algıladığı ve içinde yaşadığı süreye bağlı olarak algıdaki değişiklikleri bir örnek mekân üzerinden tespit etmektir. İç mimarlık eğitimi süresince öğrencilerin, ayrıntılı algısal düzeyler kazanması ve mekâna yönelik algılama biçimlerinin farklılaşması gibi yeteneklerini, iç mimarlık bölümlerinde edinmiş olmaları muhtemeldir. Çalışma kapsamında, Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Programı birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin mekâna dair algılarının aktarılması istenmiştir. Çalışmada, öğrencilerin eğitim düzeyine göre bu algıyı nasıl farklı yorumladıkları irdelenmiştir. Bu çalışma kullanıcı odaklı bir algı araştırması olup öğrencilerin mekân deneyimlerine odaklanılmıştır.

1.3. Araştırmanın önemi

Araştırma konusu özelinde literatür taraması yapıldığında tez çalışması kapsamında farklı konular ve yöntemler izlenerek oluşturulan araştırmalara rastlanmıştır. Bu araştırmalar incelendiğinde genellikle mimar, mimar olmayan kişiler ve mimarlık bölümü öğrencileri ile çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmayla; öğrencilerin mekânsal algılarının, aldıkları eğitim özelinde kazanımları ve bu kazanımları yorumlama becerileriyle birlikte ne şekilde değiştiğini tartışmaya açması yönünden önemlidir. Bu yönden çalışmanın, ilgili literatüre ve İç Mimarlık lisans eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma; öğrencinin, İç Mimarlık eğitiminde verilen mekâna yönelik derslerden edindiği bilgilerin, meslek hayatında ne şekilde değişeceği hususunda da önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Tezin ön araştırma safhasında algı ve mekân kavramları ile ilgili hazırlanmış farklı yöntemlerin kullanıldığı araştırmalara rastlanmıştır. Bu nedenle hazırlanan çalışma kapsamında kavramların sınırları, belirlenen gelişimsel araştırma yöntemleriyle oluşturulmuştur. Bununla birlikte araştırmada örneklem olan veriler Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü lisans eğitiminde, bu araştırmada gönüllü olan toplam 104 birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Bu iki grubun belirlenmesinin temel nedeni mekân tasarımı eğitimi almış öğrenciler ile bu eğitimi henüz almamış öğrenciler arasındaki algısal farklılıkları ortaya koymaktır. Çukurova Üniversitesinde Mimarlık Fakültesi'nin kendine ait bir binası bulunmamaktadır. Dolayısı ile İç mimarlık Bölümü derslikleri ve idari ofisleri Güzel Sanatlar Fakültesi binasının 2. ve 3. katlarını kullanmaktadır. Tez kapsamında incelenen mekânlar İç Mimarlık Bölümüne ait 2. ve 3. kattaki derslikler / koridorlar ile zemin katta Güzel Sanatlar Fakültesi bina girişi ve fuaye alanı ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Algı tanımları

İnsan, biyolojik bir tür olarak, çeşitli duyu organlarını kullanarak yaşamında ihtiyaç duyduğu çevre hakkında veriler elde etmektedir. Ancak, çevresinde birçok veri olduğundan, bu durum tüm detaylarıyla bilgi edinmeyi zorlaştırarak bilgi işleme sürecini daha az etkili hale getirmektedir. Sahip olduğu algılama fonksiyonlarıyla birlikte insan, duyu organlarını kullanarak gerekli bilgiyi çevresinden elde etme yeteneğine sahiptir.

Algı, bir kişinin çevresinden etkin bilgi edinme sürecidir. Algı; zihinsel süreçleri, bilgiyi işleme, anlama, hatırlama ve düşünme gibi işlevlerin ve gerçekliğin bulunduğu yerdir (Neisser, 1977). TDK' nın (2023) güncel sözlüğünde algı, “*bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma; idrak*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

Morgan (2010), algıyı bireyin içinde bulunduğu anlık deneyim sürecinde çevresinden edindiği duysal uyarımların zihinsel düzeyde anlamlandırılıp düzenlenmesi olarak tanımlamaktadır. Algı dış dünyadan gelen verilerin alınması ve bu verilerin bireyin bilişsel yapısı tarafından şekillendirilerek bütünlüklü bir gerçeklik oluşturması sürecidir. Morgan (2010) algı hakkında;

İnsan gözü her hareket ettiğinde çevrenin de aynı şekilde yer değiştiriyor olması durumunda, görsel dünya oldukça karmaşık ve yönetilmesi zor bir hâl alabilirdi. Benzer şekilde, bir nesnenin göz retinasındaki görüntüsünün boyutu, mesafe değişimine bağlı olarak sürekli biçim değiştiriyor olsaydı, çevredeki nesnelerle güvenli ve doğru etkileşim kurmak oldukça güçleşebilirdi. Derinlik algısının sağlıklı işlememesi durumunda ise, nesnelerin konumlarını ya da uzaklıklarını doğru biçimde belirlemek mümkün olmayacağından, gündelik yaşamda yön bulmak ve nesnelerle etkileşim kurmak ciddi riskler doğurabilirdi (Morgan, 2010).

düşüncelerini belirtmiştir. Algının nesneler ile ilişkisine değinmiş ve derinlik algısı hakkında çıkarımlarda bulunmuştur. Dünyanın durağan olmasının onu daha iyi algılamamızı sağladığını savunmaktadır.

İnsan; çevresini algılayan, edindiği bilgileri işleyen ve bu bilgiler doğrultusunda tepki geliştiren bir bütünsel sistemdir. Algı, bireyin dış dünyadan gelen uyarıları duyuşsal organları aracılığıyla fark etmesi sürecidir. Bilişsel süreçler ise, algılanan bu verilerin zihinsel olarak değerlendirilmesi, geçmiş yaşantılarla ilişkilendirilmesi ve bellekte anlamlandırılması aşamalarını kapsar. Davranış ise, bireyin sahip olduğu hedefler ve içsel güdüler doğrultusunda çevresine yönelik gerçekleştirdiği fiziksel ya da sözel tepkiler bütünüdür (Gür, 1996).

Aktif bilgi arayıcıları olarak, duyuşlar sürekli olarak çevreden uyarıcıları toplar ve zihin dünyanın bir algısını oluşturur. Burada bir algı-eylem döngüsü vardır; algıdan sonra hareket gerçekleşir, hareket halindeyken yeni uyarıcılarla karşılaşılır ve bu uyarıcıları ayırt ederek öğrenme süreci devam ettirilir (Gibson, 1977). Algı kişisel bir deneyimdir, beklentiler ve yatkınlıklar tarafından yönetilmektedir.

Sonuç olarak, bir kişinin çevreden elde ettiği bilgi, eylem yoluyla doğrulanan olasılıksal bir nitelik taşımaktadır (Itellson, 1960). Algı kuramları araştırmacısı olan John Lang'a (1987) göre ise algı, çevreyle bilgi edinme süreci olarak tanımlanmaktadır (Lang, 1987). İnsanların çevreleri, duyuş durumları, düşünceleri ve deneyimleri hakkında bilgi sahibi olma yeteneğine algı denilebilir.

Algı, kişiden kişiye farklılık gösterebilir çünkü algılama süreci kişinin deneyimlerine, duyuşsal durumuna, kültürel arka planına ve diğer birçok unsura bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin, aynı görsel uyarıcıyı farklı şekillerde algılayabilen kişiler olabilir. Bu durum, algılamayı etkileyen öznel ve nesnel unsurlar arasındaki karmaşık ilişkiyi göstermektedir.

Algı, psikoloji, felsefe, nörobilim ve bilişsel bilim gibi alanlarda incelenen bir kavramdır. Bu durum algı kavramının, birçok alanın kendi açısından ele alınıp yorumlanmasına neden olmuştur.

Filozof Merleau-Ponty' e göre algı, yalnızca duyuşların verileri olarak tanımlanamamaktadır. Algı, deneyimlerin öznellesirmesi, bilinen doğal ve kültürel nesnelerden oluşan yaşamın insanda bilinç oluşturmaları ve duyuşsal davranış açısından tanımlanması olarak açıklamaktadır (Merleau-Ponty, 1964).

Algının hammaddesi olan duyuşsal birikimlerin, zihinsel süreçten geçirilip yorumlanmasıdır. Algının nasıl olduğu yalnızca duyuşların uyarıcılarına bağlı değildir.

Algı, uyarıcıların insan zihninde değerlendirildiği öznel bir kavramdır. Özetlemek gerekirse, algı, duyuların ötesine geçen bir süreçtir. Algı, duyular aracılığıyla alınan bilgilerin yorumlanması, anlamlandırılması ve organize edilmesini içerir. Algı, sadece duyular aracılığıyla elde edilen bilgilerin ötesine geçer ve bireyin deneyimleri, önceki bilgileri ve öğrenmeleriyle etkileşime girer. Örneğin, iki kişi aynı nesneyi görebilir, ancak bu nesneyi farklı şekillerde algılayabilirler, çünkü kişisel deneyimleri ve önceki bilgileri farklıdır. Algının, yalnızca duysal tepkilerden ibaret olmadığı, bireyin bilişsel yapıları, dikkat düzeyi, geçmiş deneyimleri ile biçimlenen bir deneyime dönüştüğü söylenebilir.

2.1.1. Algılama süreci

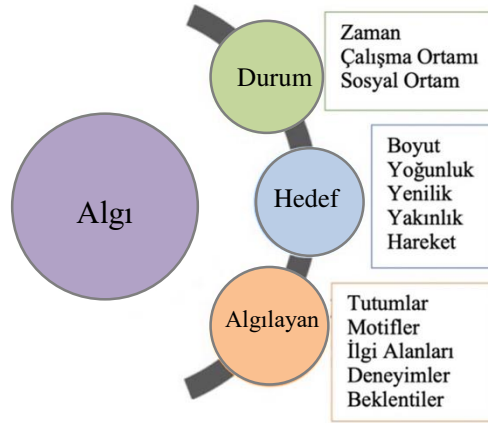
Algı, bir kişinin çevresindeki bilgileri toplama, organize etme, yorumlama ve anlama sürecidir. Algıyı etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar genellikle üç ana kategori altında toplanmaktadır. Bunlar algılayan (kişi), algılanan nesne (hedef) ve durumdur.

1. Algılayan (Kişi): Bireyin deneyimleri, değerleri, kültürü, duygusal durumu, motivasyonu, ilgisi ve bilişsel yapısı gibi özellikler algıyı etkiler. İki kişi aynı nesneyi farklı şekillerde algılayabilir çünkü her bir kişinin yaşam geçmişi ve bireysel farklılıkları algı sürecini etkiler.

2. Algılanan Nesne (Hedef): Algılanan nesnenin özellikleri, karmaşıklığı, görsel ve işitsel çekiciliği, hareketi, kontrastı gibi unsurlar da algıyı etkiler. Örneğin, parlak renklere sahip bir nesne, genellikle daha hızlı fark edilir.

3. Durum: Algı, bireyin bulunduğu durum ve bağlam içinde şekillenir. Aynı nesne, farklı durumlarda farklı şekillerde algılanabilir. Örneğin, bir kişi açken bir nesneyi daha olumlu veya çekici görebilir, ancak tokken aynı nesne daha az çekici gelebilir.

Algıyı etkileyen unsurlar arasındaki etkileşim karmaşık bir şekilde gerçekleşir ve kişiden kişiye, durumdan duruma değişebilir. Algı, genellikle kişisel deneyimlere, önyargılara ve duygusal durumlara bağlı olarak şekillenen bir süreçtir. Algılamayı etkileyen unsurlar Şekil 1’de gösterilmektedir (<https://businessjargons.com/perception.html>).

Şekil 1. Algıyı etkileyen unsurlar

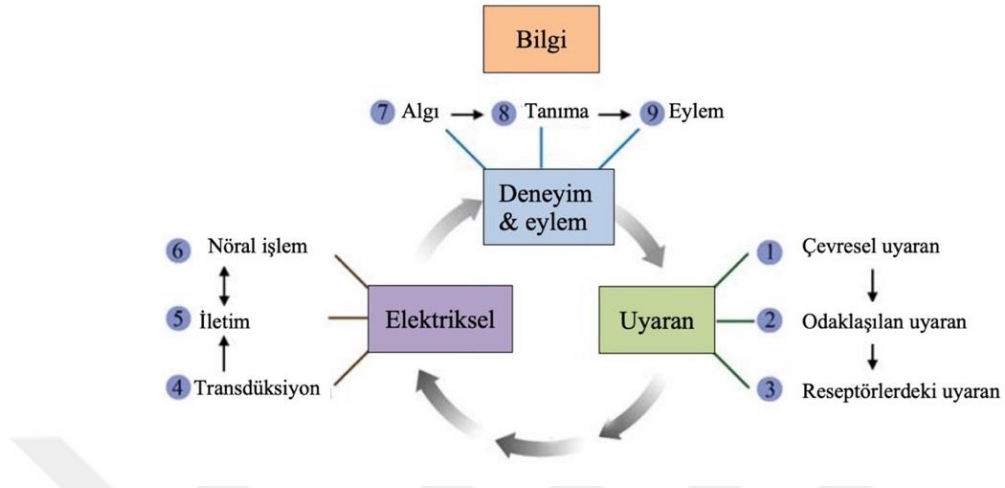
Kaynak: <https://businessjargons.com/perception.html> adresinden 09.11.2023

tarihinde alınmıştır.

Goldstein, algının duyu organları aracılığıyla başlayıp beyin tarafından işlendiğini savunmaktadır. Goldstein, algının başlangıcı, dış faktörlerin algıya katkısı, algı süreci gibi konular üzerine yoğunlaşmıştır. Goldstein çalışmalarında algının yaşam için anlam taşıdığını ve algı olmadan anlamlı bir yaşamın beklenmemesi gerektiğini ifade etmektedir. İnsanlar çevrelerini küçüklükten beri algılamaya çalışmaktadırlar. İnsan belleği; düşünme, iletişim kurma, olayları anlama gibi işlevleri yerine getirmek için çabalamaktadır. İnsan çocukluktan itibaren duyularıyla çevreyi anlamlandırmaya çalışmakla başlamakta ve bu süreçte bellek, akıl yürütme, düşünme, dil kullanma ve anlama gibi bilişsel yetenekler rol oynamaktadır. Ayrıca bir varlık doğrudan duyu organları ile algılanmasa bile, önceki deneyimler sayesinde bu varlığın zihinde var olduğu düşünülmektedir. Bu, algının sadece anlık duysal deneyimlerle sınırlı olmadığını, geçmiş deneyimlerimizin de algı sürecimizi etkilediğini göstermektedir. Sonuç olarak, Goldstein'in perspektifine göre, algı, duyu organlarıyla başlayan karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, bilişsel işlevlerle birleşerek insanın dünyayı anlamasına ve bu anlamı eylemlerine yansıtmasına olanak tanımaktadır (Goldstein, 2013).

Goldstein bu süreçteki adımları, sürecin dinamik olduğunu vurgulamak amacıyla bir çember içinde düzenlemiştir (Goldstein, 2009). Şekil 2'de görüldüğü gibi, Goldstein'in teorisine göre, algılama süreci çevremizde meydana gelen olayları içeren “çevresel uyaran” ile başlamaktadır. Bu uyaranları fark ettiğimiz durum ise dikkate alınan uyarıcıdır. Sürecin “algı”, “tanıma” ve “eylem” bölümleri kişisel olarak değişmektedir. Algılama süreci, bireyin kişisel deneyimleri ve geçmiş bilgileri bağlamında

şekillenmektedir. Bu süreçte, çevresel duyuşal veriler ve bellekteki ön bilgiler birleşir, bu da algılama sürecini başlatmaktadır (Goldstein, 2009).

Şekil 2. Algısal işleyişi açıklayan şema

Kaynak: Goldstein, 2009

Weiten (2007) Weiten'in çift yönlü algısal süreci Alt-Yukarı ve Üst-Aşağı süreçleri olarak tanımlanır. Alt-Yukarı sürecinde, uyarının belirli nitelikleri değerlendirilir, ancak Üst-Aşağı sürecinde ise uyarı hakkındaki düşünceler de dahil edilir. Weiten'in teorisine göre, algılama süreci hem dış dünyadan gelen bilgileri hem de bireyin içsel düşüncelerini içermektedir (Weiten, 2007) (Tablo 1'e bakınız).

Tablo 1

Weiten'in Çift Yönlü Algısal Sürecinden Türetilmiştir (2007)

Altan yukarıya doğru ↑	Uyarıyı tanımak	Uyarının doğası hakkında bir bütün olarak algısal niteliklerin belirlenmesi	Üstten aşağı doğru ↓
	Belirli nitelikleri daha karmaşık şekillerde birleştirmek	Hipotezin kontrolü için niteliklerin seçilmesi ve incelenmesi	
	Uyarının özel niteliklerinin belirlenmesi	Uyarıyı tanımak	

Weiten'in çift yönlü algısal süreç tablosu incelendiğinde yukarıdan aşağı (alt-yukarı) adımlar değerlendirildiğinde, birinci adımda insan, ilk kez gördüğü nesnenin biçimini ve özellikleri incelemektedir. İnsan zihninde gördüğü nesneye dair ipuçları oluşturur ve kodlamalar yaparak ve nesneyi tanımaktadır. Aşağıdan yukarı (üst-aşağı) süreç artık insanın ilk gördüğü nesne ile tekrar karşılaştığı durumdaki adımlarıdır. Öncelik olarak insan nesneyi tanıdığı için özelliklerini değerlendirirken nesne hakkında kendi düşüncelerini ve yorumlarını oluşturmaktadır. Nesnenin bulunduğu ortam ile ilişkisini bütün olarak değerlendirmektedir.

2.1.2. Nesneleri algılama

Nesnenin algılanması, bireyin nesnelere özgü isimlendirmeler yapması ve bu nesneleri işlevlendirmesi öğrenmeye dayanmaktadır. Algı, yalnızca çevresel uyarıcıların fark edilmesiyle sınırlı değildir; insanlar, bu uyarıcıları organize ederek nesnel olarak algılamaktadır. Bu örgütlenme eğilimi, insana doğuştan gelen bilişsel bir yetidir. Bu eğilim, bireyin zemindeki bir formu tanıma, benzer nesneleri gruplayarak düzenleme ve eksik kalan parçaları zihinsel olarak tamamlayarak bütünsel bir yapı oluşturma yönündeki algısal eğilimini ifade etmektedir (Morgan, 1994).

Marr'ın (1982) yaklaşımına göre, mekânsal alanlar; biçimsel özellikleri ve kullanıcıda uyandırdığı duygular (örneğin dinamiklik, sıcaklık ya da soğukluk gibi) açısından değerlendirilmelidir. Bu açıdan, mekân ile nesneler arasında oluşan algının hangi koşullarda ve nerede meydana geldiği de önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Marr, 1982). Nesnelerin tek başına algılanmasının yanı sıra, diğer nesnelerle olan ilişkileri de algılamayı etkilemektedir. Bir nesnenin formu, diğer nesnelerle olan uzaklık, yakınlık gibi bağlantıları, insanların nesneleri algılaması, anlamlandırması ve yorumlaması üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Nesneler algılanırken dikkate alınan bazı sorular mevcuttur. Bunlar arasında nesnelerin arka planlarından nasıl ayırt edildiği, genel kuralların çevreyi algılamaya nasıl yardımcı olduğu ve teknolojik aygıtların bile insanın nesneleri algılama becerisine neden yetişemediği yer almaktadır. Bu sorulara cevap niteliğinde Pittsburgh şehrine ait bir görsel Şekil 3 incelendiğinde, sol tarafta birkaç farklı binanın bulunduğu, ileriye doğru daha alçak dikdörtgen bir binanın daha yüksek bir binanın önünde olduğu kolayca anlaşılabilir. Ayrıca, oturma alanlarının üstündeki şeridin nehrin karşısında olduğu da algılanabilir

(Goldstein, 2009). İnsanlar, bir nesnenin pozisyonuna veya bakış açısına bağlı olarak değişen görüntüsünü algılayabilirler ve nesnenin aynı olduğunu tanıyabilirler.

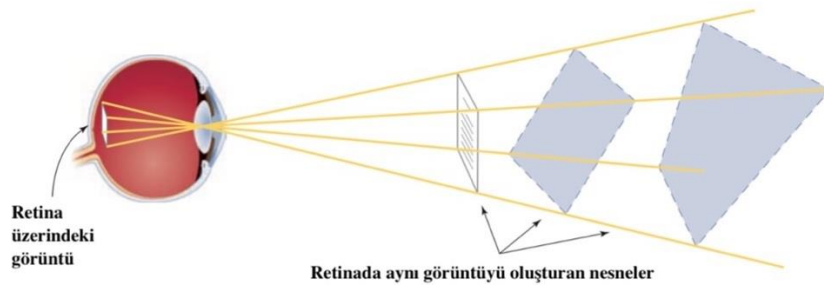

Şekil 3. Pittsburgh şehrine ait görsel

Kaynak: Goldstein, 2009

Nesnelerin görsel özelliklerinin genellikle bilgisayarlar tarafından analizi yapılmaktadır. İnsan algısı ise duygusal, kültürel ve bilişsel unsurların birleşimini içermektedir. Böylece bilgisayarların, insanın nesneleri algılama becerilerinden daha geride kalmalarına neden olmaktadır.

Ancak, Şekil 4'te gösterildiği gibi, kitap sayfası farklı açılarda konumlandığında, retinadaki görüntüsü de değişiklik göstermektedir. Sayfaya doğrudan bakıldığında, retinada dikdörtgene yakın bir şekil oluşur. Sayfa eğik ya da farklı açılarda tutulduğunda, retinada oluşan görüntü dikdörtgen değil, daha bozulmuş bir biçimde algılanmaktadır. Buna rağmen, kişi nesnenin dikdörtgen olduğunu algılamaya devam eder (Goldstein, 2009).

Şekil 4. Ters projeksiyon problemi prensibi

Kaynak: Goldstein, 2009

Algılama ile ilgili diğer bir belirsizlik ise nesnelerin farklı açılardan farklı görüldükleridir. Bu durum nesnelerin görüntülerinin, onların görüldüğü açılara bağlı olarak sürekli değiştiği anlamına gelmektedir. Örneğin kişiler, şekil 5'teki sandalye farklı açılardan bakıldığında retinada oluşan görüntüsü değişse de, gözlemciler nesnenin aynı sandalye olduğunu ve biçiminin değişmediğini algılamaktadırlar. Bir nesnenin farklı bakış açılarından tanınabilme yeteneğine bakış açısı değişmezliği denir. Bireylerin bakış açısı değişmezliğini sağlayabilme yetisi, nesneleri doğru şekilde tanımlamalarına olanak tanımaktadır (Pollak ve Sinha, 2002).

Şekil 5. Ronan & Erwan Bouroullec tarafından tasarlanan Belleville Armchair

Kaynak: <https://www.vitra.com/en-us/product/details/belleville-armchair-plastic> adresinden 25.03.2024 tarihinde alınmıştır.

Çevrelerindeki nesnelerle ilgili belirli bir algıya sahip olabilen insanların algılarının biçimlenmesi deneyimlerine, önceki bilgilerine dayanır. Daha önce karşılaştıkları ve tanıdık oldukları nesnelerle ilgili algılarını değiştirmek, çoğu zaman mevcut algılarını etkileyen duygusal, bilişsel ve sosyal unsurlar nedeniyle zor olabilir. Örneğin, insan yaşadığı mekândaki bir nesneyi belirli bir şekilde algılamış ve bu algıyı daha önceki deneyimlere dayandırmış olabilir. İnsanın aşına olduğu bir nesneye farklı bir bakış açısı getirildiğinde veya o nesne farklı bir bağlamda sunulduğunda, bu algıyı değiştirmesi zordur. Değişim olabilmesi için insanın mevcut algılarını ve bilgiyi sorgulaması gerekmektedir.

İnsanlar, bebeklik dönemlerinden beri görmeye alışkın oldukları, günlük yaşamın bir parçası haline gelen nesnelerin biçimini, yerini ve işlevlerini iyi bilmektedirler. Şekil 6' da mekânda bulunan eşyalar ters konumda olsa bile eşyaların ne olduğunu ve kullanımlarını algırlar.

Şekil 6. Güney Afrika’da bulunan Upside Down House

Kaynak: <https://www.travelandleisure.com/culture-design/this-house-in-south-africa-is-flipped-turned-upside-down> 18.03.2024 tarihinde alınmıştır.

2.2. Algıya yaklaşımlar

İnsan, biyolojik ve psikolojik unsurları bünyesinde barındıran çok yönlü bir varlıktır. Fizyolojik ve zihinsel süreçler, genellikle birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemeyecek ölçüde iç içe geçmiştir. Bu iki boyut arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Bireyin biyolojik zaman algısı; bedensel rahatsızlıklar, günlük yaşamdaki ruh hali değişimleri, çevresel etkenler ve genetik özellikler gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Örneğin, farklı zaman dilimlerine sahip ülkelere yapılan seyahatler sonucunda, kişinin uyku-uyanıklık döngüsünde belirgin bir değişim ortaya çıkmakta; bu durum da biyolojik ritmin dışsal koşullarla ne denli ilişkili olduğunu göstermektedir (Srinivason ve ark., 2010).

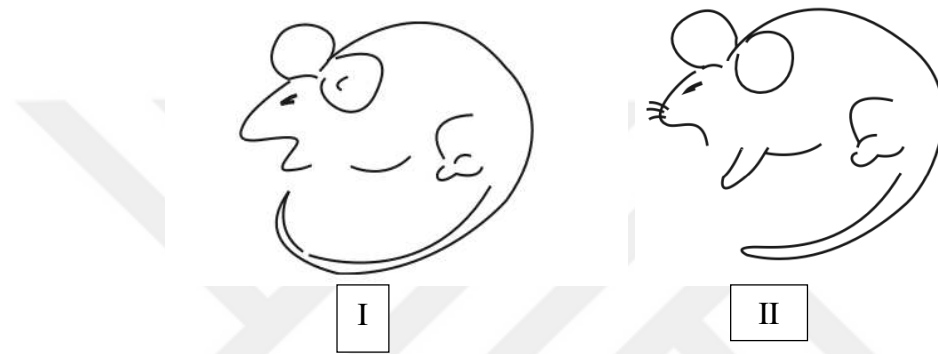
Algısal araştırmalar, bireyin çevresini nasıl algıladığını ve bu algının davranışlara nasıl dönüştüğünü açıklamayı hedeflemektedir. Bu amaca ulaşmak için algı, fizyolojik yaklaşım ve psikofizik yaklaşım olmak üzere iki yaklaşımla incelenmiştir.

2.2.1. Fizyolojik yaklaşım

Fizyolojik yaklaşım, uyaranlar ile algı arasındaki bağı, bu uyaranların tetiklediği fizyolojik süreçleri nicel olarak inceleyerek ortaya koyar. Çalışmalarda çoğunlukla sinir sistemindeki elektriksel etkinlikler kaydedilir; böylece duyusal girdinin sinirsel karşılığı

analiz edilebilir. Bunun yanı sıra, ilgili anatomi ve kimyasal süreçler de değerlendirilmektedir.

Örneğin Şekil 7 (I)'deki örnekte insana daha çok benzeyen kısmına odaklanıldığında figürü “insan” olarak görme ihtimali artmaktadır. Eğer uyaran-algı ilişkisini sadece Şekil 7 (I) birkaç kişiye göstererek ölçülseydi, muhtemelen bazıları bir fare, bazıları da bir insan olduğunu düşünebilirdi. Ancak ilk önce Şekil 7 (II)'deki fareye benzeyen figür sunularak biraz bilgi verilip, Şekil 7 (II) gösterildiğinde çoğu kişinin görseli fareye benzetme ihtimali artmaktadır. Dolayısıyla bu örnekte olduğu gibi bilgi, uyaran-algı ilişkisini etkileyebilir (Goldstein, 2009).

Şekil 7. Fare-insan belirsiz figürü

Kaynak: Goldstein (2009), Bugelski ve Alampay (1961)'den uyarlamıştır.

2.2.2. Psikofiziksel yaklaşım

Algıya psikofiziksel yaklaşım uyaranlar ve algı arasındaki ilişkileri ölçmek için niceliksel yöntemlerin kullanımına atıfta bulunmak üzere psikofizik terimini türeten fizikçi Gustav Fechner tarafından tanıtılmıştır (Goldstein, 2009).

Psikofizik, fiziksel uyarıcıların niceliksel özellikleri ile bu uyarıcılara karşı oluşan algısal ve duyuşsal tepkiler arasındaki ilişkiyi araştıran bir disiplindir. Bu alan, dış çevreden gelen uyaranlarla bireyin algısal yanıtları arasındaki bağlantıyı bilimsel yöntemlerle incelemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda anlamlandırma süreci içerisinde bireyin yaşantıları, davranışsal özellikleri ve deneyimlerinin, bir ya da birden fazla fiziksel parametreye sahip uyarıcılar karşısındaki etkilerini analiz etmektedir (Gescheider, 2013).

Psikofiziksel yaklaşım ile fizyolojik yaklaşım arasında ayırım yapabilmesine rağmen, bu yaklaşımların her ikisinin de algıdan sorumlu sistemlerin açıklanması gibi ortak bir hedef için çalıştığı görülmektedir. Her iki yaklaşım da bireylerin sahip oldukları bilgi birikimi ve yaşantılarının algı süreçleri üzerindeki etkisiyle ilgilenmektedir. Bu

unsurlara algı üzerindeki bilişsel etkiler adı verilmektedir. Araştırmacılar bilişsel etkileri, bilgiler ve beklentiler gibi diğer faktörlerin her birini nasıl etkilediğini ölçmeye çalışmışlardır (Goldstein, 2009).

2.3. Algıyı ölçme

Psikofiziksel yaklaşım, dış çevreden gelen uyaranların fiziksel nitelikleri ile bireyin bu uyaranlara yönelik algısal yanıtları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir değerlendirme biçimidir. Bu uyarana karşı çeşitli algısal tepkiler vardır. Algı araştırmacılarının uyaranlara verilen algısal tepki yollarının her birini ölçmek için kullandıkları yöntemlerden bazılarını; tanımlama, tanıma, tespit etme, boyutunu algılama, uyarani aramadır (Goldstein, 2009).

Tanımlama süreci, araştırmacının kullanıcıdan algısal deneyimlerine ilişkin betimlemeler yapmasını veya belirli bir algının ne zaman ortaya çıktığını ifade etmesini istemesiyle ilişkilidir. Bu durum, fenomenolojik yaklaşımın bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu yöntem, temel seviyede uygulanabilmektedir; örneğin bireyin bazı nesneleri diğerlerine göre daha uzakta algıladığını belirtmesi ya da renk, tat (acı, tatlı, ekşi gibi) gibi duyuşsal nitelikleri ayırt ederek tanımlaması bu yaklaşımın kapsamına girmektedir. Bu tür tanımlamalar, bireyin doğrudan deneyimine dayalı algısal farkındalıkları ortaya koymaktadır (Katz, 1935).

Tanım: Algıları fenomenolojik yöntem kullanarak tanımlamak ve nesneleri tanıma yeteneğini belirlemek, bir kişinin ne algıladığı hakkında bilgi sağlamaktadır. Ancak genellikle, uyarıcı ile algı arasında nicel bir ilişki kurmak faydalı olabilir. Bu, bir uyarıcıyı algılamak için gereken uyarıcı enerjisinin miktarını ölçmeye yönelik olarak tasarlanmış yöntemlerle gerçekleştirilmiştir (Goldstein, 2009).

Tespit etme: Uyarıcılar ile algı arasındaki ilişkiyi tespit etmek için birçok nicel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemler, sınırlar, ayarlama ve sabit uyarıcılar olmak üzere, uyarıcı ile algı arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan orijinal tekniklerdir ve bu nedenle klasik psikofizik yöntemler olarak adlandırılır (Fechner, 1948).

Boyutunu algılama: İnsanlar genellikle bir nesnenin boyutunu anlamak için onu diğer nesnelerle karşılaştırırlar. Bu karşılaştırmalar genellikle uzunluk, genişlik, yükseklik gibi ölçümler üzerinden yapılmaktadır. Algısal boyutlarda büyüklükleri algılamak ve karşılaştırmak için insanların kullandığı yöntem, miktar algısına paralel olarak kabul edilmektedir. Miktar algısı, iki büyüklük arasındaki orana bağlıdır. Bebeklerin ve diğer

hayvanların da bu yeteneğe sahip olduğu düşüncesi ile doğuştan geldiği düşünülmektedir (Kochari, 2020).

Uyarıyı arama: Bu süreçte, kullanıcının ışık kaynağını fark edip edemediğine ya da iki farklı ağırlık arasında farkı ayırt edebilme yetisine ilişkin değerlendirmelerde, doğruluk ön planda tutulur; tepki verme hızından ziyade yapılan değerlendirmenin isabetliliği esas alınmaktadır. Ancak algısal araştırmalar içerisinde, gözlemcinin olabildiğince hızlı tepki vermesini gerektiren yaklaşımlar da bulunmaktadır (Goldstein, 2009).

Bu açıdan, gözlemcinin görevini, birçok uyarı arasında belirli bir uyarıyı en kısa sürede tespit etmesi gereken görsel arama paradigmaları örnek teşkil eder. Görsel aramaya ilişkin günlük yaşantıdan verilebilecek tipik bir örnek, kalabalık bir ortamda bireyin tanıdığı bir yüzü, örneğin bir arkadaşını, ayırt etmeye çalışmasıdır. Bazı verileri örneğin saç modelini, giydiği kıyafeti önceden bilmek bulmayı kolaylaştırmaktadır. Gözlemcinin görevinin, bir hedef uyarıcıyı diğer birçok uyarıcı arasında mümkün olduğunca hızlı bulmak görsel arama deneyleri ile açıklanmıştır (Goldstein, 2009). Şekil 8’de, Kimbell Sanat Müzesi örneği üzerinden iç mekân algısının, algısal tepkiyi ölçme yöntemiyle nasıl değerlendirildiği açıklanmıştır.

Şekil 8. Kimbell Sanat Müzesi lobisi

Kaynak: <https://www.thomasseely.com/retouching> adresinden 18.03.2024 tarihinde alınmıştır.

Tanımlama: Algısal tanımlama bir uyarının özelliklerini belirlemedir. Şekil 8’deki “müzede tavan ve cephelerde şeffaflığa yer verilmiştir” ifadesiyle algısal tanımlamaya örnek verilebilir.

Tanıma: Algısal tanıma, bir uyarını belirli bir kategoriye yerleştirmektir. Şekil 8’e göre “tavan strüktürünü oluştururken aydınlatma da çözümlenmiştir.” ifadesi söylenebilir.

Tespit Etme: Bir uyarının güçlkle tespit edilebilen bir özelliğinin fark edilmesidir. Şekil 8’deki görsele göre “Zemin boyunca ahşap dokunun yoğunluğu açık renk kullanımı ve şeffaf yüzeylerle dengelenmiş olabilir.” yorumu yapılabilir.

Boyutunu algılamak: Mekânsal anlamda, o uyarının bulunduğu alan içerisindeki fiziksel ölçülerini ve çevresindeki diğer öğelere göre kapladığı hacmi veya alanı algılamak anlamına gelmektedir. Şekil 8’de bulunan görsele göre, “Mekânın yüksekliği insan ölçeğinden fazladır.” çıkarımı yapılabilir.

Uyarını arama: Birçok başka uyarı arasında belirli bir uyarını aramaktır. Şekil 8’ye göre, havalandırma-iklimlendirme tavan sisteminde çözümlenmiş olabilir.

2.4. Algılama ve algılama çeşitleri

Algılama, kişinin yaşadığı deneyimleriyle öğrendiği bilgileri harmanlayarak olayları ya da mekânı öncekinden farklı bir gözle değerlendirmesidir. Bu unsur hem uyarı olan kişiyi hem de nesneleri etkilemektedir (Özarslan 2014).

Görsel algı, bireyin bir durumu kavramasına yardımcı olurken, aynı zamanda bu durumu belirli bir çerçeveye oturtarak sınırlandırmaktadır. Özellikle benzer niteliklere sahip öğelerin bir arada bulunması, görsel karmaşaya ve dikkat dağınıklığına neden olabilmektedir. Bu benzerlik, farklı olan öğelerin ön plana çıkmasını zorlaştırarak, onların görsel bütün içinde erimesine ya da fark edilememesine yol açabilir. Dolayısıyla, her bir öğe ancak kendi bağlamsal yapısı içinde değerlendirildiğinde anlamlı hale gelmektedir. Bu bağlamından koparıldığında ise algısal olarak farklılaşarak başka bir nesne ya da biçim gibi algılanabilmektedir. Bu durum, görme eyleminin optik bir süreçle birlikte zihinsel bir değerlendirme süreç ortaya koymaktadır (Çakır, 2014).

Birey, algıları aracılığıyla dünyayı, ideolojileri ve düşünceleri incelemektedir; ancak bu kendiliğinden oluşmamaktadır. Birey algılamak istediği kavramın, ilk ve son hali hakkında bilgilendirilmelidir. Algılama süreci bu aşamalarla meydana gelmektedir (Demuth, 2013).

Tutar'ın (2015) aktardığına göre, algılama süreci beş temel basamaktan meydana gelmektedir. Bu basamaklar; duyu, izlenim, geribildirim ve anlamadır. Algının başlayabilmesi için öncelikle içsel ya da dışsal bir uyarıcının mevcut olması şarttır. Duyu organları aracılığıyla bireyin çevresinden aldığı bu uyarıcılar “duyu” olarak adlandırılır ve algının oluşmasında temel rol oynamaktadır. Ancak her zaman duyular, algı oluşturabilecek düzeyde güçlü olmayabilir. Bu durumda, duyu organlarının aldığı etkiler “izlenim” olarak tanımlanmaktadır. İzlenim aşamasında birey, duyularını yorumlama ve değerlendirme yoluyla belirsizlik, önyargı ya da yanılğı gibi etkilerden arınmaya çalışmaktadır. Sürecin son aşaması olan “anlama” ise bireyin davranışlarını şekillendiren temel bir unsurdur (Tutar, 2015, akt. Arğın, 2018).

Bireyin gereksinimleri, güdöleri, edindiğı bilgiler ve tecrübeleri algı sürecinin işleyişinde önemli bir faktördür. Bilgi ve tecrübe algıyı oluşturan unsurlar olarak kabul edilmektedir. Algılama sürecinin gerçekleşmesindeki işlevleri, bu unsurların bağlamına ve etkileşimlerine göre değerlendirildiğinde; seçimleyici, duygusal, simgesel, ve görsel algı olarak dört başlık altında ele alınabilir (Pustu, 2014).

2.4.1. Seçimleyici algı

Seçimleyici algı, çevresel gerçekliğin birebir yansıtılması değil, bireyin dikkat süzgecinden geçen seçici bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Kişi, çevresindeki tüm uyarıcılara aynı düzeyde odaklanmamakta; dikkati çeken ya da odaklanmayı kolaylaştıran nesne ve durumlar, daha güçlü biçimde algılanmaktadır. Buna karşın dikkat dışında kalan unsurlar genellikle göz ardı edilmektedir. Bu nedenle, dikkat düzeyi ve çevresel etkenler gibi çeşitli faktörlerin, algısal seçicilik üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmaktadır (Yüksel, 2006).

Seçici algı sürecinde birey, çevresindeki olayları, durumları ve nesneleri; içinde bulunduğu kültürel çevre, toplumsal bağlam, kurduğı ilişkiler, iletişim biçimleri ile birlikte kişisel ihtiyaçları, beklentileri ve değer sistemi doğrultusunda farklı şekillerde anlamlandırmaktadır (İnceoğlu, 2010).

2.4.2. Duygusal algı

Algı süreci, bireyin yalnızca duygusal organlarıyla dış dünyayı algılaması ve kişinin duygusal eğilimleri, düşünceleri ve tavırlarıyla şekillenmektedir (Özarslan, 2014).

Duygusal algı, bireyin çevresinden gelen görsel ya da simgesel mesajları olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesi, bir nesne ya da duruma karşı sempati veya antipati geliştirmesi gibi duygusal tepkileri içerir (Başbüyük, 2014).

Bu tür algısal yönelimler, bireyin geçmiş deneyimleri, bilgi birikimi, ruhsal durumu ve duygusal eğilimleri ile uyarıcı arasında kurduğu ilişki sayesinde oluşur (Tutar, 2015). Dolayısıyla, algı yalnızca nesnel bir değerlendirme değil, aynı zamanda kişisel ve kültürel anlamlar yüklenen öznel bir yorumlama sürecidir.

Bu tanımlar, algının yalnızca duyusal değil, aynı zamanda duygusal boyutlar taşıdığını göstermektedir. Duygusal algı, bireyin geçmiş deneyimleri ve tutumlarıyla şekillenen, çevresel uyarıcılara yönelik öznel bir yorumlama sürecidir. Bu nedenle, özellikle mekânsal algının incelenmesinde duygusal bileşenlerin dikkate alınması, algı sürecinin bütüncül olarak değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.4.3. Simgesel algı

Simgesel algı, bireyin simgelere ve sembollere yönelik geliştirdiği anlamlandırma biçimidir ve büyük ölçüde içinde bulunduğu kültürel yapıdan etkilenir (Güney, 2012).

Simgesel algıya; bir renk, şekil, fotoğraf, ses, slogan, haber başlığı ya da kısa ve dikkat çekici bir müzik aracılığıyla farklı kültürlerle kurulan etkileşimler örnek gösterilebilir (Tunç & Atılgan, 2017). Böylece simgesel algı, kişinin içinde bulunduğu kültürden etkilenecek simge ve sembollerle kurduğu etkileşimi ifade eder ve özellikle siyasal iletişimde kamuoyunu yönlendirmek amacıyla kullanılan söylem ve imgelerle şekillenmektedir.

2.4.4. Görsel algı

Görsel algı, bireyin görme duyusu yoluyla çevresini tanıması, anlamlandırması ve bu çevreyle bağlantı kurmasında temel bir işlev görür (Arğın, 2018).

Her ne kadar görsel algı biyolojik bir süreç olarak işlese de, psikolojik etkenlerin de bu sürece yön verdiği bilinmektedir (İnceoğlu, 2010). Görsel algı, bireyin görsel uyarıcılardan aldığı izlenimlerin zihinsel olarak işlenmesiyle oluşur. Bu algı türü; özellikle reklam ve propaganda alanlarında, mesajların hangi görüntülerle sunulacağı, renk seçimlerinin nasıl olacağı ve görsel bütünlüğün nasıl kurgulanacağı gibi unsurlarda hedef kitlenin algısal özelliklerini dikkate alarak tasarlanmaktadır.

2.5. Algılama teorileri: John Lang

Yüzyıllar boyunca sanatçılar ve mimarlar görsel algının doğasıyla ilgilenmişler ve sanatta kullanılan biçim ve desenlerin duygusal anlamlarını açıklamışlardır. Ancak algı ve estetik teoriler arasında net bir ayrım yapılmamış olması dikkat çekmiştir (Lang, 1987).

Algı konusunda iki temel teori bulunmaktadır. Algı teorisini savunanlar ilk olarak duygusal deneyimlerle ilgilenirken diğer adımda duyuların aktif ve etkileşimli sistemlerini ele alırlar. İlk teori, algının duygusal verilerinin insan beyni içinde nasıl bir araya geldiğini açıklamaya çalışır. Örneğin Titchner, Helmholtz, Carr gibi Ampirizm kuramı savunucuları bu birleşmenin birliktelik yoluyla gerçekleştiğini öne sürmektedirler. İkinci teori ise deneyimin rolünü vurgulayan savunucuları Ames, Ittelson ve Cantrel olan Transaksiyalizm kuramlarını içermektedir. Bu kuram Walter Gropius, Lewis Mumford ve Clifford Moller gibi kişilerin çevresel tasarım üzerine araştırmalarına etki etmiştir. Rasyonalist teoriler savunan Cassirer, Piaget, Chomsky gibi kuramcılar içsel fikirlerin ve duyular arasında akıl yürütmenin rolünü vurgulamaktadır. Christian Norberg-Schulz, tasarım üzerine çalışmalarını oluştururken büyük ölçüde bu algı teorisi yaklaşımından etkilenmiştir (Lang, 1987).

Gestalt teorisi, duygusal algıların beyindeki ani organizasyonların bütünleşmesinin temeli olduğunu savunurken Köhler, Koffka, Wertheimer, Ellis gibi kuramcılarının bilgi işleme teorileri insan beyninde bilgisayar gibi işlemlerin olduğunu öne sürmektedir. Bu teorilere karşı James Gibson ve Eleanor Gibson'un ekolojik yaklaşımları bulunmaktadır ve bu kişiler algının bilgi temelli olduğunu savunmaktadırlar. Gibsons, duygusal deneyimin gerçekliğini kabul eder ancak onu "algının yapı taşları" yerine bir yan ürün olarak görmektedirler. Gestalt teorisi, tasarımcıların fikirlerini en çok etkileyen teoridir (Lang, 1987). Jon Lang'ın çalışmaları algı teorilerini sınıflandırmak için kaynak olarak gösterilebilir. Asar'a (2013) göre, John Lang algı kuramlarını, Tablo 2'de açıklandığı gibi, duyu ve bilgi temelli yaklaşımlar olmak üzere iki temel gruba ayırmıştır (Asar, 2013).

Tablo 2

Algı Kuramları Tablosu

Algı kuramları		
Duyuya dayalı algı kuramları		
Kuram	Açıklama	Önemli temsilcileri
Rasyonalist	Akıl öğretisi	Platon, Kant, Aristoteles
Ampirist	Deneyim öğretisi	Empedocles, John Locke, Berkeley, Hume, Bacon, Newton
Nativist	Doğuştan gelen bilgi öğretisi	Platon, Leibniz, Descartes
Gestalt	Biçim psikolojisi öğretisi	K. Koffka, W. Köhler, M. Wertheimer, Ellis
Bilgiye dayalı algı kuramları		
Açıklama	Temsilcileri	
Nesnenin niteliksel özellikleriyle ilgilenir	James Gibson, Elaenor Gibson	

Kaynak: Lang, 1987

2.5.1. Rasyonalist teori

Rasyonalist teori diğer bir deyişle akılcı kuram, evreni tüm yönleriyle zihinsel temellere dayanarak açıklamayı hedefleyen ve bireyin ve toplumun yaşamını akıl kuralları doğrultusunda biçimlendirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. (Cevizci, 1999). Rasyonalist düşünce, somut bilgilerin kaynağının insan aklıyla oluştuğunu destekleyen bir felsefedir (Reichenbach, 1981).

Rasyonalizm felsefi bir öğreti olmakla birlikte deney ve gözlem yerine mantık ve akıl yürütme süreçlerine dayanan bir yaklaşımdır. Rasyonalistler, bilgiye ulaşmanın yolunun, mantık çerçevesinde düşünme ve akli kullanabilme yetkinliği olduğunu savunmaktadırlar.

Felsefe tarihinde akılcı düşüncenin ilk temsilcisi olarak kabul edilen “Platon”, varlıkları iki ayrı düzlemde ele almaktadır. Ona göre, duyularla algılanan fiziksel dünya, aslında daha yüksek ve değişmez bir gerçekliğin “idealar dünyasının” yansımasından ibarettir. Gerçek bilgiye ulaşmak ise ancak bu idealar evrenine akıl yoluyla erişmekle mümkündür (Gökberk, 1996).

17. yüzyıl Rasyonalizm ’inin önde gelen düşünürleri olan Descartes, Malebranche ve Spinoza’ya göre akıl, değişmez ve evrensel doğruların bulunduğu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu filozoflara göre, hem doğa hem de insan, ilahi bir kaynak tarafından yaratılmıştır ve bu nedenle aynı özsel yapıdan, yani ortak bir “tözden”

türemiştir. Bu yaklaşım, zihinsel faaliyetler ile doğa yasaları arasında derin bir uyum olduğunu ima etmektedir. Rasyonalist düşünceye göre insan, doğuştan sahip olduğu kavramsal yapılar ve doğru akıl yürütme yoluyla deney ya da gözleme başvurmada da evrenin işleyişine ve insan doğasına ilişkin temel bilgileri kavrayabilmektedir (Cassirer, 2000).

2.5.2. Ampirist teori

Ampirist düşüncenin öncülerinden Bacon, Newton ve Locke’a göre deneycilik, aklın bilgi üretiminde tek başına yeterli olmadığı bir yaklaşımı temel almaktadır. Bu görüşte akıl, yalnızca bir bilgi edinme aracı olarak görülmekte; esas işlevini, deneyim ve gözleme dayalı bilgilerin değerlendirilmesi ve bütünleştirilmesinde göstermektedir. Duyular aracılığıyla elde edilen veriler, akıl yoluyla organize edilmekte ve eleştirel biçimde işlenmektedir. Bu açıdan, rasyonalist yaklaşımdan farklı olarak, evrensel bir düzen ya da aklın mutlak önceliği fenomenlerin önüne konmamaktadır. Ampirist yaklaşım, düzeni deneyimden türetmek gerektiği savunmaktadır (Cassirer, 2000).

Ampirist bilgi kuramı, her ne kadar rasyonalist gelenekteki gibi bilimi geçerli bilgi kaynağı ve hakikatin temsili olarak kabul etse de, bilgiye ulaşmanın yolu olarak akıl yürütmeye birlikte deney ve gözleme dayanan yöntemlere öncelik vermektedir. Bu yaklaşımda ilk olarak, araştırılan olgu ya da nesne üzerine sistematik gözlem ve deneyler yapılmaktadır. Elde edilen veriler tümevarımsal yöntemle genelleştirilerek kavramsallaştırılmaktadır. Bu genellemelerden ise tümdengelimsel akıl yürütme yoluyla varsayımlar üretilmektedir. Bu varsayımlar tekrar deneysel yollarla sınanmaktadır. Eğer deneysel sonuçlar varsayımlarla örtüşüyorsa, bu varsayımlar artık yalnızca geçici öneriler değil, bilimsel yasa düzeyine ulaşmış önermeler olarak değerlendirilmektedir. Doğruluğu test edilmiş bu yasalar, mantıksal bir bütünlük içinde organize edilerek ilgili olguyu açıklamaya yönelik bir teoriye dönüştürülmektedir (Köker, 1990).

2.5.3. Nativist teori

Nativist diğer bir deyişle “doğuştancı” teori genel anlamda, zihnin insanların kullanabileceği bilişsel yetenekleri bir şekilde önceden belirleyen yapılarla doğuştan donatıldığı görüşüdür (Pitt, 2000).

Üç boyutlu algıya ilişkin bazı faktörlerin sonradan öğrenilmediğini, doğuştan geldiğini öne süren kuramsal yaklaşım, nativist teori olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle de nativist teorisi ampirist teorinin düşünce ve yaklaşım açısından tersi olmaktadır (Altan, 2015).

Dil edinimindeki belirli evrensel özellikler ve dilin yapısal karmaşıklığı, nativistlerin doğuştan gelen dil yetenekleri hakkındaki iddialarını desteklemektedir. Örneğin, dilin tüm dünyadaki çeşitli kültürlerde benzer temel yapıları olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum nativistik teorinin, insan zihninin belirli bilişsel yeteneklerinin genetik temellere dayandığı iddiasını desteklemektedir.

2.5.4. Gestalt teorisi ve ilkeleri

Gestalt teorisi, 20. Yüzyılın başlarında Almanya’da ortaya çıkmış çeşitli ilkelere sahip bir yaklaşımdır. Almanca bir kelime olan Gestalt, “biçim, figür, kişi” anlamlarını taşımaktadır (<https://tr.langenscheidt.com/turkce-almanca/>).

Gestalt kuramı, insan davranışından çok algı ve bilişsel süreçlere odaklanır. Bu kuramda biçim, bütünün ayrılmış bir unsuru olarak ele alınmaktadır (Ertürk, 1984).

Gestalt daha çok psikoloji alanının incelediği insanı ve insan algılarını temel alan bir kavramdır. Görme deneyimi ile ilgili araştırmalar üzerine yoğunlaşmasıyla mimari ve görsel sanat gibi alanlarda ilgi görmüştür.

Tarihsel bir bakış açısıyla incelendiğinde, 20. Yüzyılın mimarlık alanında olduğu gibi psikoloji alanında da teorik yönelimlerde belirgin değişimler yaşanmış ve mekân algısına yönelik yeni kavramlar geliştirilmiştir. Gestalt, Almanya’da 20. Yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır. Farklı prensipleri içeren bu kuram, algılamaya farklı bir anlam kazandırmıştır. Aynı dönemde, sanatçılar soyut biçimleri yorumlamak için yeni kompozisyon kuralları geliştirmiş ve tasarım ile ilişkili şemaları ortaya koymuşlardır. Gestalt Algı Kuramı, Bauhaus temsilcilerinin odağı olmuştur. Temel tasarım derslerinde bu kurama dayalı öğrenme çıktıları geliştirilmiştir. Gestalt savunucuları, tasarımda bütünün yalnızca parçaların bir araya gelmesiyle oluşmadığını, aksine parçalar arasında kurulan ilişkiler sayesinde bütünün daha anlamlı bir yapı kazandığını ileri sürmüşlerdir (Zengel, 2008).

Aytem (2005)’in Lang (1987)’den aktardığına göre, mekândaki öğelerin bir araya gelişiyle oluşan görsel kompozisyonun psikolojik etkileri, Gestalt kuramının pragnanz (açıklık) ilkesiyle açıklanabilmektedir. Pragnanz ilkesine göre, algısal olarak en güçlü

etkiyi yaratan düzenlemeler; bütünlük, uyum, denge ve ritim gibi temel nitelikleri içeren örüntülerle oluşturulmalıdır. Görsel algının nasıl organize edildiğini açıklayan Gestalt kuramı, çok sayıda görsel öğenin etkili biçimde algılanabilmesi için bazı temel ilkelere ihtiyaç duyulduğunu öne sürmektedir (Lang, 1987). Bu ilkeler, bireyin karmaşık görsel verileri daha sade ve anlamlı bir biçimde düzenlemesine olanak tanır. Bu sayede zihinsel mekanizmalar, çevreden gelen uyarıları anlamlandırmak amacıyla onları organize ederek yorumlar. Bu bilişsel süreç, mekânın daha hızlı ve etkin bir şekilde kavranmasını mümkün kılar. İç mekân tasarımında söz konusu algı ilkelerinin dikkate alınması, kullanıcıların mekânda zihinsel rahatlık yaşamalarına ve yönlerini daha kolay bulmalarına yardımcı olur. Böylece, mekân yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda estetik açıdan tatmin edici bir deneyim sunar.

2.5.4.1. Şekil-zemin ilişkisi

Görsel algıda esas bir ilke, Gestalt'ın ilk ilkesi figür-zemin ilişkisidir. Bu ilke, dünyayı görsel olarak figür ve zemin olarak iki ayrı bileşen olarak ayırmayı sağlamaktadır. Figür, dikkatin odaklandığı nesneyi temsil ederken, zemin ise bu nesnenin bulunduğu arka planı ifade etmektedir. Şekil-zemin ilişkisi, duysal bilgilerin yorumlanma yeteneği, bir nesnenin figür olarak algılanıp algılanmayacağı ve bu figürün çevresindeki zeminden nasıl ayrılacağına dayanmaktadır (Peterson & Gibson, 1994; Vecera & O'Reilly, 1998).

Nesnelerin algılanması Gestalt algı kuramında psikologlar tarafından ortaya konan ilkelerin, mekânın nasıl algılandığı üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu kuramın temel bileşenlerinden biri olan şekil-zemin ilişkisi, algısal organizasyonda önemli bir yer tutar. Algı sisteminde zemin, arka planda kalan ve şeklin fark edilmesini mümkün kılan bir fon işlevi görür. Şekil ise bu zemin üzerinde ön plana çıkan, derinlik hissi yaratan bir öğedir. Bu iki unsurun birlikte varlığı, algının bütünlüğünü sağlamaktadır.

Ünal'ın (2013), Yener ve Ülker'e (1999) dayandırdığı açıklamaya göre; şekil-zemin ilişkisinde, zemin üzerinde şekil olarak algılanan formlar, genellikle obje olarak değerlendirilir. Renk ve doku açısından farklılık gösteren iki alandan daha geniş olanı genellikle zemin olarak, daha küçük olan ise şekil olarak algılanır. Eğer bir görsel alan bir profil aracılığıyla ikiye ayrılıyorsa, alt bölüm çoğunlukla şekil olarak öne çıkar (Ünal, 2013; Yener & Ülker, 1999).

Rubin tarafından 1915'te geliştirilen Şekil 9'daki görselde şekil-zemin ilişkisi açıklanabilir. Beyaz renkli bölüm bir vazo görüntüsü olarak algılanırken mavi alan birbirlerine bakan iki insan sureti olarak algılanmaktadır. Ön planda olan ikisinden biri değildir. Hangi figür algılanırsa şekil, o bağlam içinde geride kalanlar ise zemin olarak açıklanmaktadır (Rubin, 1915).

Şekil 9. Rubin'in Vazosu

Kaynak: Rubin, 1915

2.5.4.2. Yakınlık ilkesi

Yakınlık ilkesi, fiziksel olarak birbirine yakın konumlanan öğelerin, zihin tarafından bir bütünün parçaları olarak algılandığını belirtmektedir. Örneğin bir diyagramda, birbirine yakın olanların kümeler oluşturduğu algılanmaktadır (Vehlow, Beck & Weiskopf, 2015).

İnsan gözünün birbirine yakın olan unsurları, birbirinden daha uzakta olan unsurlara göre nasıl daha ilişkili olarak algılar ve uzak olanlardan ayrılarak yakın olan unsurlar gruplaşma eğilimi gösterirler. Şekiller birbirlerine yaklaştıkça bir grubu temsil etmektedirler. Örneğin Şekil 10'da soldaki üç sıra bazıları farklı renklerde olsa da aynı gruba aittir. Sağdaki şekil, soldaki şekillerin çoğuyla aynı boyut ve renkte olmasına rağmen ayrı bir gruba ait olduğunu görülmektedir. Bunun temel nedeni, soldaki üç şekil sırasının birbirine yakın, sağdaki sıranın ise daha uzakta olmasıdır.

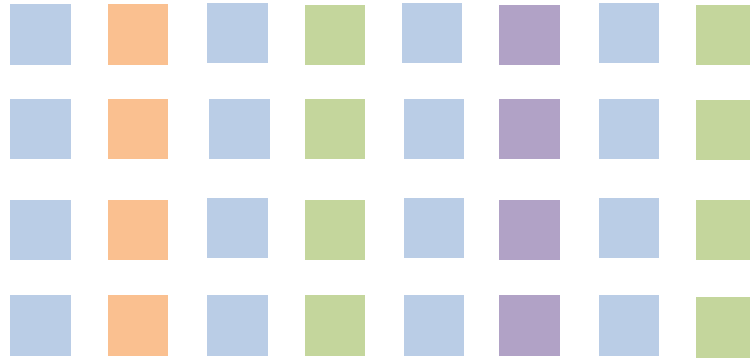
Şekil 10. Yakınlık ilkesi

Kaynak: <https://blog.hubspot.com/website/law-of-proximity> adresinden 20.04.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

2.5.4.3. Benzerlik ilkesi

Birbirine benzer şekiller, algıda bir grup halinde organize edilir ve böylece algısal bütünlük sağlanmaktadır. Görünüm, renk, dokular gibi birçok özellik, benzerlik faktörü sayesinde bir araya getirilerek algılanmaktadır. Örneğin, benzer görünüme sahip nesneler bir araya gelerek algılanabilirler. Benzerlik ilkesi, yalnızca görsel uyarıcıların değil, aynı zamanda işitsel uyarıcıların algılanmasında da önemli bir rol oynamaktadır (Erdal, 2006).

Şekil 11’ de tüm kareler aynı boyutta olmalarına rağmen her sütundaki karelerin aynı renklerden oluşması onların bir grup olarak algılanmalarına neden olmaktadır.

Şekil 11. Benzerlik ilkesi

Kaynak: <https://www.usertesting.com/blog/gestalt-principles> adresinden 20.04.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Figürler benzer nitelikleri taşıdıklarında gruplar halinde algılanma eğilimi artar. Boyut, doku, renk gibi özelliklerin yanı sıra, yaygın ölçek ya da elemanların orantılı ölçekleri, benzerliklerin gruplanmasında etkin rol oynamaktadır (Aytem, 2005). Bu ilke ile görsel bilgi gruplara ayrılmaktadır. Örneğin, çeşitli şekiller içeren bir biçim, benzer şekilleri farklı şekillerden daha çok gruplanır. Şekil 12’ de yan yana konumlandırılan yapılar, farklı malzemeden oluşmuş gibi görünseler de birbirlerine benzerlik ilkesi yönünden çok yakındır.

Şekil 12. 4x4 House da kurulan benzerlik ilkesi

Kaynak: <https://www.architravel.com/project/4x4-house-ii/> adresinden 21.04.2024 tarihinde alınmıştır.

2.5.4.4. Tamamlama ilkesi

Bireyler, eksik ya da tamamlanmamış nesneleri zihinlerinde tamamlama yatkınlardır. Bu durum, bütünün eksik parçalarının zihinsel olarak tamamlanarak nesnenin önceki ya da tanıdık bir bütün olarak algılanmasıyla açıklanabilir (Erdal, 2006).

Gözümüz şeklin tamamını görmese bile zihnimiz şekli bir bütüne tamamlar ve şeklin devamlılığını sağlar. Parçalanmış olabilecek bir kare görüldüğünde, insan beyninin onu tam bir kare olarak algılama olasılığı daha yüksektir (Şekil 13’e bakınız).

Şekil 13. Tamamlama ilkesi

Kaynak: <https://wbispace.usc.edu/gestalt.html> adresinden 21.04.2024 tarihinde alınmıştır.

Görsel algıda eksik mozaiklerin tamamlanması, beyin tarafından gerçekleştirilen bir süreçtir. Eksik olan parçaları tamamlama genel görünümün anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Şekil 14'e bakınız).

Şekil 14. Dionysos Portreli Mozaïği

Kaynak: Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir.

2.5.4.5. Devamlılık ilkesi

Benzer yönde ilerleyen biçimlerin, zihinsel olarak tek bir bütün halinde algılanması durumu süreklilik ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Bu ilkeye göre, bir dizi ardışık noktanın yan yana gelmesiyle birey bu dizilimi çizgi olarak algılamaktadır (Çomak, 2020) (Şekil 15'e bakınız).

Şekil 15. Devamlılık ilkesi

Kaynak: <https://katecodonnell.medium.com/gestalt-and-design-continuity-and-common-fate-bf6106b24538> adresinden 22.04.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Devamlılık yasasına göre, çizgiler, eğriler veya düzlemler boyunca hizalanan nesneler, ayrı ayrı değil, bir bütünün parçaları olarak algılanmaktadır. Şekil 16'da görülen kilise iç mekânında, oturma birimleri ayrı olmasına rağmen bir devamlılık hissinden söz edilebilir, çünkü insan beyni bu elemanları bir bütün olarak algılama eğilimindedir.

Şekil 16. Kilise yapısında devamlılık ilkesi

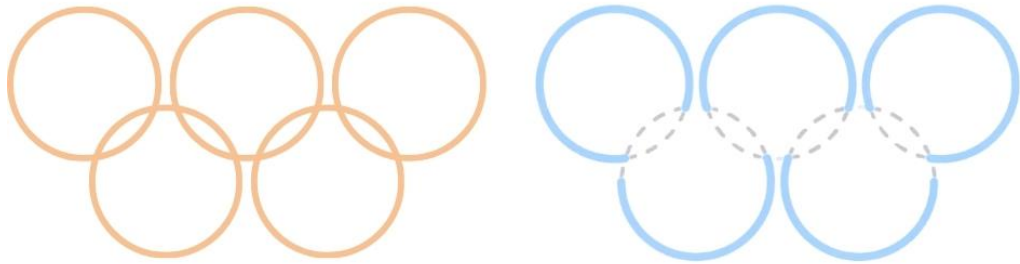
Kaynak: <https://www.agorajournal.co.uk/1895> adresinden 22.04.2024 tarihinde alınmıştır.

2.5.4.6. Basitlik ilkesi

Basitlik ilkesi, pragnanz veya iyi figür yasası olarak da adlandırılır. Gestalt savunucularına göre, bir öge zihinde en anlaşılır ve düzenli biçimiyle algılanma eğilimindedir (Goldstein, 2009).

Bir dizi belirsiz veya karmaşık nesneyle karşı karşıya kaldığında, insan beyninin bunları mümkün olduğunca basit hale getirmeye çalıştığını açıklamaktadır. İyi figür olarak bahsedilen bir bütün olarak kolayca algılanabilen bir nesne veya görüntüdür. Buna örnek olarak Olimpiyat logosu verilmektedir. İnsan beyni bir dizi birbirlerine bağlı kavisler yerine üst üste binen daireler görme eğilimindedir (Dresp-Langley, 2015) (Şekil 17'ye bakınız).

Gestalt psikolojisini izleyen basitlik ilkesi, algısal organizasyonun mümkün olduğunca basit olacak şekilde seçildiğini ileri sürmektedir (Chater, 1996). Şekil 17'de görülen olimpiyat logosu insan zihninde iç içe geçmiş halkalar olarak algılanmaktadır. Olimpiyat halkaları gözlemlendiğinde, 'C' veya mercek şekilleri yerine beş tane iç içe geçmiş daire algılanmaktadır. Bunun nedeni, daire formunun insan zihni tarafından 'C' ya da mercek şekillerine kıyasla daha bütüncül ve kolay işlenebilir bir yapı olarak değerlendirilmesidir (Interaction Design Foundation, 2016).

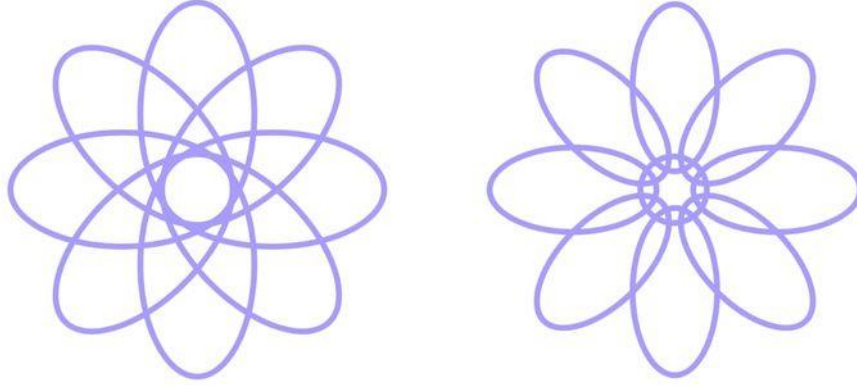

Şekil 17. Olimpiyat logosunda basitlik ilkesi anlatımı

Kaynak: <https://www.interaction-design.org/literature/topics/gestalt-principles> adresinden 22.05.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 18'deki görselde ise sol taraftaki figür büyük olasılıkla bireyde bir atomu, sağ taraftaki ise bir çiçeği çağrıştırmaktadır. Bu formlar yalnızca eğriler grubundan ibaret olarak algılanmaz; aksine, söz konusu eğrilerin bir araya gelmesiyle yeni ve bütüncül

biçimler ortaya çıkarmaktadır. Birey, bu bütünlük içerisinde tanıdık nesneleri tanımlamaya yönelmektedir (FlowMapp, n.d).

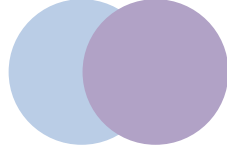
Şekil 18. Atom ve çiçek simgesinde basitlik ilkesi anlatımı

Kaynak: <https://www.flowmapp.com/blog/qa/law-of-pragnanz> adresinden 22.05.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Basitlik ilkesi, bireyin görsel bilgiyi en sade ve düzenli biçimde algılama eğilimini ifade etmektedir. İnsan beyni, karmaşık öğeleri aşına olduğu bütüncül formlara dönüştürerek anlamlandırmaktadır. Bu durum, algılamanın yalnızca fiziksel uyaranlara değil, zihinsel organizasyon süreçlerine de bağlı olduğunu açıklamaktadır.

2.5.4.7. Derinlik ilkesi

Derinlik algısının oluşmasında üç temel görsel ipucunun etkili olduğu bilinmektedir. İlk olarak, bir nesne başka bir nesnenin önünü kapattığında, örtünen nesne daha yakın olarak algılanmaktadır (Şekil 19' a bakınız) İkinci ipucu, aynı şekle sahip fakat farklı boyutlardaki nesnelerin algılanmasına dayanır; daha küçük olan nesne, uzak bir konumda yer alıyormuş gibi değerlendirilir. Özellikle farklı boyutlarda yerleştirilmiş daireler, eş büyüklükteki kürelerin çeşitli uzaklıklardaymış gibi algılanmasına neden olabilir (Şekil 20' ye bakınız). Üçüncü ipucu ise görsel alan içerisindeki yükseklikle ilgilidir; yatay bir düzlem üzerinde bakıldığında, görüş alanında yukarıda kalan nesneler daha uzakta konumlanmış gibi algılanmaktadır (Şekil 21' e bakınız) (Zengel, 2008).

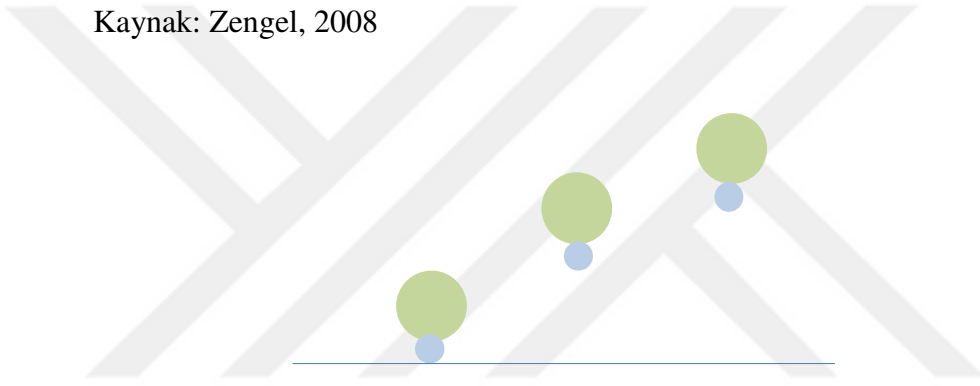
Şekil 19. Şekillerin üst üste binme durumu

Kaynak: Zengel, 2008

Şekil 20. Şekillerin görece büyüklükleri

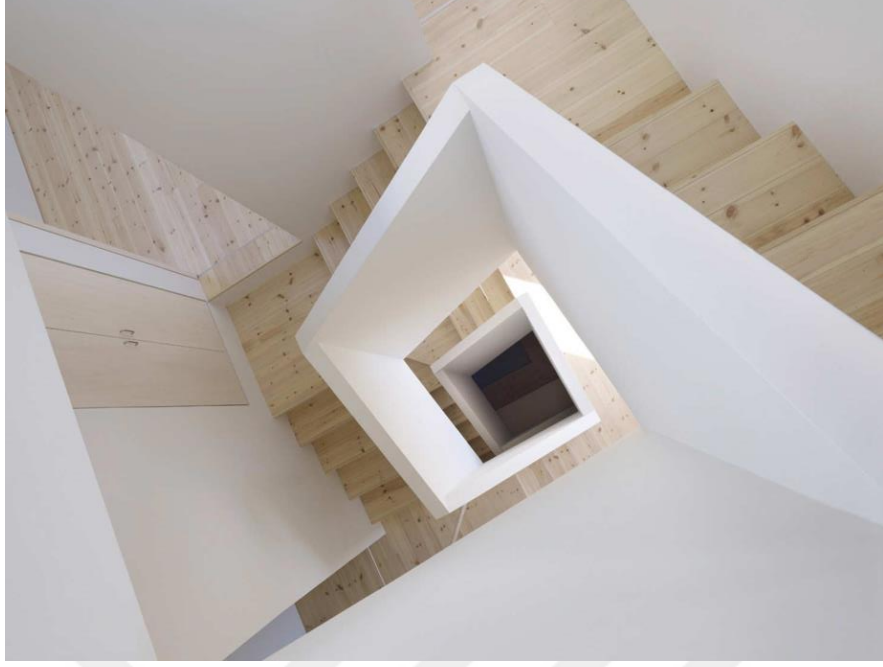
Kaynak: Zengel, 2008

Şekil 21. Alanda yükseklik algısı

Kaynak: Zengel, 2008

Şekil 22' de görüldüğü gibi merdivene üstten bakıldıkça derinlik algısı oluşmaktadır. Bu, bir optik yanılma etkisine benzemektedir. İlk olarak, merdivenin alt kısmına doğru bakıldığında, merdivenin basamakları genişliği görünürde azalmaktadır. Bu, merdivenin üst kısmının daha uzakta olduğu algısını yaratır ve derinlik algısını artırmaktadır.

Şekil 22. Merdivende derinlik algısı

Kaynak: <https://www.archdaily.com/209688/house-in-aoto-high-land-design> adresinden 22.05.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

2.5.5. Bilgiye dayalı algı teorisi

Bilgiye dayalı algı kuramının önde gelen temsilcileri olan James ve Eleanor Gibson, algıyı iki temel düzeyde ele almışlardır: literal (doğrudan) ve şematik (yapılandırılmış) algı. Onlara göre, literal algı; biçim ve doku gibi mimari nesnelerin fiziksel ve yapısal özellikler içeren, herkes için benzer nitelikler taşıyan nesnel bir algı seviyesidir. Şematik algı da doğrudan algının bir uzantısı olarak, bireyin yaşantısına, bilgi birikimine ve çevresel etkilerine bağlı olarak şekillenen, daha öznel bir yorumlama sürecini ifade etmektedir (Ertürk, 1984).

Kurama göre birey, her nesnenin kendine özgü biçimde yansıttığı ışığı algılamaktadır. Bu yansıma, nesnenin renk, doku, yüzey ve kenar gibi fiziksel niteliklerini de beraberinde taşıdığı için, kişi bu görsel bilgiler aracılığıyla söz konusu nesne hakkında bilgi edinmiş olur. Dolayısıyla algı, yalnızca bir görme eylemi değil, aynı zamanda nesnenin niteliksel içeriğine dair bilgi edinmenin bir yoludur.

Gibson'un bu yaklaşımları, nesne, hareket ve görme ilişkisini merkeze aldığı için mimarlık disipliniyle doğrudan ilişkilidir. "Nasıl görür ve algılarız?" sorusu, hem tasarımcı

hem de kullanıcı açısından mimari mekânın kurulması, yeniden şekillendirilmesi ve özellikle deneyimlenebilir kılınması açısından temel bir sorudur. Mekânlar çoğu zaman hareket ederek, bedenin mekânda dolaşımıyla birlikte algılanır. Bu algı süreci, bireyin duyuşal sistemleri aracılığıyla gerçekleşir; kişi, mekânla etkileşimi sırasında edindiği bilgileri kısa süreli belleğine kaydeder. Mekânda geçirilen zaman arttıkça ve kullanım çeşitliliği geliştikçe, bu bilgiler duyuşal izlerle birleşerek kalıcı bir anı haline gelir. Ancak bu deneyim, bireysel özellikler, dünya görüşü ve kültürel arka plan gibi etkenlere bağlı olarak kişiden kişiye göre değişebilmektedir (Aytuğ ve İnceoğlu, 2009). Algıya dair bu yaklaşım, oldukça geniş ve esnek bir alanı kapsamakta; farklı kuramsal yaklaşımlar aracılığıyla derinleşmekte ve çeşitlenmektedir. Algının farklı düşünsel çerçevelerle yorumlanması, hem algılayan birey hem de tasarımcı açısından yeni açılımlar sağlayarak, mekân deneyimine zenginlik kazandırmaktadır.

Çomak (2020)'ın Us (2008)'dan aktardığına göre Fatih Us çalışmasında bu kurama şöyle değinmiştir:

Bu yaklaşıma göre çevreden alınan bilgiler iki farklı düzeyde değerlendirilmekte ve bu değerlendirme iki tür algı biçimiyle açıklanmaktadır. İlk düzeyde, renk, doku ve biçim gibi mekânın fiziksel ve doğrudan gözlemlenebilir özellikleri yer alır. Bu tür veriler, herhangi bir zihinsel yorumlama sürecine ihtiyaç duyulmadan, doğrudan algılanır ve bu duruma "literal algı" adı verilmektedir. İkinci düzeyde ise, fiziksel öğelerin birbiriyle olan ilişkileri, sembolik anlamlar ve kavramsal bağlamlar devreye girer. Bu tür algı ise zihinsel süreçlerle şekillenen "şematik algı" kapsamında değerlendirilmektedir (Us, 2008).

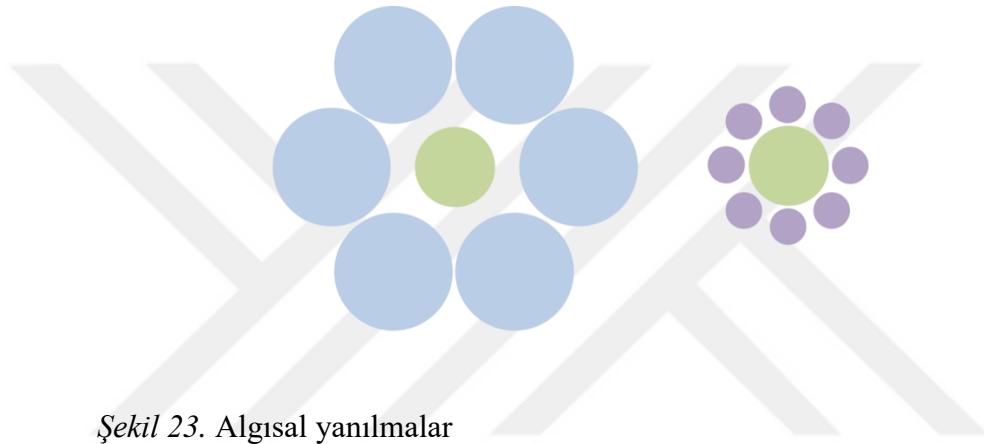
Bilgiye dayalı algı kuramında çevreden alınan bilgiler iki farklı şekilde ele alınmıştır. Bu iki tür algının nesnel verilerle ilişkili literal algı ve fiziksel verilerin kavramsal yönlerini kapsayan şematik algı olarak tanımlandığını belirtmiştir.

2.6. Algısal yanılgılar

Algısal süreçlerde önemli bir unsur, bireyin hatalarından kaynaklanan algı sapmalarıdır. İnsan zihni, çevresini algıarken hataya oldukça yatkındır. Fiziksel gerçeklik ile bireysel deneyimler arasında oluşan algısal fark, genellikle bir illüzyon olarak ortaya çıkmakta ve bu durum, özellikle görsel algının geometrik nitelikleriyle

ilişkilidir. Görme duyusuna dayalı bu tür yanılmalar, bireyin önceki deneyimleri ve alışkanlıkları tarafından da şekillendirilmektedir. Renklerin karşıtlığı ve biçimsel yanılsamalar, hem iç hem de dış mekân tasarımında bilinçli olarak kullanılabilir. Örneğin, alçak tavanlı bir odada belirli görsel stratejilerle mekân daha yüksekmiş gibi algılatılabilir (Zengel, 2008).

Şekil 23 incelendiğinde merkezde yer alan yeşil dairenin her iki görselde de aynı büyüklükte olduğu ancak çevresindeki dairelerin boyutlarının farklı olması nedeniyle aynı büyüklükte algılanmadığı görülmektedir. Bu durum geometrik algısal yanılmaya örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 23. Algısal yanılmalar

Kaynak: <https://print.payrollcalendar.net> adresinden 22.05.2024 tarihinde alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

2.7. Mimaride boşluk kavramı

Mimarlıkta mekân tanımlarında “boşluk”, mekânın temel ögesi olarak kabul edilmektedir. Mekâna dair kavramlar, boşluk fikri üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle mekân, sınırları algılanabilen bir boşluk olarak tanımlanabilir. Mekânın kullanıcısı, boşluk içerisinde çeşitli eylemler gerçekleştirmektedir (Cevizci, 1999).

Kurak Açıcı’nın (2015), Ural’a (1995) dayandığı ifadeye göre, mekân; belirli işlevlerin ve insan etkinliklerinin gereksinimlerini karşılamak üzere planlanan, farklı mekânsal bileşenlerin belirli bir düzen içinde bir araya gelmesiyle oluşan organize boşluklar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Ural, 1995, akt. Kurak Açıcı, 2015)

Mimari mekân oluşturma süreci, insanı çevreleyen boşluğu doğa ve peyzajla ilişkilendirerek sınırlamak ve bu yolla yeni bir boşluk tanımlamaktır (Hasol, 2005).

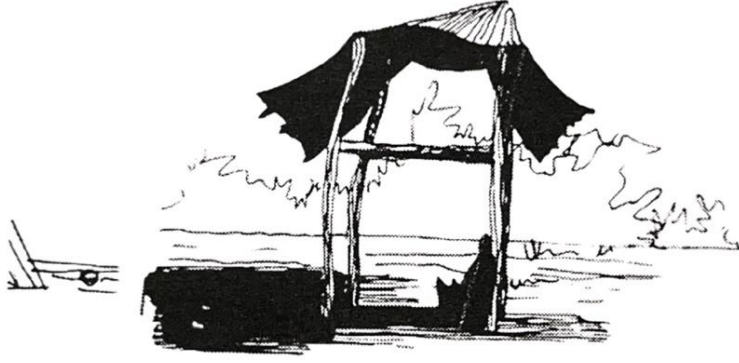
Gür (1996), mimari mekânı; bireylerin ve nesnelerin birbirleriyle kurduğu mesafeye dayalı ilişkiler ağı şeklinde değerlendirmektedir. Mekân, söz konusu ilişkilerin gerektirdiği donatıları içinde barındıran, bu donatıların yerleşimiyle şekillenen ve sınırları kapsayan bir örgütlenme biçimi olarak, yapı ve yapının karakteristik özellikleri doğrultusunda anlam kazanan bir boşluk olarak değerlendirilmektedir (Gür, 1996).

Mimarlığın temelini oluşturan mekân deneyimi; kentlerde, meydanlarda, kampüslerde, kısacası insanın boşluklara sınırlar getirdiği ve kapalı mekânlar tanımladığı her alanda varlığını sürdürmektedir (Zevi, 2021).

Mimarlıkta mekân, sınırlarla belirlenen bir boşluk olarak tanımlanmakta ve bu boşluk, kullanıcının bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Mekân tasarımı, kullanıcının temel gereksinimlerini karşılamakla kalmayıp estetik ve fonksiyonel bir düzen oluşturmuştur. Sonuç olarak kullanıcının boşluklarla sınırlar getirdiği mekân, fiziksel, sosyal ve kültürel ilişkilerin de şekillendirdiği bir olgudur.

2.7.1. Sınırlı bir boşluk: Mekân tanımı

Mimari tasarımın başlangıç noktası, bireyin kendini psikolojik ve fiziksel olarak güvende hissedebileceği sınırlandırılmış bir mekânsal kurgu oluşturmaktır. İnsan, görsel algı kapasitesini aşan evrensel boşluğu ve doğal çevreyi belirli sınırlar dâhilinde tanımlayarak, onu içe dönük ve özelleştirilmiş bir hacime dönüştürmektedir. Örneğin Şekil 24’te görülen, dış koşullara karşı korumak amacıyla bitki bileşenlerinden yapılmış bir strüktürü ve üst örtüsü bulunan alan, belirli bir boşluğu tanımlamaktadır. Saçak altı ve duvar kenarı ifadeleri özel bir anlam taşımaktadır. Yalnızca bir sınır elemanı, belirli bir yöndeki görüş alanını kısıtlayarak boşluğu tanımlamaktadır. Bu durum, mekânın kişiyi doğal çevreden ayıran özgün bir boşluk olarak şekillenmesini sağlamaktadır (Kuban, 2010).

Şekil 24. Mekân oluşunu en basit haliyle açıklayan bir görsel

Kaynak: Kuban, 2010

Boşluk, çevredeki formlar ve sınır çizgilerinin söz konusu olduğu yüzeyde belirgin bir yapısal düzen meydana getirmediği koşullarda kendini göstermektedir.

Kullanıcının bakış yönleri değişse de mekânsal benzerlik nedeniyle kişi kendisini sürekli aynı konumda hissetmektedir. Bu durum, mesafelerin algılanabilmesi açısından gerekli olan mekânsal referans noktalarının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bir obje, içinde bulunduğu ortam nedeniyle tanımsız hale gelebilmektedir. Bu olgu, nesnenin çevresel ya da yapısal bir referans noktası bulunmadığında kendini göstermektedir (Arnheim, 1977).

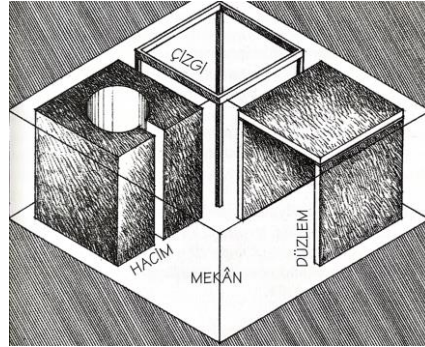
Mekân, hareketle anlam kazanmaktadır. Mimarlıkta boşluk, yapının karakterini belirleyen temel bir unsur olarak öne çıkmakta; bu durum, onun yaşamsal değerlere doğrudan karşılık gelmesinden kaynaklanmaktadır. Hareket, canlı varlıkların temel özelliğidir ve bu hareket ancak boşluk içerisinde gerçekleşebilmektedir (Kuban, 2010).

Mekân içerisinde kullanıcı yalnızca hareket etmez aynı zamanda biçimleri görmekte, sesleri duymakta ve dokuları hissetmektedir. Mekân, içinde barındırdığı öğeler aracılığıyla estetik ve duyuşsal bir deneyim alanı sunmaktadır (Ching, 2004).

Mekân, kullanıcıyı çevresinden ayıran ve kullanıcının mekân içerisinde çeşitli eylemlerini gerçekleştirmesine olanak tanıyan bir boşluktur (Hasol, 2005). Mekânın kullanıcı açısından işlevsel bir boşluk olarak ele alınmasının yanı sıra, bu boşluğun nasıl sınırlandırıldığı ve biçimlendirildiği de tasarım sürecinin temelini oluşturmaktadır.

Ching'e (2010) göre mimari tasarımın temelinde boşluğun sınırlandırılması yer almakta ve bu unsur tasarımın yönünü belirlemede etkili bir rol oynamaktadır. Şekil 25'te

görüldüğü gibi mekân içerisinde çizgi ve düzlemlerle hacimler meydana gelmekte ve bu bileşenler ise mekânın bütünü oluşturmaktadır (Ching, 2010).

Şekil 25. Mekân oluşunu açıklayan bir görsel

Kaynak: Ching, 2010

Mekân, yalnızca fiziksel varlık ve eylemler aracılığıyla değil, tüm duyu organlarıyla algılanan, çok boyutlu bir olgudur. Mekân, kendi bileşenleri içerisinde barındırdığı estetik ve duysal özellikler aracılığıyla anlam kazanmaktadır (Kuban, 1990).

Boşlukların insan tarafından sınırlandırılmasıyla ortaya çıkan tanımlı alanlar, mekân deneyiminin süreklilik kazandığı ortamlardır. Mekân, insanı çevreleyen üç boyutlu bir boşluk olarak tanımlanabilmektedir (Zevi, 1990).

Mekâna ilişkin boyutsal algının güçlendirilmesi, başka bir ifadeyle mekânın algılanabilir kılınması, onu oluşturan öğeler arasındaki boşlukların anlamlandırılmasıyla mümkün hale gelmektedir. Mekânsal boyutlar, ancak bireyin o mekânla doğrudan etkileşim kurduğu deneyimlerle fark edilebilmektedir. Bu nedenle, mekân yalnızca fiziksel sınırlarla tanımlanan bir yapı değil; aynı zamanda estetik ve anlamsal olarak değerlendirilmektedir (Demirel, 2004).

2.8. Mekânın algılanması

Mimarlık disiplininde, mekânsal müdahaleleri bilinçli ve bilgiye dayalı bir şekilde gerçekleştirebilmek adına, mekânı algıyabilme yetisine sahip olunması gerekmektedir. Bir alana girişin ve mekânla etkileşimin çoğu zaman sistematik ve niceliksel kavramlarla bir analiz sürecine indirgenmesi, mekânın algılanmasında bu yaklaşımların yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu konuda, mekâna dair bilgi edinme süreçlerinde bilinçli ve bilinçdışı

yöntemleri kabul etmek, içselleştirmek ve duyuşsal algıyı bilimsel yaklaşımlarla uzlaştırmak gerekmektedir (Corner, 1999).

Mekân zaman içinde deneyimlenerek kavranabilmektedir. Zaman boyutu içinde mekân kurgusunun bir bölümü görsel olarak varlığını, açılan bölümü de bellek yoluyla görüntüsünü korumaktadır (İzgi, 1999).

Zaman boyutunu açıklamak gerekirse, mekânın ilk izlenimleriyle, mekânda uzun süre vakit geçirdikten sonraki izlenimler birbirinden farklıdır. İlk izlenimler daha çok anlık ve görsel özelliklere dayanırken, zamanla algılama sürecindeki deneyimlerde de olduğu gibi mekânsal deneyimler birikmektedir. Böylece mekân, zaman içinde daha bütüncül ve katmanlı bir biçimde değerlendirilmeye başlanır.

Mekânın içindeki öğelerin birbirleriyle ve genel mekânsal yapı ile kurduğu görsel etkileşim, mekâna biçimsel bir özellik kazandırmasa da, kullanıcının algısı yoluyla anlam bulmaktadır. Örneğin, belirgin bir geometrik formu olmayan bir alana herhangi bir nesne yerleştirildiğinde, bu nesneyle çevresi arasında bir etkileşim başlamaktadır. Nesne sayısının artmasıyla birlikte, yalnızca nesne-mekân arasındaki değil, nesnelerin birbirleriyle olan ilişkileri de karmaşıklaşarak çoğalmaktadır. Nokta, çizgi, yüzey ve hacim gibi temel geometrik bileşenler, mekânın tanımlanması ve düzenlenmesinde araç olarak kullanılmaktadır. Bu öğeler; kolon, giriş, duvar, bölücü paneller ve tavan gibi mimari elemanlar aracılığıyla yapılaşmaktadır. Mimari tasarım sürecinde söz konusu bileşenler, bir yapının biçimini oluşturmanın yanı sıra iç ve dış mekân ayrımını belirginleştirmede ve mekânın sınırlarını tanımlamada önemlidir (Backhouse & Drew, 1992).

Mekân, biçimden bağımsız ve akışkan bir boşluk olarak ele alındığında, içine yerleştirilen her bir öğe bu boşluğun görsel anlatımını zenginleştirmektedir. Öğe sayısı arttıkça öğelerin mekânla kurdukları görsel ve anlam boyutundaki etkileşimler de derinleşmektedir. Bu dinamik ilişki, mekânın algısal sınırlarını yeniden tanımlanarak kullanıcıya yeni bir deneyim kazandırmaktadır (Gür, 1996).

Mekân tasarımında, algılamayı etkileyen iki temel etkenden söz edilebilir. Bu etkenler fiziksel etkenler ve psikolojik etkenler olarak ayrılmaktadır. Kullanıcıların sosyal ve kültürel nitelikleri, mekânsal algıda çeşitlilik oluşturan unsurlardır. Aynı zamanda işitsel ortam, ısı rahatlık, kullanım kolaylığı ve insan ölçüleri gibi mekânın fiziksel nitelikleri de mekân algısında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, mekâna ilişkin algı bireyden bireye değişiklik göstermektedir (Yurttaş, 2019). Mekânı algılama süreci, kullanıcının bedeninin fiziksel çevre ile kurduğu ilişkiye dayanmaktadır. Mekânsal biçim,

oran-ölçek dengesi, ışık ve renk kullanımı, yüzey dokuları ve ses gibi fiziksel öğeler, bireyin duyuşsal algıyı doğrudan etkilemektedir. Bu unsurların bir araya gelişi, mekânda geçirilen zamanın niteliğini belirlediği gibi, bireyin mekânı nasıl kavrayıp deneyimleyeceğini de şekillendirmektedir. Dolayısıyla mekân algısı, yalnızca görme duyusuyla sınırlı olmayan, bedenın tüm duyularıyyla katıldığı dinamik bir süreçtir.

2.8.1. Fiziksel etkenler

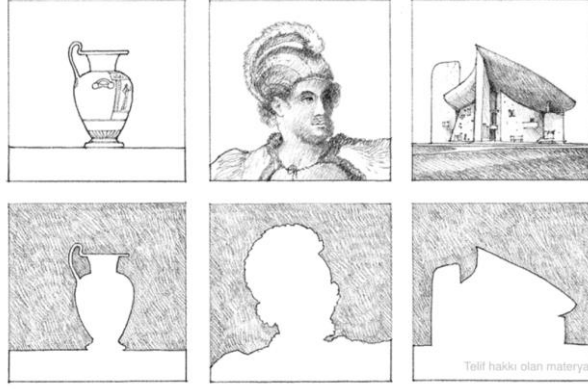
Mekânın üç boyutlu algılanması, bedenın mekânda var olması ve çevresiyle ilişki kurmasıyla gerçekleşmektedir. Beden, bireyin algısal dünyasının merkezinde yer almakta; beden ile mekân arasındaki ilişki ise süreklilik gösteren bir varoluş deneyimi halini almaktadır (Palasma, 2009).

Mekâna ilişkin algının oluşmasında, onu şekillendiren çeşitli fiziksel özellikler belirleyici rol oynar. Biçimsel yapı, ölçek ve oran dengesi, aydınlatma koşulları, renk kullanımı, yüzey dokuları ve işitsel öğeler gibi unsurlar, bireyin mekânı nasıl deneyimleyeceğini doğrudan etkiler (Yurttaş, 2019).

2.8.1.1. Biçim

Biçim, yapının iç mekânını ve cephesini birbirine bağlayan bir tasarım özelliği olmakla birlikte bunların nasıl görüldüğünü ve birbirine nasıl geçtiğini belirlemektedir. Mimari biçimler, dokular, malzemeler, ışık-gölge düzenlemeleri ve renk, bir araya gelerek mekânı biçimlendiren nitelikleri oluşturur ve mekânın ruhunu duyumsatmayı amaçlamaktadırlar (Bacon, 1974).

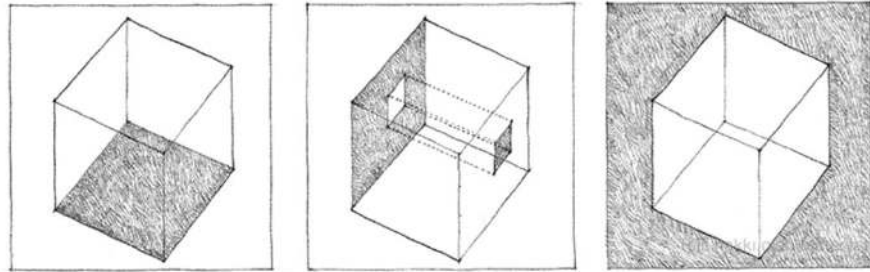
Biçim, bir düzlemin karakteristik çizgilerini ya da hacimsel bir formun yüzey yapısını tanımlayan temel bir öge olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Şekil 26 incelendiğinde, biçim algısının bir figürü zemininden ayıran kontur çizgileri ya da formun kendi içinde oluşturduğu görsel kontrast düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Ching, 2010).

Şekil 26. Zemin ve figürde algı ilişkisi

Kaynak: Ching (2010)

Mekânlar öncelikle binanın strüktürel sistemleri ile kurulmaktadır. Duvar ve tavan düzlemleri ile tanımlanmaktadır. İlişkili olduğu diğer mekânlara da pencere veya kapılar aracılığıyla bağlanmaktadır. Mekânı tanımlayan öğelerin biçimleri ile mekânın genel formu arasındaki bu ilişkiyi okuyabilmek, mekânı anlamada oldukça faydalıdır. Hem mekân hem de mekânın strüktürü bu ilişkide baskındır. Mekân içerisine mobilya gibi öğeler girdikçe, mekânsal ilişkiler de artmaktadır. Bu öğeler, diziler ve gruplar halinde mekânsal örgütlenmeyi ve biçimi oluşturmaktadır. Mimaride; zemin, duvar, tavan yüzeyleri, kapı ve pencere açıklıkları ve yapı siluet ve konturlarının biçimiyle ilgilenilmektedir (Ching, 2010) (Şekil 27'ye bakınız).

Şekil 27. Açıklıkları ve zemin konturlarını ifade eden görsel

Kaynak: Ching, 2010

Yükseklik, genişlik ve derinlik gibi görsel çevre öğelerinin bir araya gelmesi, mekân algısında etkili olan biçimlenmede hacimsel anlatımı oluşturmaktadır. Bu

bileşenlerin bütüncül etkileşimi, kullanıcının mekânın büyüklüğünü nasıl algıladığını doğrudan etkilemektedir.

Hacimsel oranlar, biçimsel estetik bağlamında uzun süredir tartışılan temel konulardan biridir. Bu kapsamda yapılan deneysel çalışmalarda, özellikle dikdörtgen biçimli mekânlarda, derinlik ve genişlik oranlarının, bakış yönüne bağlı olarak değişen algısal etkileri incelenmiştir. Bulgular, derinliğin insan ölçeğinin doğrultusunda arttığı durumlarda mekânın daha büyük hissedildiğini; yükseklik oranının ise derinlik algısını etkileyen bir diğer önemli faktör olduğunu ortaya koymuştur (Aslan, Aslan & Atik, 2015).

Biçim, nesnelerin dış görünüşünü ifade eder ve mekânda algılanışı; ışık kalitesi, oransal dengeler ve iç mekân bileşenleriyle kurduğu bütünlükle şekillenir. Özellikle iç mekânda öne çıkan nesnelerin biçimleri, arka plandaki renk, doku ve aydınlatma unsurlarıyla etkileşim içinde algılanır. Biçim, sadece fiziksel bir özellik değil; aynı zamanda kullanıcıyla kurulan duygusal ve bilişsel ilişkinin bir parçasıdır. Keskin hatlar daha ciddi ve katı bir atmosfer yaratırken, yumuşak ve kıvrımlı formlar daha davetkâr ve akıcı bir mekân deneyimi sunar. Tasarımcının iletmek istediği duygusal etkiyi doğrudan yansıttığı için, biçim mekânsal algının ve deneyimin önemli bir belirleyicisidir (Şekil 28'e bakınız).

Şekil 28. Eğrisel ve doğrusal formalara sahip iki farklı mekân örneği

Kaynak: (1. Görsel) ve <https://community.bsg.ox.ac.uk/events/94155> (2. Görsel) <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/odtu-mimarlik-fakultesi-16/> adresinden alınmıştır.

Kullanıcıların yalnızca fiziksel derinliği değil, aynı zamanda deneyim sırasında oluşan zihinsel derinliği de değerlendirdikleri anlaşılmıştır. Pencere ölçüleri ve

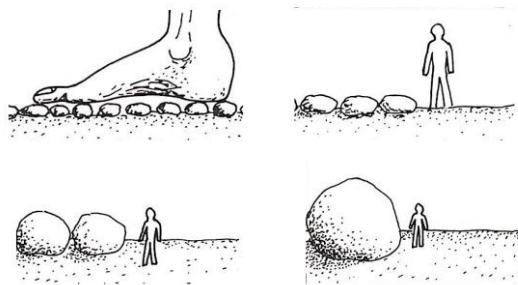
konumlarının hacimsel oran algısına doğrudan etkisi olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, kareye yakın hacimlerde küçük pencerelerin, uzun ve dar hacimlerde ise ince veya duvar boyunca devam eden pencerelerin mekânsal ferahlık hissini üst düzeye çıkardığı belirlenmiştir (İmamoğlu & Markus, 1973).

2.8.1.2. Ölçek ve oran

Ölçek genellikle insanın kendi ölçüleriyle birlikte değerlendirildiği bir olgudur. Binaların, kullanıcılarla orantılı olarak tasarlanması gerekmektedir. Bir yapının insan ölçeğiyle uyumlu olmayan boyutlarda tasarlanması, işlevsel gereksinimler yeterince gözetilmediğinde hem fiziksel hem de psikolojik rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Örneğin, dar ve kıvrımlı bir koridor ya da tavan yüksekliğinin olması gerekenden fazla alçak veya aşırı yüksek olması, bireyde huzursuzluk ve mekâna yönelik olumsuz duygular yaratabilir. Bu nedenle, mekânların insan ölçeğine uygun şekilde kurgulanması, kullanıcı konforu açısından büyük önem taşımaktadır (Kuban, 2010).

Ölçek, insan vücudunun boyutları temel alınarak algılanan bir kavramdır. Bireyler, çevrelerindeki nesnelerin büyüklüğünü değerlendirirken, bu nesneleri kendi beden ölçüleriyle kıyaslama yoluna gitmektedirler.

Bell'e (1993) göre, insanlar ölçeği en iyi şekilde bedenleriyle doğrudan ilişki kurabildikleri nesneler aracılığıyla kavrarlar. Örneğin, Şekil 29'da yer alan görsellerde aynı türdeki taşlar farklı ölçeklerde algılanmaktadır. İlk görselde taşlar, insan ayağından daha küçük olup yer döşemesi ölçeğinde algılanırken; ikinci görselde bunlar bir kaya grubuna dönüşür. Üçüncü görseldeki kaya parçası insanla neredeyse aynı boyutta iken, son görselde yer alan taş, insan figürüne kıyasla oldukça büyük bir ölçeğe sahiptir. Bu örnekler, ölçek algısının bağlamsal olarak değişebileceğini ortaya koymaktadır (Bell, 1993).

Şekil 29. İnsanın kendi bedenine göre nesneleri ölçeklendirmesi

Kaynak: Bell, 1993

Uzun mesafelerin söz konusu olduğu manzaralarda ise ölçek algısı sürekli devrededir. Birey, görüş alanında yer alan öğeler arasında ölçeksel hiyerarşiyi fark ederek mekânsal derinliği ve uzaklığı değerlendirir. Bu noktada, manzaranın ön planı ile arka planı arasında ani ölçek geçişlerinin olmaması, mekânsal uyumu ve görsel dengeyi artırmaktadır (Booth, 1983).

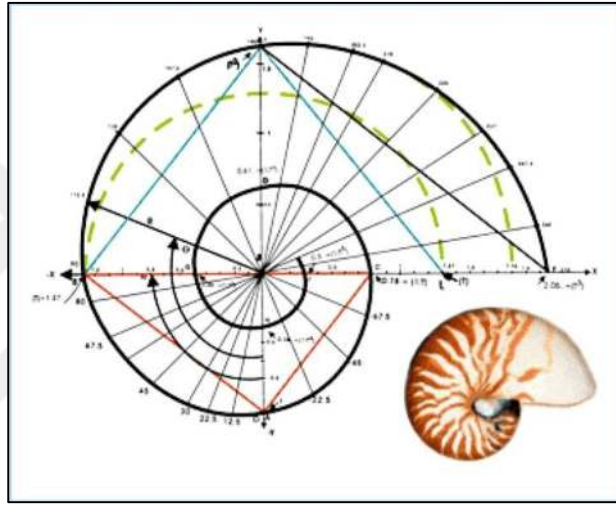
Başka bir ölçek tanımına göre, ölçek yalnızca bina ile insan arasındaki orantı ilişkilerini değil; aynı zamanda binanın kendi iç orantılarını da insan ölçüsüne göre ele almaktadır (Zevi, 2021). Mekânın insan bedeni referans alınarak ölçülendirilmesi, mimarlık ve kentsel tasarım bağlamında mekânsal boyutların algılanmasında temel bir yaklaşımdır. Geleneksel ölçüm sistemlerinde karış, adım gibi insan bedenine dayalı ölçütlerin kullanılması, çevrenin bedensel ölçekle ilişkilendirilmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda bu tür ölçümler, bireyin çevresindeki yapılarla kurduğu fiziksel ve algısal ilişkiye dair hiyerarşik bir ölçek farkındalığı oluşturmaktadır (Salingaros ve Mehaffy, 2006).

Salingaros ve Mehaffy (2006)'nin belirttiği üzere, yapısal olarak iyi kurgulanmış bir mekânda birey, farklı uzaklıklarda bulunan mekânsal öğelerle anlamlı bir etkileşim kurabilmektedir. Bu etkileşim, insan bedeninin çeşitli bölümlerine dayalı ölçülerle uyumlu olacak şekilde gelişmektedir. Mekânın bu bedensel ölçütlere göre tasarlanması hem fiziksel erişilebilirliği kolaylaştırmakta hem de kullanıcının mekânı daha rahat algılamasını sağlamaktadır. Böylece, insan ölçeğine duyarlı bir tasarım anlayışı desteklenmiş olmaktadır (Salingaros & Mehaffy, 2006).

Oran, Türk Dil Kurumuna göre; “*Büyüklik, nicelik, derece bakımından iki şey arasında veya parça ile bütün arasında bulunan bağıntı*” şeklinde adlandırılmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Mimaride ise oran çeşitli çağlarda bazı aritmetik veya geometrik düzenler kullanılarak yapılar boyutlanması yapılmış ve biçimlendirilmiştir. Tasarımcılar 1/1, 1/2, 1/3, 2/3, 3/5 gibi basit oranlar kullanmış, bu oranların kullanılabilmesi için anlaşılabilir birimlere indirgemişlerdir (Kuban, 2010).

Aynı boyutlardaki formlar dahi, renk tonları, ışık şiddeti ve çevresel unsurlarla olan etkileşimlerine bağlı olarak farklı derecelerde algılanabilmektedir. Ölçü ve oran konusundaki estetik arayışlar, tarih boyunca özellikle antik çağlardan itibaren önem kazanmıştır. Klasik heykel sanatında insan vücudunun oranlarının belirlenmesi ve altın oran gibi matematiksel ilişkilerin estetikle bağlantısının incelenmesi, bu estetik araştırmaların temel örnekleri arasında yer almaktadır. Bu açıdan, biçimlerin algılanması

sadece fiziksel ölçülerle değil, aynı zamanda çevresel ve görsel faktörlerle de şekillenmekte ve böylelikle mekânsal deneyim zenginleşmektedir. Dolayısıyla, mekân ve biçim algısı, uzun tarihsel süreçler içinde gelişen estetik anlayışlarla doğrudan ilişkilidir. Bu etkileşim günümüz tasarım yaklaşımlarında da geçerliliğini korumaktadır. Altın oran, iki farklı boyut arasındaki oransal ilişkinin özel bir durumudur. Bu oran, daha büyük olan x 'in küçüğü olan y 'ye oranının, y 'nin $x+y$ toplamına oranına eşit olması durumunda ortaya çıkar ve " $x/y = y/(x + y)$ " denklemiyle tanımlanmaktadır. Bu oranın evrenselliğini, mikro kozmostan, makro kozmosa, deniz kabuklularından (Şekil 30'a bakınız), spiral dizilişli takım yıldızlarına (nebula) kadar görmek mümkündür (Soygeniş, 2023).

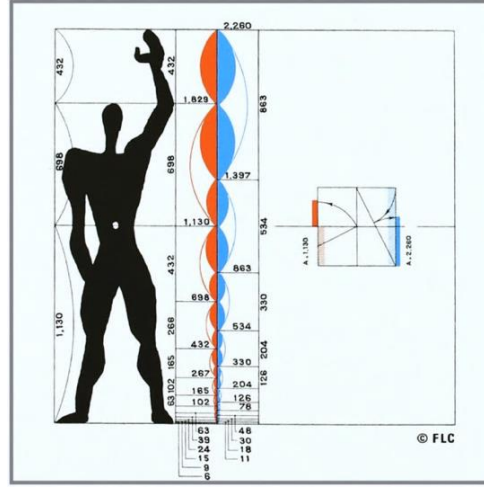

Şekil 30. Deniz kabuklusunda görülen altın oran

Kaynak: <https://www.pngwing.com/tr/free-png-tqkth> adresinden 01.04.2025 tarihinde alınmıştır.

Mekândaki oran, mimari elemanların birbirleriyle ve insan ölçeğiyle olan ilişkisi olarak düşünülebilir. Le Corbusier altın orandan yola çıkarak Modulor adını verdiği insan ölçeğini açıklamıştır (Corbusier, 2021) (Şekil 31'e bakınız).

Modular, Le Corbusier tarafından “mimarlıkta ve mekanikte geçerli olacak, evrensel, insan ölçeğine uyumlu bir ölçüm” olarak sunulmuştur. Altın oranı, fibonacci dizisi ile birleştiren diyagram, temsili bir figürün geometri yardımıyla çerçevelenmesini içermektedir (Şentürk, 2011).

Şekil 31. Modular ve altın oran

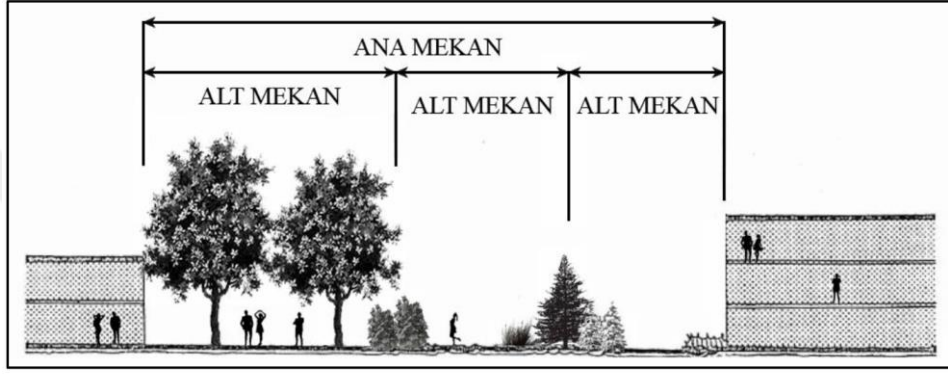
Kaynak: Corbusier, 2021

Ching (2010, akt. Kaner, 2023) göre, geleneksel Japon mimarisinde sıklıkla kullanılan ölçü birimi iken başlarda yapı içerisindeki iki kolon arasındaki aralıkları belirlemek için kullanılsa da daha sonradan konut mimarisinin standardı haline gelmiştir. Temel ölçü birimi yere serilen tatamilerin sayısına ve yerleşimine bağlı olan $\frac{1}{2}$ orana sahip yer paspaslarıdır (Ching, 2010, akt. Kaner, 2023).

Mekân, kullanıcıya karşı duyarlı olması amacıyla oranlı olmalıdır. Tasarımcılar genellikle, ürettikleri mekânın ölçülerinin insan ölçüsüne yakın olmasını hedeflemektedir (Tanalı, 2000).

Yapının yüksekliği, genişliği ve uzunluğu boyutlanırken çeşitli oranlar kullanılması da önerilmiştir. En çok üzerinde durulması gereken oran ise, yapının yüksekliği ve genişliği arasındaki orandır. Mekândaki orantı, algılanan uyum ve dengeyi belirleyip ölçekle bağlantılıdır. Örneğin, yüksek tavanlı bir mekânda mobilyaların çok küçük olması insan ölçeğiyle uyumsuz bir his yaratabilmektedir. Benzer biçimde, bir yapının cephe düzeninde açıklıkların oranları hem estetik hem de işlevsellik açısından önemlidir (Kuban, 2010). Mekânın insanla kurduğu bu ilişki, fiziksel boyutlara, mekânsal kurguya ve çevresel öğelere de bağlıdır. Ölçek ve oran, bireyin mekân içinde kendini nasıl konumlandığını ve bu mekânın psikolojik düzeyde nasıl algılandığını şekillendirmektedir. Bu nedenle mimari tasarımda yalnızca nesnelerin boyutları değil, bu nesnelerin birbirleriyle ve kullanıcıyla kurduğu oransal ilişki de dikkatle ele alınmalıdır. Göz seviyesine uygun yerleştirilmiş elemanlar ve ölçek geçişleri, algılamada belirleyicilerdir.

Yüksek binaların çevresinde bitki ögesi yokken mekân kullanıcısının ölçek algısı ile bu binaların çevresinde canlı bitki ögeleri bulunması arasında ölçek algısı farklıdır. Bitki ögelerin bulunduğu örnekteki ölçek geçişleri doğru bir şekilde sağlanmış ise insan ölçeğinde algılanan ve tanımlanmış bir mekân kurgulanmış olmaktadır. Bunun sonucunda da kullanıcı bu ortamlarda kendini daha güvende hissetmektedir (Kaner, 2023). Örneğin, Şekil 32’de görülen görselde, yüksek yapılarda bitkilerin, yapılar arasında bağlantı kurarak mekânı insan ölçeğine indirdiği gözlemlenmektedir.

Şekil 32. Yeşil ögelerle mekânları insan ölçeğine indirmek

Kaynak: Özkan ve Küçükerbaş, 1995

2.8.1.3. Işık

İnsanlar, farklı eylemlere bağlı olarak çeşitli ışık seviyelerine ihtiyaç duyabilmektedir. Işık, kullanıcının mekânsal işlevlerini yerine getirilmesine yardımcı olmasının yanında mekâna canlılık ve hareket kazandırmaktadır (Soygeniş, 2023).

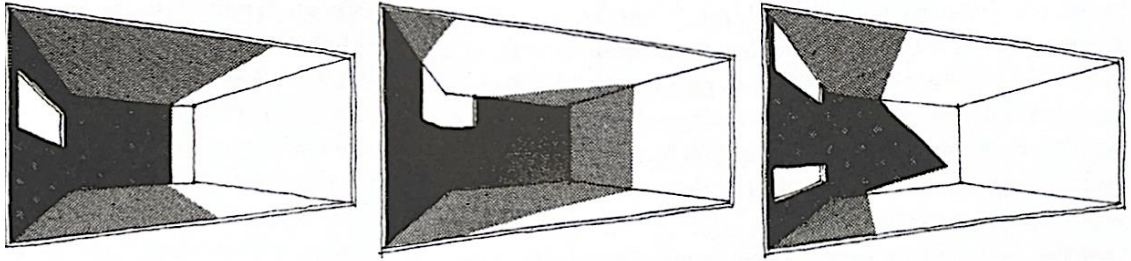
Mekân ışıkla var olur: Işık mekânın varoluşunu belirleyen doğal bir özelliktir. Aydınlık kavramı, yaşamın bir ögesi olduğu kadar sınırlanan boşluğun niteliklerini görmeye olanak vermesi bakımından da mekânı görsel algının gerçekleşmesini sağlaması yönüyle, mekânsal bütünlüğün vazgeçilmez bir unsurudur (Kuban, 2010).

Bir mekânın algısı, aydınlatma seviyesi nesnel olarak on kat artırılrsa bile nispeten sabit kalmaktadır. Mekân daha aydınlık veya daha karanlık olabilir, ancak temelde farklı bir niteliğe bürünmemektedir. Aynı mekânın algısı, onu tanımlayan belirli nesnelerin veya ögelerin parlaklığı ya da aydınlatması değiştirildiğinde, diğerleri ise aynı seviyede tutulduğunda farklılaşacaktır. Günlük dilde, ışık miktarının yalnızca ikincil öneme sahip olduğu niteliksel bir değişimi ifade etmek için “atmosfer değişikliği” terimi

kullanılmaktadır. Pencereleden gelen doğal ışıkla aydınlatılan bir oda, geceleri yapay ışıkla aydınlatıldığında aynı mekân olmaktan çıkmakta; kontrastları yumuşatan tavan pencereleri ile bunları vurgulayan yanal aydınlatmalar, aynı geometrik mekânın oldukça farklı algılanmasına neden olmaktadır (Von Meiss, 2013).

Işık iki temel kaynakla sağlanmaktadır. Bunlar; doğal ve yapay ışıktır. Her iki ışık kaynak benzer işlevlere hizmet etse de aralarında işleyiş ve kontrol edilebilirlik açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Doğal aydınlatma, insan müdahalesiyle yönlendirilmesi mümkün olmayan ve belirli fiziksel koşullara bağlı olarak değişkenlik gösteren bir ışık kaynağıdır (Altuncu, 2007). Bu nedenle, doğal ışığı mekân tasarımında kullanmak için çevresel koşullara uyum sağlamak gerekmektedir.

Gün ışığının mekân içine duvar elemanlarının boşluklarının biçimi, sayısı, niteliği, detaylandırılması kararı da mekân algısında farklı deneyimlere olanak tanıyan bir konudur (Soygeniş, 2023). Şekil 33'te görüldüğü gibi duvar elemanlarında boşluklar başka bir ifadeyle açıklıkların farklılaşmasıyla ışık mekân içerisinde farklı yollar izleyerek mekân algısında nasıl bir farklılık oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 33. Açıklıkların boyut ve konumlarına göre ışık dağılımı

Kaynak: Zevi, 2022

Işık, kullanım biçimine bağlı olarak mekâna dinamizm ve canlılık katabilmektedir. Aydınlatma unsurları aracılığıyla mekânda oluşturulmak istenen atmosfer değiştirilebilir ve ışık, hedeflenen mekânsal etkilerin daha güçlü biçimde hissedilmesini sağlayabilir. Mimarlık tarihi incelendiği zaman, ışığın etkili kullanıldığı birçok örneğe rastlamak mümkündür. Gotik mimari ışığın etkili şekilde kullanıldığı mimarlık örneğidir. Benzer şekilde Louis Kahn ve günümüz mimarlarından Tadao Ando, yarattıkları mekânlarda Işığı başarılı olarak kullanan mimarlara örnek olarak gösterilebilir. Tadao Ando, mimarlığın geri planda kalması ve doğanın, özellikle rüzgâr ve gün ışığı gibi öğelerin öne çıkması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, mimar gün ışığının zamanın akışıyla birlikte niteliksel

olarak değiştiğine dikkat çekerek, doğal ışığın mekâna kattığı zenginliği vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, Ando'nun mimarlık ile doğa arasındaki ilişkiye verdiği önemi ve gün ışığını, mekânsal atmosferi derinleştiren bir tasarım aracı olarak benimsediğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Louis Kahn, gün ışığı, bir yüzeye çarpana dek ne olduğunu bilmez ifadesiyle, doğal ışığın yüzeylerle etkileşime girdiğinde kazandığı anlamı vurgulamakta ve bu ilişkinin mekânsal deneyimi dönüştürücü bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Kahn'a göre, doğal ışık almayan bir yerin mimari bir mekân olarak değerlendirilemeyeceği, ışığın mimarlıkta vazgeçilmez bir unsur olduğunu açıkça göstermektedir. şekil 34'te tasarladığı meclis binasında gün ışığı cephede boşluklar oluşturarak mekâna kontrollü bir şekilde alınmıştır. (Soygeniş, 2023).

şekil 34. Jatiyo Sangsad Bhaban yapısı, Louis Khan, 1961

Kaynak:https://www.reddit.com/r/brutalism/comments/7a2jyo/the_national_assembly_building_of_bangladesh_dhaka/?rdt=51462 adresinden 03.04.2025 tarihinde alınmıştır.

Mekânın fiziksel özelliklerinin ışık aracılığıyla tanımlanması ve algılanması, ayrıca mekânsal niteliğin ve mimari ifadenin doğal ışık yoluyla geliştirilebilir. Doğal ışığın mekânsal özellikleri tanımlama ve mimari ifadeyi güçlendirme potansiyelinin fark edilmesi, onu estetik bir öğe olarak tasarım sürecine dahil etmiştir. İşlevsel ve biçimsel yönleriyle birbirini tamamlayan bu nitelikleri, teknolojik gelişmelerle birlikte çeşitlenerek günümüzde de önemini sürdürmektedir (Doğrusoy, 2001).

Yapay ışık, insanlık tarihinde ateşin keşfiyle birlikte ortaya çıkmış, zamanla ateşin denetim altına alınmasıyla birlikte taşınabilir aydınlatma elemanlarının tasarımı mümkün

hale gelmiştir. İlk dönemlerde insanlar, meşaleler aracılığıyla yapay ışığı farklı mekânlara taşıyabilmiş; ilerleyen süreçte ise kullanım kolaylığı sağlayan ve hammaddesi coğrafi koşullara ile mevsimsel değişkenlere bağlı olarak çeşitlenen kandiller geliştirilmiştir. Bu aydınlatma araçları sayesinde, doğal ışığın yetersiz kaldığı ve karanlık nedeniyle korku uyandıran mekânlar aydınlatılmış; ışığın yoğunluğu, kullanıcı ihtiyaçlarına göre artırılarak mekânsal konfor sağlanmıştır (Fitoz, 2004).

Doğal ve yapay ışık; doğrudan, filtrelenmiş ya da yansıtılarak kullanılabilirdiği gibi, yapay aydınlatma tasarımında birçok renk ve özelliklerde olan aydınlatma elemanlarının tercih edilmesiyle çeşitli mekânsal etkiler elde edilebilmektedir. Genel aydınlatmanın yeterli olmadığı, belirli faaliyetlerin daha fazla ışık gerektirdiği durumlarda, mekânın belli bölümlerine yönelik ek aydınlatma çözümleri uygulanmaktadır. Bu tür uygulamalar, iç mekânda alt alanlar oluşturarak "mekân içinde mekân" hissini desteklenmektedir. Bu etkiyle farklı işlevleri olan alanları görsel olarak birbirinden ayırmak ve algısal derinlik oluşturulabilir (Soygeniş, 2023).

Yapay aydınlatma, sadece ortamın aydınlanmasını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda sahip olduğu niceliksel ve niteliksel özelliklerle kullanıcının görsel algısını etkileyebilmektedir (Altuncu, 2007). Kısacası ışık, bireyin mekânı nasıl hissettiğini, nasıl yorumladığını ve orada nasıl bir atmosfer yaşadığını belirleyen temel etkenlerden biridir.

Kahn, yapay aydınlatma ile sağlanabilecek işlevsel gerekliliğin dışında, gün ışığının mekân tasarımında, onun kalitesine olan etkisini dile getirmektedir. Bütün bu özelliklerin yanında gün ışığının akılcı bir şekilde kullanımı yapay ışığın kullanım süresini etkileyeceği için ekonomik avantajlar da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur (Soygeniş, 2023).

Mekânın mimari özellikleri, işlevi, kullanıcı ihtiyaçları, görsel konfor kriterleri ve oluşturulmak istenen estetik atmosfer, yapay aydınlatma tasarımının temel belirleyicileridir. Mimariyle uyumlu şekilde tasarlanan bir aydınlatma sistemi, mekânın atmosferini güçlendiren önemli elemanlarıdır. Bir mekâna girildiğinde çoğu zaman etkilenen ilk öge, farkında olunmasa da ışığın yarattığı etkidir. Bu nedenle, atmosferin biçimlendirilmesinde kullanılacak ışığın rengi, yönü ve aydınlık düzeyi üzerinde yapılan her müdahale, mekânsal algıyı doğrudan etkileyerek farklı duyumsamalar oluşturabilmektedir (Öztank ve Halıcıoğlu, 2009). Şekil 35'teki görsel, iç mekân tasarımında ışığın mekânsal algı üzerindeki etkisini göstermek amacıyla örnek olarak gösterilebilir. Aynı resepsiyon alanı, iki farklı aydınlatma koşulunda sunulmuştur: solda soğuk bir aydınlatma, sağda ise sıcak bir aydınlatma kullanılmıştır. Her iki görsel fiziksel

olarak aynı olmasına rağmen, ışığın rengi ve yoğunluğu mekânın kullanıcı üzerinde bıraktığı psikolojik etkiyi önemli ölçüde değiştirmektedir.

Sol taraftaki soğuk ışık altında mekân daha ferah bir izlenim uyandırırken; sağ taraftaki sıcak ışık alanı daha davetkâr ve konforlu bir atmosfere dönüştürmektedir. Bu durum, kullanıcıların mekân algısını yönlendirmede ışığın temel bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kamusal alanlarda aydınlatma tasarımı, kullanıcıların mekânla kurduğu duygusal ilişkiyi şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır.

Şekil 35. Aynı mekânda sıcak ve soğuk ışık kullanımı

Kaynakça: <https://dokmimarlik.com/mimaride-isiga-giris/> adresinden 15.05.2025 tarihinde alınmıştır.

Bazı durumlarda doğal gün ışığı, çevresel koşullar ya da yapı yoğunluğu gibi etkenler nedeniyle mekâna yeterli düzeyde ulaşamayabilir. Ayrıca, mekânın kullanım amacı yüksek aydınlık gerektiriyorsa, yalnızca doğal ışıkla yetinmek mümkün olmayabilir. Bu gibi koşullarda yapay aydınlatma, kullanıcı konforunun sağlanması ve mekânsal işlevlerin sürdürülebilir biçimde yerine getirilebilmesi açısından zorunlu hale gelmektedir. Etkili bir yapay aydınlatma tasarımı için öncelikle alanın kullanım amacına uygun aydınlık düzeyleri belirlenmelidir; bu doğrultuda işlevsel çözümler üretilmelidir. Bununla birlikte, ışığın yalnızca işlevsel bir araç olarak değil, aynı zamanda mekâna kimlik kazandıran estetik bir unsur olarak değerlendirilmesi, nitelikli bir tasarım süreci için önemlidir. Özetlemek gerekirse; ışığın işlevi ve özelliklerinin yanında algısal bir unsur olarak mekânsal deneyimde önemli bir rolü vardır.

2.8.1.4. Renk

Renk, form ve doku gibi tüm biçimlere özgü bir özelliktir. Renklerin belirlenmesinde, biçimlerin ve renklerin kaynağı ışıktır (Ching, 2004).

Renk, çevrenin bir parçası olduğundan hem doğal hem de yapay ya da mimari çevrenin yorumlanması ve anlaşılması için mutlak bir gereklilik olan bir bilgi ve iletişim aracıdır. Çevredeki renklerin algılanması, görsel, çağrışımsal, sinestezik, simgesel, duygusal ve fizyolojik etkiler barındırmaktadır. Rengi görmek, yalnızca bu uyarıcıların optik algılanmasından ve buna bağlı olarak beynin korteksindeki duyu hücrelerinin fizyolojik uyarılmasından ibaret olmayan, çok daha derin ve karmaşık bir süreçtir. Dış dünyadan alınan renk uyarımı, insanın iç dünyasında bir tepkiye karşılık bulmaktadır. Rengi algılamak, aynı zamanda onu deneyimlemek; farkında olmak ya da bilinç kazanmak anlamına gelmektedir. Bu süreçte, bir kısmı bilinç düzeyinde, bir kısmı ise bilinçdışı düzeyde işleyen çok sayıda etken birlikte rol oynamaktadır. Bu denli çok yönlü ilişkilerin söz konusu olduğu bir olguda, renk deneyimini kesin bir biçimde sistemleştirmek ya da sınıflandırmak mümkün olmayabilir. Bununla birlikte, bu deneyimi etkileyen altı temel ve birbirine bağlı etmenden söz edilmektedir. Bu altı etmen bir piramit modeliyle açıklanabilir. Alt tabanından başlanarak katmanlar Şekil 36'daki gibi sıralanır (Mahnke, 1996).

Şekil 36. Renk deneyimi adımları

Kaynak: Mahnke (1996)'den alınarak yazar tarafından yeniden oluşturulmuştur.

Renk, türü, tonu ve yoğunluğu açısından üç temel boyutta ele alınmaktadır. Rengin türü, rengi tanıma ve tanımlama özneliğini, rengin tonu, o rengin beyaz ya da siyaha olan yakınlığına bağlı olarak açık ya da koyu görünmesini ifade ederken; yoğunluk kavramı,

aynı ton içindeki griyle karşılaştırıldığında rengin ne kadar saf ya da doymun olduğunu göstermektedir. Renkler yatay düzlemde türlerine göre, dikey düzlemde ise siyah ve beyaz arasındaki tonlarına göre düzenlenmiştir (Ching, 2004).

Katı anlamda, nesnelerin kendilerine özgü bir rengi yoktur çünkü onlar yalnızca ışığı yansıttıkları sürece görülmektedirler. Yalnızca ışık kaynakları kendi ışıklarını yayma yetisine sahiptir. Ancak bireyler, gün içerisindeki ve mevsimsel döngülerdeki doğal ve yapay aydınlatma değişimlerini algımlarken, bu değişimleri renk sabitliği olarak adlandırılan psikolojik bir süreç aracılığıyla telafi etmeyi öğrenmişlerdir. Bu oldukça gelişmiş algısal süreç sayesinde, tasarımcıların yerel renk olarak adlandırdığı şekilde, nesneler ışık, gölge ve doku değişimlerine rağmen sabit bir renge sahipmiş gibi görünmektedir. Ancak ışık değişimlerini göz ardı edildiğinde, genel olarak renk nesnelere ait bir özellik olarak değerlendirilmektedir; çünkü bir nesnenin ne kadar ışığı soğurduğu, yansıttığı ya da ilettiği, fiziksel ve kimyasal bileşimi tarafından belirlenmektedir.

Işık tayfında görülen renklerin çoğu, seçici soğurma (absorbsiyon) süreciyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin kırmızı bir nesne, üzerine düşen beyaz ışıktaki tüm bileşenleri soğurmaktadır. Kırmızı renginde olan nesne yalnızca kırmızı bileşeni yansıttığı için kırmızı görünmektedir. Bir pigment ya da boya, ışığın bazı bileşenlerini soğurmakta ve görünür olan rengi, yansıyan ışığın bileşenleri belirlemektedir. Güneş ışığı altında, parlak kırmızı bir masa, spektrumun yaklaşık 650 nm'lik bölgesi dışındaki tüm dalga boylarını soğurmaktadır. Beyaz bir nesne ise tüm dalga boylarını yaklaşık eşit oranlarda yansıtmaktadır ve görsel sistemimiz bunları tek bir renk hissine dönüştürmektedir. Öte yandan siyah bir nesne neredeyse tüm dalga boylarını soğurmakta ve bu nedenle siyah görünmektedir (Porter, 2009).

Mekânda kullanılan renklerin nitelikleri, bireylerin psikolojik algılarını çeşitli biçimlerde etkileyebilmektedir. Bu etkiler, rengin türü ve doymunluğu ile birlikte, kullanıcının eğitim düzeyi ve geçmiş deneyimlerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir (Ayber, 2012). Örnek olarak verilecekse insanın çocukluk döneminde sıklıkla karşılaşılan sıcak tonlardaki mekânlar, bireyde güven ve aidiyet duygularını pekiştirebilmektedir. Bu durum, renklerin duygusal hafızada yer edinerek ileriki yaşantılarda veya gelecekte benzer mekânlara karşı olumlu ya da olumsuz tepkiler geliştirilmesine neden olabileceğini göstermektedir.

İnsanların renklerle ilk tanıdığı görsel özelliklerden biri renk köpüğü (color foam) olarak tanımlanan bir olgudur. Bu kavram, farklı dalga boyları arasında görünür renkler olarak sınıflandırılan bir renk özelliğini ifade etmektedir. Örneğin, kırmızı, yeşil ve mavi

gibi renkler bu tür renk köpüğü örnekleridir. Bu renklerin belirli dalga boylarında algılandığı kabul edilmektedir. Araştırmalar, insan gözünün yaklaşık 150 farklı renk köpüğünü ayırt edebildiğini öne sürmektedir; bununla birlikte bu renkler görünür spektrum boyunca dağılmıştır ve gözümüz özellikle uzun dalga boylarına karşı daha hassastır. Renk algısının oluşmasında üç temel unsur etkilidir. Bunlar; ışık kaynağı, nesne ve alıcı konumundaki gözdür. Bu unsurlar, birlikte görsel mesajın zihinde anlam kazanmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, nesnelerin ve çevrenin rengi, bu etkileşimin zihinsel süreçteki işlenişiyile ortaya çıkmaktadır (Babakhani, 2017).

Mekân tasarımında tamamlayıcı renkler ya da kontrast renklerin uygulanmasının yanısıra, kullanıcılarda mekânı algılama biçimini yönlendiren çeşitli durumları yaratabilmektedir. Örneğin, siyah bir tavan, beyaz bir tavana göre mekânı algısal olarak sınırları belirsiz bir biçimde hissettirebilmektedir. Koyu renklerin duvar, zemin ve tavanda kullanımı, mekânın sınırlarını silikleştirerek farklı bir mekânsal deneyim yaratabilmektedir. Bu teknik özgün tasarımlar oluşturmak için etkili bir araç olmakla birlikte, her tasarımda kullanılmaya uygun değildir. Bu durum, kullanıcının konforu, mekânın işlevi ve doğal ve yapay aydınlatma koşulları gibi faktörler dikkate alınarak değerlendirilmesi gereken bir yaklaşımdır (Kuban, 2010).

Renk, yalnızca mekânın estetik niteliklerini değil, aynı zamanda işlevsel karakterini vurgulamak ve kullanıcıya mekânın kullanım amacını iletmek açısından da algısal sürece katkı sağlamaktadır. Birey ile mekân öğeleri arasındaki görsel etkileşim, yalnızca estetik beğeni düzeyiyle sınırlı kalmayıp; işlevsellik ve sembolik anlam katmanlarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Mekânda kullanılan farklı renklerin birey üzerindeki algısal etkisi, derinlik ve uzaklık hissi gibi mekânsal ilişkileri doğrudan şekillendirmektedir.

Örneğin, sıcak tonlar (kırmızı, turuncu, sarı), mekândaki konumları geride olsa bile izleyici tarafından daha yakın algılanabilmekte; buna karşılık soğuk renkler (mavi, mor, yeşil) daha gerideymiş gibi bir izlenim bırakmaktadır. Bu bağlamda, sıcak ve koyu tonlar mekânda yakınlık ve yoğunluk hissi oluşturmakta; açık, soğuk ve mat renkler ise daha geniş, ferah ve uzak bir mekânsal izlenim yaratmaktadır.

Renklerin bu tür psikolojik etkileri, iç mekân tasarımında hacimsel algının yönlendirilmesinde aktif bir araç olarak kullanılmaktadır. Örneğin, duvar ve tavanları beyaz tonlarda boyanmış bir mekân, aynı ölçülerdeki ancak daha koyu tonların kullanıldığı bir alana kıyasla daha aydınlık ve geniş algılanmaktadır. Bu durum, kullanıcıda mekânın büyüklüğü, yüksekliği ya da açıklığı hakkında farklı izlenimlerin

oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, renk kullanımı yalnızca görsel estetik için değil, mekânın algısal yönlendirmesi açısından da önemli bir tasarım bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Göler, 2009). Örnek olarak Şekil 37’ de görüldüğü gibi rengin farklı kullanımlarına etkisinde, duvar ve tavanları beyaz renk bir mekânda aynı gri renk, duvar ve tavanlarında daha koyu bir renk uygulanan bir mekâna göre daha koyu görünmektedir.

Şekil 37. Aynı mekânda farklı renk kullanımları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bir mekânda istenilen deneyimi oluşturmak amacıyla, duvarın fiziksel boyutlarında herhangi bir değişiklik yapılmaksızın, algısal müdahalelerde bulunmak mümkün olmaktadır. Bu tür algı farklılıkları çoğunlukla renk ya da malzeme tercihiyle sağlanmaktadır. Örneğin, açık ve soğuk tonlar mekânın olduğundan daha geniş ve ferah hissedilmesine katkı sağlarken, koyu renkler mekânı daha kapalı ve küçük gösterme eğilimindedir. Renklerin ve dokuların ortamdaki konumlandırılışı, mekânsal perspektifin değişmesine yol açmakta; bu da odanın daha uzun, daha geniş ya da daha yüksek algılanmasını sağlayabilmekte ya da belirli bir unsurun ön plana çıkarılmasına olanak tanımaktadır (Rodeck, Meerwein, Mahnke, 1996).

Mekânın tanımlanmasında, fiziksel yapı elemanlarıyla çevresinin tamamen sınırlandırılması her zaman gerekli değildir. Mekânsal sınırlar yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda görsel öğeler aracılığıyla da oluşturulabilir. Şekil 38’de bu duruma ilişkin örnek görseller yer almaktadır. İlk örnekte, tavan, zemin ve iki yan duvarda kullanılan renk uygulamaları, fiziksel bir sınır olmaksızın algısal olarak bir mekân tanımlı yapmaktadır.

Benzer biçimde, ikinci görselde zemin ve duvar yüzeylerinde süreklilik gösteren grafiksel düzenleme, çalışma alanının ayrıştığını düşündüren bir mekân algısı yaratmaktadır. Her iki durumda da fiziksel engeller bulunmaksızın yalnızca görsel unsurlar aracılığıyla bir alanın tanımlandığı görülmektedir. Bu bağlamda, renk ya da ışık gibi görsel nitelikler, somut bir yapı elemanı olmasalar da kullanıcıda belirli bir mekâna aitlik hissi uyandırabilir.

Şekil 38. Renk yoluyla mekân algısı oluşturma

Kaynak: https://www.archdaily.com/974222/boho-decor-head-office-boho-decor?ad_source=search&ad_medium=projects_tab 15.05.2025 tarihinde alınmıştır.

Renklerin insan psikolojisi üzerindeki ilk ve en temel etkisinin sıcaklık ve soğukluk algısı olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur. Sarı ve kırmızı tonlarına yakın olanlar sıcak olarak tanımlanırken; mavi ve yeşil tonlarına yakın olanlar ise soğuk olarak değerlendirilir. Sıcak renkler, mekânda kullanıcıya doğru yönelme ve yakınlık hissi uyandırırken; soğuk renkler uzaklaşma ve geri çekilme algısı yaratmaktadır. Bu nedenle renkler, mekânsal algıyı yönlendiren önemli psikolojik araçlardır (Kandinsky, 1993). Renk, iç mekân algısını şekillendiren temel unsurlardan biridir. Renklerin insanlar üzerinde farklı çağrışımlar oluşturduğu bilinmektedir. Bu çağrışımlar, kültürel ve toplumsal faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilse de bazı renklerin taşıdığı anlamlar kültürler arası ortaklık gösterebilmektedir. Öte yandan, mekân içerisinde yer

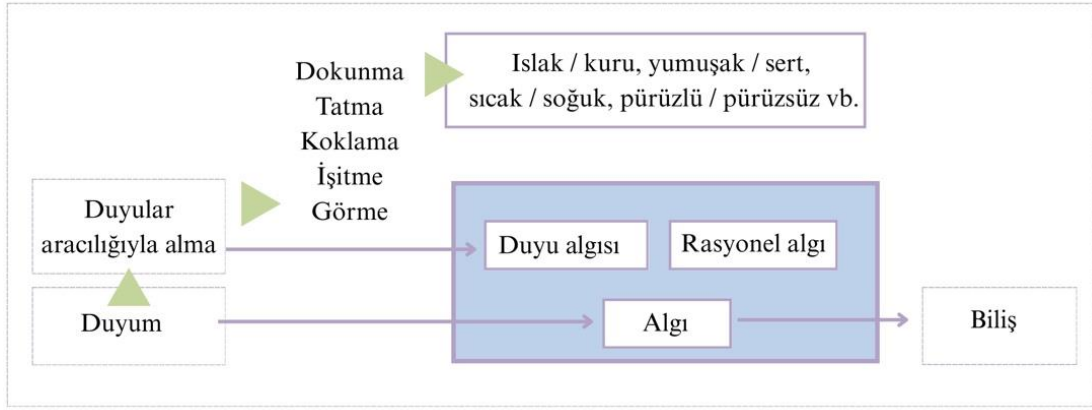
alan renkli yüzeylerin algılanışı, bulundukları konuma göre farklılık gösterebilir ve bu durum mekâna yüklenen anlamları doğrudan etkileyebilir.

2.8.1.5. Doku

Bir yüzeye temas edildiğinde hissettirdiği fiziksel özellikleri tanımlamakta doku önemli role sahiptir. Doku aynı zamanda malzemenin yapısına dair ipuçları sunmaktadır. Bu açıdan doku, malzemenin lifli, gözenekli, pürüzlü ve pürüzsüz gibi ayırt edici niteliklerini yansıtan bir yüzey karakteri olarak değerlendirilmektedir (Hasol, 2005). Bu dokusal nitelikler, doğrudan temas yoluyla daha belirgin hale gelir ve dokunma duyusunun algısal etkisini güçlendirmektedir.

Doğrudan temas, bu hissin kalitesini artırır ve uyarıcının belirgin bir etkisidir. Bu durum algı tanımının temel dayanaklarından biridir. Deri bir nesne ile temas ettiğinde, nesnenin niteliğine bağlı olarak bir değişim meydana gelmekte ve dokunma hissi oluşmaktadır (Molasadra, 2001).

Tüm duyuusal deneyimler bir anlamda dokunmanın farklı biçimleridir; bu nedenle dokunsal hisle yakından ilişkilidir. Deri, çevreyle ilk temas noktasını oluşturmakta ve aynı zamanda bedeni koruyan bir sınır işlevi görmektedir. Gözün korneası dahi, kökeni itibarıyla farklılaşmış bir deri tabakasıdır. Bu yönüyle deri, çevreyle kurulan algısal ilişkinin başladığı yerdir. Deri yoluyla ıslak/kuru, yumuşak/sert, sıcak/soğuk gibi karşıt nitelikler belirlenmektedir. Bu süreç, Şekil 39'daki şemadan da anlaşılacağı üzere algının iki bileşeni olan duyu algısı ve rasyonel algı ile devam etmektedir. Duyu algısı, fiziksel duyuların doğrudan etkisiyle şekillenen ilk algı düzeyini ifade ederken, rasyonel algı, bireyin geçmiş deneyimleri, bilgileri ve zihinsel süreçleriyle şekillenen daha bilinçli ve değerlendirmeye dayalı bir algı düzeyini tanımlamaktadır. Her iki algı bileşeni de birleşerek algıyı oluşturmaktadır. Algı sürecinin sonunda ise biliş yer almaktadır. Biliş, algının zihinsel düzeyde işlenmesi, yorumlanması ve anlamlandırılması sürecidir. Doku hissinde ise bu aşama, sadece hissetmekle kalmayıp anlamlandırılmasına da olanak tanımaktadır (Diaconu, 2011).

Şekil 39. Algılama süreci

Kaynak: Diaconu (2011) kaynağından alınarak yazar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Doku, genellikle çok sayıda çizgi, renk, yüzey formu, ışık-gölge ilişkisi gibi unsurların bir araya gelmesiyle oluşan ve yakından bakıldığında algılanabilen, ancak uzaktan bakıldığında bütünleşmiş bir yüzey etkisi yaratan alanlar için kullanılmaktadır. Yakından incelenmedikçe bu ayrıntılar, tek bileşik olarak algılanmakta, bir doku özelliği yaratmaktadırlar (Aytuğ, 1987). Şekil 40' da duvar yüzeyinde görülen doku örneğindeki detaylar, yakından incelendiğinde birleşerek yüzeyin genel yapısının daha iyi algılanmasını sağlayan bütünsel bir izlenim yaratmaktadır.

Şekil 40. Mantar biyoformu dokusuna sahip bir duvar örneği

Kaynak: <https://gencork.com/> adresinden 05.04.2025 tarihinde alınmıştır.

Dokular, kullanılan malzemenin kaynağına göre doğal ve yapay olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Ayrıca fiziksel niteliklerine bağlı olarak; sert (örneğin metal, kaya), orta sertlikte (örneğin deri) ve yumuşak (örneğin sünger) dokular şeklinde sınıflandırılmaktadır. Doku, görsel algı üzerinde doğrudan etkili bir unsurdur. Bu etkinin

oluşmasında yalnızca dokunun yapısı değil, aynı zamanda dokulu yüzeyin rengi ve ışığı yansıtma derecesi de önemli rol oynamaktadır. Örneğin; sarı, kırmızı gibi sıcak renkler nesneleri gerçekte bulundukları konumdan daha yakında gösterirken; yeşil, mavi gibi soğuk renkler ise uzaklık algısı yaratmaktadır. Benzer şekilde, sert dokulu yüzeyler daha yakın algılanırken, yumuşak dokular daha uzak bir izlenim bırakmaktadır (Kurak Açıcı, 2015). Bu farklılıklar, doku ve rengin birlikte derinlik algısı üzerindeki psikolojik etkilerinden kaynaklanmaktadır.

Yumuşak yüzeyler, kullanıcıda huzur ve rahatlık hissi uyandırırken; sert yüzeyler daha canlı, dinamik ve uyarıcı bir etki yaratabilmektedir. Sert dokular, bireyin dikkatini toplamasına yardımcı olarak irade, kararlılık ve motivasyon hissini destekleyebilir. Mekân ile doku arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yüzeylerin detaylı ve özenli işlenmesi, kullanıcıda yakınlık ve netlik hissi oluştururken; belirsiz ve düzensiz yüzeyler mesafeli bir izlenim yaratmaktadır. Ayrıca, mekân içinde zıtlık yaratmak amacıyla dokular bilinçli bir şekilde kompozisyonun parçası olarak kullanılabilir (İşingör, Eti, Aslier, 1986).

Mekânda dokunun verimli kullanımı ve doğal oluşumlardan ve örüntülerden ilham alınması, mekânsal algının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Doku, yalnızca yüzeyin fiziksel niteliğini değil, aynı zamanda mekânın psikolojik etkilerini de belirleyen önemli bir unsurdur. Geniş ve düz yüzeylerin kullanıcıda dinginlik ve rahatlama hissi uyandırdığı bilinmektedir. Buna karşılık, duvarların belirgin ve güçlü dokularla kaplanması, mekânın daha dar algılanmasına neden olabilir. Özellikle küçük hacimli mekânlarda yoğun doku kullanımı, alanın olduğundan daha dar görünmesine ve görsel karmaşaya yol açabilmektedir. Bu tür durumlarda, tüm yüzeylerde desenli duvar kağıdı ya da taş gibi belirgin dokular tercih ediliyorsa, mekân içindeki mobilya gibi donatıların seçiminde sade ve dengeli bir yaklaşım benimsenmesi, estetik bütünlüğün sağlanmasında etkili olmaktadır (Kalınkara, 2001).

Doku algısındaki temel koşul, algılayan ile algılanan arasındaki etkinin kabul edilmesidir. Daha önce belirtildiği gibi, nesnenin formu olduğu gibi sunulduğunda, o form ile bütünleşerek onun bir parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla, sıcaklık değişiminden dolayı ya da soğuk veya sıcak bir nesneye dokunulduğunda, pürüzlü bir duvara bastırıldığımızda deride izin kalması ya da bir oturma elemanına oturulduğunda bedenin ona uyum sağlaması, bedenin mekân ile dokunsal temas yoluyla kurduğu birliği göstermektedir. Bu birliktelikle dokunma duyusu, kullanıcının, bina ve mekânın en küçük ölçekleriyle etkileşim kurmasını sağlamaktadır (Salingaros & Mehaffy, 2006).

2.8.1.6. Ses

Rasmussen (1994)' e göre, mimarlık ile işitme duyusu arasındaki ilişki, sesin ışık gibi yansımaya benzetilmekte ve bu yansımaların insan vücudu tarafından hissedildiği söylenmektedir. İşitme duyusunun görmeden farklı olarak çevredeki sesleri çoklu kaynaklardan aynı anda algılayabildiği ve yapıların da bu sesleri yansıtarak mekânsal bir karakter kazandığı belirtilmektedir (Rasmussen,1994).

Mekânın genişliği ve geometrisi hakkında bilgi veren unsurun, taş katedrallerdeki yankılar olduğu kabul edilmektedir. Sesin, mekândaki malzemelerle de etkileştiği bilinmektedir. Mekânın akustik malzemelerle kaplanmış olması durumunda, mimarlığın deneysel boyutlarının kaybedileceğini de savunulmaktadır. Dikkatin, görsel algıdan çok mekânın sesle nasıl biçimlendiğine yöneltilmesi durumunda mekânın yeniden tanımlanabileceği öne sürülmektedir (Rasmussen,1994).

Tüm yapıdaki mekânlar barındırdığı kullanıcı profiline, ölçeğe ve kullanılan malzeme türlerine bağlı olarak kendine özgü bir akustik karaktere sahiptir. Bu ses örüntüleri, bir mekânın kimliği, oranları ve hatta kullanım amacı hakkında ipuçları sunabilmektedir (Blessner & Salter, 2007).

Akustik samimiyet kavramı ele alınırken, görme duyusunun daha sınırlayıcı ve yalıtıcı bir özellik taşıdığı, buna karşılık sesin mekânda yön bağımsız yayılarak birleştirici bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. Pallasmaa (2014)'ya göre görsel algı dış dünyaya yönelmiş bir farkındalık sağlarken, işitsel algı bireyin içsel dünyasında yankı bulan bir deneyim yaratmaktadır. Mekâna özgün kimliğini kazandırmanın yanında işitsel ergonomi için de mekândaki bütüncül ses durumu oldukça önemlidir. İyi bir mekân atmosferinde, iletişim insanlar arasındaki diyalog sesin net bir şekilde duyulduğu, anlaşıldığı ve diğer insanları rahatsız etmediği bir ortamda gerçekleşmektedir. Ses, konuşmacının söylediklerini duyulabilir kılmakta ve iletişimin daha etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Mekân atmosferinde uygun bir ses seviyesi, insanların rahatlamasına ve huzur bulmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin, bir spa veya yoga stüdyosunda hafif ve sakinleştirici bir müzik, ziyaretçilere gevşeme hissi verip ve rahatlamalarına yardımcı olurken; çalışma mekânlarında uygun bir ses düzeyi insanların odaklanmasını ve üretkenliğini artırmaktadır (Pallasmaa, 2014). Örneğin, spa veya yoga stüdyolarında kullanılan hafif müzik, bireyde gevşeme ve huzur algısını tetiklerken, ofis gibi çalışma ortamlarında uygun ses düzeyleri odaklanma ve verimliliği arttırabilir. Bu durum, algının değişken ve dinamik olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Mekânın işitsel açıdan algılanışı, özellikle yankı ve yansıma süresi gibi akustik özelliklere bağlı olarak farklı duyuşsal etkiler yaratmaktadır. Farklı biçimsel özelliklere sahip mekânlarda, özellikle uzun yansıma süresi, kullanıcılarda daha küçük bir hacim içinde bulunuyormuş hissi uyandırabilir. Ayrıca, mekânı oluşturan malzemelerin dokusal özelliklerinden kaynaklanan ses yutma kapasitelerindeki farklılıklar da işitsel algıyı doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almakta; bu durum, malzeme seçiminin mekânsal deneyimi yönlendirme potansiyelini ortaya koymaktadır (Göler, 2009).

2.8.2. Psikolojik etkenler

Mekânsal algının psikolojik boyutu, bireyin bir mekânla kurduğu deneyimsel ve duyuşsal ilişki doğrultusunda şekillenmektedir. Kullanıcının bir mekânda geçirdiği süre boyunca çevresel öğeleri fark etmesi, onları zihinsel olarak işleme ve belleğinde anlamlandırarak saklaması, o mekâna dair psikolojik algının temelini oluşturmaktadır. Bu algı, yalnızca mekânın fiziksel bileşenleriyle değil, bireyin kişisel geçmişi, anıları ve yaşantılarıyla da doğrudan ilişkilidir. Bireyin yaşı, cinsiyeti, ruhsal durumu gibi biyolojik etkenler ile ait olduğu kültürel yapı, sosyal çevresi, eğitim düzeyi ve yaşam deneyimleri; mekânsal deneyimi yorumlama biçimini etkileyen başlıca faktörler arasında yer almaktadır. Bu nedenle aynı fiziksel çevre, farklı bireylerde birbirinden tamamen farklı psikolojik etkiler yaratabilmektedir. Bir mekânın kullanıcıda olumlu duygular uyandırması ve hoş bir izlenim bırakması, o mekânla kurulan bağın güçlenmesini sağlamakta ve mekânda bulunma isteğini artırmaktadır. Aksi durumda, kişi o çevreden uzaklaşma eğilimi gösterebilir. Dolayısıyla mekân-insan ilişkisinde fiziksel öğelerin yanı sıra psikolojik etkileşimler de dikkate alınmalı; tasarım süreçlerinde yalnızca nesnel veriler değil, öznel algılar da gözetilmelidir. Her fiziksel unsur, bireylerin duygu durumuna, geçmiş yaşantılarına ve algı biçimlerine göre farklı duyuşsal tepkiler oluşturabilmektedir (Yurttaş, 2019).

2.8.2.1. Mekânsal deneyim

Mimarlık literatüründe, kullanıcının mekânla kurduğu etkileşimsel bağ, mekânı anlamlandırmaya ve deneyimlemeye zemin hazırlayarak mekânsal atmosferi oluşturmaktadır. Bu çerçevede mekânsal atmosfer, bireyin içinde bulunduğu fiziksel çevreyle algısal düzeyde kurduğu ilişki sonucu farkında olmadan geliştirdiği duygu ve

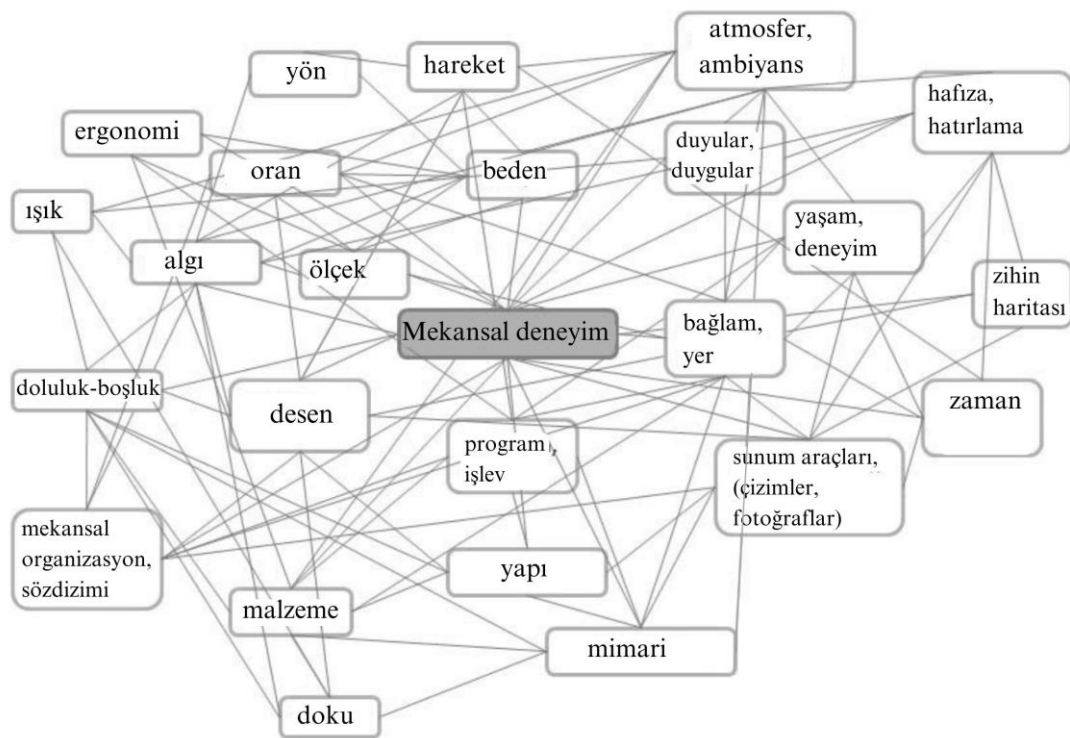
düşünceler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Bu atmosfer, yalnızca bir mekânın ölçülebilir ve belirli bir fiziksel niteliği değil; bireyin algı dünyasını harekete geçiren, düşünsel ve duygusal durumunu etkileyen somut ve soyut öğeleri içeren, mekâna özgü bir ruh ya da atmosfer olarak da değerlendirilmektedir. Bu atmosfer; ışık, oran, ölçek, renk ve ses gibi unsurların bir araya gelmesiyle biçimlenmekte ve mekânın kendine özgü kimliğini oluşturmaya yardımcı olmaktadır.

Bireyler bir mekâna girdiklerinde, bu çevreyi yalnızca görsel olarak algılamakla kalmaz; aynı zamanda duyuşsal, bilişsel ve duygusal süreçler aracılığıyla anlamlandırır. Mekânsal anlamlandırma, bireyin fiziksel çevreyle kurduğu çok katmanlı etkileşim sonucunda, mekâna yüklediği kişisel ve kültürel anlamların bütünüdür (Norberg-Schulz, 1980). Bu süreç, mekânın biçimsel ve işlevsel özelliklerinin ötesinde, bireyin mekânda hissettikleri, geçmiş deneyimleri ve sosyal bağlamla kurduğu ilişkiler doğrultusunda şekillenir (Tuan, 1977).

Pallasma (2014)'ya göre, mimarlık yalnızca görsel estetiğe dayalı bir tasarım faaliyeti değil; bireyin duyularıyla algıladığı, zihinsel süreçlerle yorumladığı ve deneyimsel olarak içselleştirdiği bir anlam üretim alanıdır. Mekânın algısal bileşenleri olan ışık, doku, koku, ses ve oran gibi unsurlar, bu anlamlandırma sürecinde etkin bir rol oynar ve bireyin mekânsal hafızasında yer edinmesine katkıda bulunur (Pallasmaa, 2014).

Mekânda bulunan somut verilerin, kullanıcının mekân deneyiminde sıcak, soğuk, ferahlık, gibi duyguların oluşmasında etkisi vardır. Bu veriler arasında ışık düzeyi, renk kullanımı, malzeme dokusu, mekânsal oranlar ve mobilya yerleşimi gibi unsurlar yer almaktadır. Bu unsurlar kullanıcının mekâna dair algılarını şekillendirerek psikolojik hislerinin oluşmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Mekânsal deneyimler, mekâna dair bilgileri anlamlandırmaya yardımcı olduğu ileri sürülebilmektedir. Bu ilişki çerçevesinde, bilgi de deneyime katkı sağlamaktadır. Mekânsal bilgiyi analiz edebilmek için, çeşitli bileşen ve kavramları oluşturduğu taslak Şekil 41'deki gibi bir ağ biçiminde haritalanabilir. Mekân tasarımcıları yaşamları boyunca bu çok sayıdaki kavramla ilişkili deneyimler biriktirmektedirler. Bu mekânsal bilgi ve deneyimler, zaman içinde kişisel deneyimlerle sürekli olarak değişmekte ve gelişmektedir. Deneyimlerin bazı yönleri güçlenirken, bazıları zamanla zayıflamaktadır. Bu bakış açısıyla mekânsal bilginin, mutlak ve durağan değil; öznel, bağlamsal ve zamana bağlı olduğu söylenebilmektedir (Kürtüncü, Köknar ve Dursun, 2008).

Şekil 41. Mekânsal deneyimde bileşenlerin ve kavramların haritalanması

Kaynak: Kürtüncü, Köknar ve Dursun, 2008

Bireylerin deneyimlerindeki farklılıklar, ilgi alanları ve faaliyetlerindeki çeşitlilikle açıklanabilmektedir. Farklı kentlere ve mekânlara sıklıkla seyahat eden bir tasarımcı, mekânsal deneyimlerini bedeninin doğrudan mekânla karşılaşma yoluyla biriktirmektedir. Buna karşılık, farklı bir geçmişe sahip ve haftanın her günü ofis ortamında çalışan bir tasarımcı ise mekânı temsiller aracılığıyla kavramakta ve mekânsal bilgi birikimi de bu doğrultuda gelişmektedir (Kürtüncü, Köknar ve Dursun, 2008). Bu tez çalışmasında konunun kapsamı gereği İç Mimarlık eğitiminde öğrencilerin gerek aldıkları dersler, yaptıkları stajlar ve gerekse teknik geziler ile zaman geçtikçe beden-mekân etkileşimi yoğunlaştıkça farkındalıklar artmaya başlamaktadır. Tasarıma bakışın, hem kuramsal hem de deneyimsel ve bedensel süreçlerin şekillendiği gözlemlenebilir.

2.9. Mekânsal algı türleri

Mimarlık, uzun süredir yalnızca görsel bir alan olarak değerlendirilmekte, bu çerçevede öğretilmekte ve uygulanmaktadır. Mekânların ve yapıların tasarımı genellikle görsel temsiller, imgeler ve araçlar üzerinden geliştirilmektedir. Ancak mimarlık, özünde

tüm duyuların eşzamanlı etkileşimiyle şekillenen bir pratik olarak varlık göstermektedir (Pallasmaa, 2014).

Mekân, içinde eylemlerin gerçekleştiği, tanımlanabilen bir biçimi, dokusu rengi olan fiziksel bir gerçekliktir. Bu özellikler mekânın fiziksel özellikleri olmakla birlikte somut olarak ifade edilebilmektedir. Bir mekân yalnızca fiziksel özellikleriyle tanımlanmamakta, aynı zamanda kullanıcıyla kurduğu etkileşim üzerinden de anlam kazanmaktadır. Mekânın kullanıcı üzerinde etkisi, mekân içindeki hisleri önem taşımaktadır. Mimarlığın duyulara hitap eden bir gerçekliğinin olması göz ardı edilmemesi gereken bir konudur (Soygeniş, 2020).

Mekânsal algının oluşumunda fiziksel özelliklerin algılanmasının yanısıra kullanıcı tarafından bedensel olarak deneyimlenmesinin belirleyici olduğundan bahsedilebilir. Kullanıcı, mekânı yalnızca gözlemleyerek değil; içinde hareket ederek, yönelerek ve fiziksel sınırlarla etkileşime girerek algılamaktadır. Bu nedenle, mekânı zihinsel olarak keşfetmesine olanak tanımaktadır. Kullanıcının, görsel olarak algılamasıyla birlikte boyutsal olarak da algısı, mekâna dair ölçek, oran, yönlenme ve derinlik gibi kavramları anlamlandırmasını sağlamaktadır. Bu nedenle mekânın kullanıcı tarafından nasıl deneyimlendiğini anlamak açısından görsel ve boyutsal algılama kavramları ele alınmaktadır.

2.9.1. Görsel algılama

Mekân algısı, yalnızca fiziksel öğelerin gözlemlenmesiyle sınırlı kalmayıp, beynimizin uzaklık, derinlik ve hacim gibi ipuçlarını değerlendirerek mekânı yeniden inşa etmesiyle şekillenmektedir. Mekân, içerikten yoksun olduğunda anlamsız bir boşluk olarak kalmakta, anlamını ise onu tanımlayan ve boyut, şekil, doku, renk gibi algısal özelliklere sahip görsel öğeler aracılığıyla kazanmaktadır (Porter, 2009). Görme eylemi bir nesneyi görmenin yanında o nesnenin anlamını zihinsel süreçlerle kavramak ve yeniden yapılandırmaktır (Berger, 2023).

Görsel algının önemli bileşenlerinden biri olan renk, mekân deneyimini doğrudan etkilemektedir. Yapılan deneysel araştırmalar, açık renklerin mekânı daha aydınlık ve ferah kıldığını, koyu renklerin ise mekânı daha basık ve güç algılanır hale getirdiğini ortaya koymaktadır (Brebner, 1985). Bununla birlikte, ışığın yönü, şiddeti ve kamaşma düzeyi de renklerin mekândaki görünürlüklerinde ve algısal etkilerinde belirleyici rol oynamaktadır (Göler, 2009).

Doku ise görsel algıda nesnelerin somutluğunu belirleyen temel faktörlerden biridir. Dokusuz bir obje, izleyiciye soyut bir izlenim sunarken; belirgin dokuya sahip nesneler, diğer öğeler arasında fark edilerek daha net algılanabilmektedir (Hesselgren, 1977). Ayrıca, dokunun algılanmasında uzaklık önemli bir etkidir. Mesafe arttıkça, yüzey dokusu daha az belirgin hale gelmektedir. Böylece sert görünen bir doku, izleyiciye daha yumuşak ve silik bir etki kazandırmaktadır (Göler, 2009). Bu çerçevede, mekân tasarımında görsel algı unsurlarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınması; renk, doku ve ışık gibi bileşenlerin mekânsal deneyimi nasıl dönüştürdüğünü anlamada önemlidir.

2.9.2. Boyutsal algı

Mekânın fiziksel boyutları sabit kalsa da kullanılan renk, doku ve form unsurlarına bağlı olarak mekânsal algıda değişiklikler meydana gelebilmektedir. Pek çok deneysel araştırma, bu tasarım öğelerinin, mekânın olduğundan daha geniş ya da dar hissedilmesine neden olabileceğini göstermiştir. Renk çeşitliliği, gözün farklı dalga boylarına yeniden uyum sağlamasını gerektirir; bu da sıcak tonların (örneğin kırmızı ve sarı) mekânı yakına çekerken, soğuk tonların (mavi ve yeşil) mesafeyi artırdığı algısını ortaya çıkarır. Canlı ve yoğun renklerin mekânı yaklaştırmaya etkisi olduğu, buna karşın soluk ve mat tonların ise mekânı geri plana ittiği bilinmektedir. Ancak bu kural her zaman doğrusal değildir; örneğin mavi ve siyah tonları, teorik olarak mekânı yaklaştırmaya beklenirken, uygulamada daha derin ve uzak hissettirmektedir. Bu algısal farklılık, mavinin akşam gökyüzünü çağrıştıran sonsuzluk hissiyle ve siyahın tünele benzer derinlik etkisiyle açıklanmaktadır (Göler, 2009).

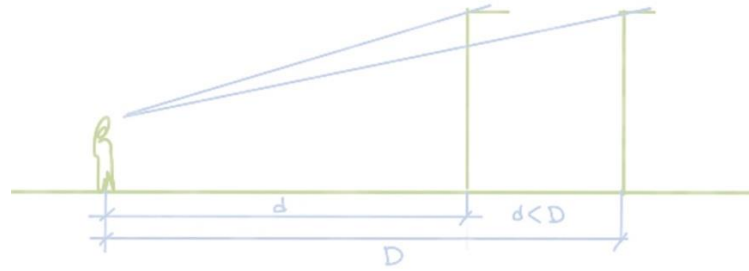
Mekân algısında yatay ve dikey boyutların farklılaşması, bireyin göz hizasının yerden yüksekliğine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ayakta duran bir kişinin göz seviyesi yaklaşık 1.50-1.60 m., oturur pozisyonda ise 1.00-1.20 m. arasında değişmektedir. Bu durum, iç mekânda yatay ve düşey boyut algısında bazı sapmalara yol açmaktadır. Literatürde, yatay boyutlardaki algısal kısaltmaların, düşey boyutlardaki algısal kısaltmalara göre daha belirgin olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, zemin düzleminde yer alan iki nokta arasındaki farkı algılamak, aynı mesafedeki düşey iki öğe arasındaki farkı algılamaya kıyasla daha güçtür. Psikolojik deneyler, bireylerin basit ve tekil öğeleri izlerken dahi çeşitli duygusal tepkiler verdiklerini ortaya koymuştur. Şekil 42’ de de görüldüğü gibi aynı uzaklıkta konumlanan düşey öğelerin, yatay öğelere göre daha uzun algılanması da bu tepkilerle ilişkilidir (Giritlioğlu, 1991).

Şekil 42. Yatay ve düşey boyutların algılanması

Kaynak: Giritlioğlu (1991)'den alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Mekân içerisinde yatay ve dikey boyutların algılanmasında farklı yanılgi oranları söz konusudur. Yatay boyutlar ve uzaklıklar, gerçekte olduklarından daha kısa ve daha yakın algılanırken, düşey ölçüler yataylara göre daha uzun hissedilmektedir (Giritlioğlu, 1991). Ayrıca, bir nesnenin izleyiciye olan uzaklığı arttıkça, bu yatay algı yanılığının da belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Bu oranların doğru biçimde tespit edilmesi, özellikle kentsel mekân tasarımlarında boyut tahminlerinin doğruluğu açısından önem arz etmektedir. Algı sürecinde ortaya çıkan bu boyutsal farklılıklara ilişkin olarak A.S. Gilinsky'nin yürüttüğü çalışmalar, Şekil 43'te gösterilen ilişki formülü ile netlik kazanmıştır (Giritlioğlu, 1991).

Şekil 43. Algılamada ortaya çıkan boyut farklılıkları

Kaynak: Giritlioğlu (1991)'den alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Gilinsky'nin formülasyonuna göre, algılanan mesafe (d) ile gerçek mesafe (D) arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilmektedir: $d/D = L / (D + L)$. Burada, L değeri izleyiciye göre ufuk uzaklığı olarak tanımlanır ve genellikle $L \geq 0$ olarak kabul edilir. Bu formül, gerçek mesafenin algılanan mesafeden daima daha büyük olduğunu göstermektedir (Aslan, 2006).

2.10. Bölüm değerlendirmesi

Bu bölümde, çalışmanın kuramsal temelini oluşturmak amacıyla algı kavramı çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmıştır. Öncelikle algının tanımı yapılmış, algı süreci, algılayan birey, algılanan nesne ve çevresel durum faktörleri detaylandırılmıştır. Algının bireysel, bilişsel ve kültürel dinamiklerle nasıl şekillendiği açıklanmış; algının psikoloji, nörobilim, felsefe ve çevresel tasarım gibi farklı disiplinler bağlamında ele alınabileceği vurgulanmıştır.

Algı sürecine yönelik farklı teorik yaklaşımlar incelenmiş; fizyolojik yaklaşım, psikofiziksel yaklaşım ve bilgiye dayalı algı kuramları ayrı başlıklar altında açıklanarak bu yaklaşımların algı üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Goldstein, Weiten ve Gibson gibi önemli kuramcıların katkılarına yer verilerek, algının yalnızca duyuşsal bir süreç olmadığı, aynı zamanda bilişsel ve deneyimsel süreçlerle şekillendiği gösterilmiştir.

Algılamamanın alt türleri üzerinde durularak bireylerin çevrelerini algılamasında farklı değişkenlerin etkili olduğu ortaya konmuştur. Gestalt teorisi ve ilkeleri ayrıntılı bir biçimde işlenmiş, algı organizasyonuna yön veren şekil-zemin ilişkisi ilkesi, yakınlık ilkesi, benzerlik ilkesi, tamamlama ilkesi, devamlılık ilkesi, basitlik ilkesi ve derinlik ilkesi üzerinden mekân algısının nasıl oluştuğu açıklanmıştır.

Bölümde ayrıca algısal yanılgılar konusu ele alınmış ve bireylerin fiziksel gerçeklik ile algı arasında yaşadığı sapmaların, özellikle mimari tasarım bağlamında nasıl değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur. Son olarak, mimaride mekânın boşluk kavramı çerçevesinde tanımlanması ele alınmış, boşluk ve sınır ilişkileri üzerinden mekân algısının oluşumuna kuramsal bir zemin hazırlanmıştır.

Bu kapsamlı kuramsal açıklamalar ve ilgili araştırmalar, çalışmanın kavramsal altyapısını güçlendirmiş ve araştırmanın bulgular bölümüne geçişte gerekli olan teorik dayanakları sağlamıştır.

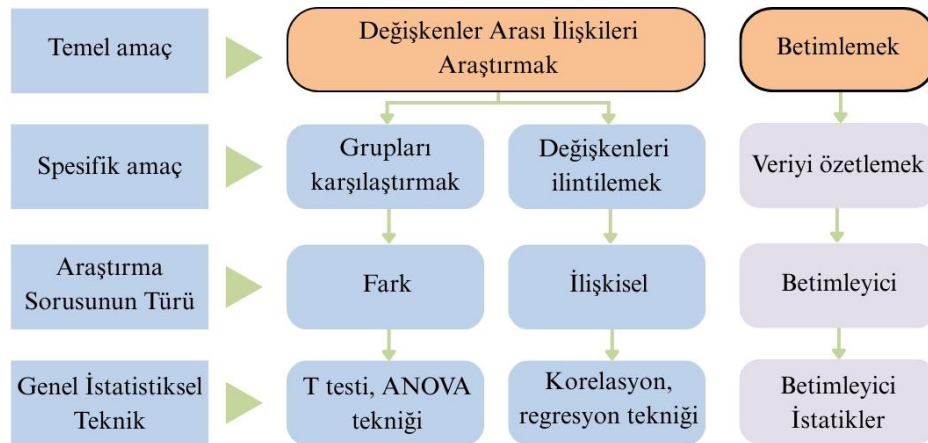
BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın modeli

Araştırma modelinde, nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem tercih edilmiştir. Bu araştırmada nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinin tercih edilmesinin temel nedeni, katılımcıların mekâna ilişkin algı ve değerlendirmelerini nicel veriler aracılığıyla ölçmek, bu veriler üzerinden karşılaştırmalar yapabilmekle birlikte mekânsal deneyimlerin yalnızca nicel verilerle açıklanamayacağı, kullanıcıların yorumlayıcı bakış açılarına da ihtiyaç duyulduğu düşüncesiyle nitel veri toplama yöntemine de başvurulmuştur. Bu sayede, elde edilen nicel veriler istatistiksel analizlerle yorumlanarak nesnel sonuçlara ulaşılmış; nitel veriler ise nicel bulguların arka planını anlamlandırmak açısından araştırmaya önemli katkılar sağlamıştır.

Araştırma sorunsalı üç genel kategoriye ayrılabilir. Bunlar fark, ilişkisel ve betimleyici araştırma sorunsallarıdır. Şekil 44'te araştırmaya yönelik genel ve spesifik amaçlar ile bu amaçlara yönelik genel istatistiksel yöntemler görülmektedir (Gürbüz & Şahin, 2014). Özellikle araştırma, iki örneklem gruplarındaki fark ve betimleyici araştırma sorunsallarının her biri hem nicel hem de nitel verilerle desteklenmiştir. Böylece bu araştırma, sayısal verilerle desteklenen ölçülebilir sonuçlarla birlikte katılımcıların öznel mekân deneyimlerini de içeren anlamlı yorumlara ulaşmayı hedeflemiştir.

Şekil 44. Araştırma sorunsalına göre temel istatistiksel teknikler

Kaynak: Gürbüz & Şahin, 2014

Nicel veri toplama sürecinde, araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmıştır. Bu anket, İç Mimarlık Bölümünün yer aldığı Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi binasında eğitim gören birinci ve dördüncü sınıftaki gönüllü 104 kişiye uygulanmıştır ve mekân deneyimleri sorulmuştur. Bu deneyim binaya yaklaşım, giriş, kantin ve bölüme ait derslikleri ile sınırlandırılmıştır. Ankette binaya yaklaşım, giriş, koridor, kantin ve derslikler hakkında likert ölçekli sorularla mekân deneyimleri ölçülmüştür. Öğrencilerin belirli iç mekânlara (giriş holü, fuaye, koridor, atölye birimleri, sosyal alanlar vb.) dair değerlendirmeleri, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı aracılığıyla istatistiksel olarak parametrik hipotez testi olan bağımsız örneklem t-testi ile sınıf düzeyine göre karşılaştırılmıştır. Ayrıca, öğrencilere bazı mekânların nasıl hissettirdiğine dair sorulan kavramlar doğrultusunda oluşturulan parametrik olmayan hipotez olan ki-kare testi yardımıyla analiz edilmiş öğrencilerin sınıf düzeyi ile fiziksel mekân bileşenlerine yönelik farkındalıkları arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

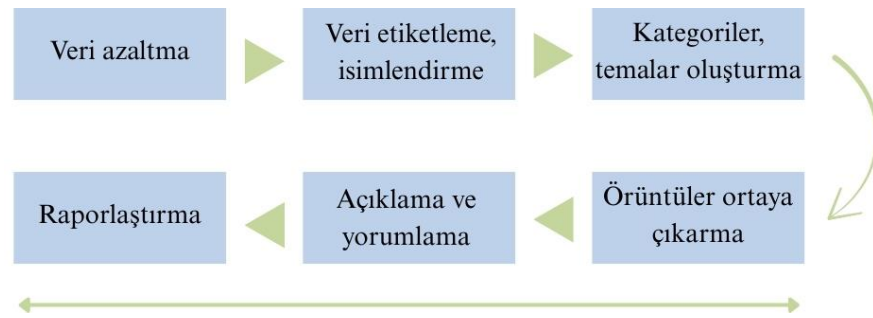
İki bağımsız örneklem ortalamasıyla ilgili hipotez testi (independent simple test) iki farklı örneklemin belirli bir değişkene ait ortalamalarının karşılaştırmasını içermektedir. İki bağımsız örneklem t-testinin bulguların yorumlanmasında ve rapor edilmesinde ilk olarak varyans homojenliğine (Levene's test) p değeri (Sig-2 tailed) bakılmaktadır. Varyans homojenliğinin anlamsız çıkması durumunda ($p > 0.05$) equal variances assumed değerine, anlamlı çıkması durumunda ($p < 0.05$) equal variances not assumed değerinde bakılarak yorumlanmaktadır. Bu değer 0.05'ten küçükse bağımsız örneklem t-testine göre iki değişken arasındaki ilişki anlamlı düzeydedir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Birbirinden bağımsız olan İç Mimarlık Bölümü birinci sınıf öğrencileri ve dördüncü sınıf öğrencileri olan iki farklı örneklemin bulundukları ve eğitim gördükleri aynı bina içerisindeki algı değişimi olan değişkene ilişkin ortalamalar arasında farkların anlamlılık oranı bu yöntem kullanılarak araştırılmıştır.

Ki-kare testi, veri analizinde yaygın bir şekilde kullanılan ve farklı problemlere uyan parametrik olmayan bir yöntemdir. Araştırmalarda sıkça karşılaşılan sorulardan biri, iki değişken arasında istatistiksel bir ilişkinin bulunup bulunmadığının belirlenmesidir. Eğer iki değişken arasında ilişki yoksa, birinin dağılımı diğerinin dağılımını etkilemez; bu durumda değişkenler birbirinden bağımsız kabul edilmektedir. Dolayısıyla, bir değişkenin değerini bilmek, diğer değişkenin değerine ilişkin herhangi bir bilgi vermemektedir (Kubat ve Ayaşlıgil, 2004).

Parametrik olmayan testler arasında yer alan ki-kare hipotez testi, araştırmada incelenen değişkenlere ait verinin nitel yapıda olduğu durumlarda, elde edilen ölçüm ve gözlemlerin ilgili sınıflara ait frekansları dikkate alan bir sınamadır (Uçak, 2010).

Ki-kare testinin esası, değişken veya değişkenlere ait gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı temeline dayanmaktadır. Ki-kare testi bulguların yorumlanmasında ve rapor edilmesinde anlamlılık satırındaki değerlerin istatistiksel anlamlılık hesaplarında sınır kabul edilen 0.05'ten küçük olması gözlemlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014).

Nitel veri analizi sürecinde, ilk olarak toplanan verilerin anlamlandırılması için konuyla bağımsız ve tekrar eden bilgiler elenerek veri azaltma yapılmaktadır. Ardından, kalan veriler belirli anlam birimlerine ayrılmakta ve bu birimlere uygun etiketler verilerek kodlama yapılmaktadır. Kodlar arasında benzerlik ve ilişkiler kurulmasıyla temalar ve kategoriler oluşturulmaktadır. Bu temalar üzerinden verilerdeki ortaklıklar, tekrarlar ve ilişkiler incelenerek örüntüler belirlenmektedir. Ortaya çıkan bu örüntüler, araştırmanın amacı ve kuramsal çerçevesi doğrultusunda açıklanır ve yorumlanmaktadır. Son aşamada ise analiz süreci boyunca elde edilen bulgular açık ve anlaşılır bir şekilde raporlaştırılmaktadır. Bu süreç doğrusal değil, gerektiğinde önceki aşamalara dönülerek sürdürülebilen esnek bir yapıya sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2021) (Şekil 45'e bakınız).

Şekil 45. Nitel veri analiz süreci

Kaynak: Gürbüz ve Şahin, 2014

Nitel veri sürecinde ise, anket formunda yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla toplanan metinsel veriler, tematik analiz yöntemiyle sınıflandırılmış ve her sınıf düzeyinde öne çıkan temalar frekanslandırılarak tablo haline getirilmiştir. Analiz sonucunda, öğrencilerin ışık, biçim, ses, renk gibi mekânsal bileşenlere yönelik algılarında sınıf düzeyine göre belirgin farklılıklar tespit edilmiştir.

3.2. Çalışma alanı

Araştırmanın çalışma alanını, Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü öğrencilerinin eğitim gördüğü Güzel Sanatlar Fakültesi Binasından oluşturmaktadır. İç Mimarlık Bölümü'nün birinci ve dördüncü sınıf lisans öğrencileri, örneklem grubunu temsil etmektedir. Birinci sınıftan 55, dördüncü sınıftan 49 gönüllü öğrenci olmak üzere toplamda 104 kişiden veriler toplanmıştır. Seçilen öğrencilerin İç Mimarlık Bölümünün bulunduğu fakülte binası ve öğrencilerin deneyimledikleri mekân olan Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi üzerinden algılarını yansıtmaları istenmiştir. Seçilen öğrenciler farklı düzeylerde eğitim tecrübesine sahip bireyler olduklarından, mekân algısı üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde uygun birer örneklem olarak belirlenmiştir.

3.3. Veri toplama araçları

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Anket, öğrencilerin mekân algılarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular, iç mekâna dair ulaşılabilirlik ve yer-yön bulma kavramları, boşluk-doluluk ilişkisi, iç mekân donatıları, ışık, renk, doku, malzeme, ölçek gibi tasarım öğelerine ilişkin değerlendirmeleri içermektedir.

3.4. Verilerin toplanması

Anket çalışması, araştırmaya gönüllü olarak katılan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerine yüz yüze olarak 2024-2025 eğitim öğretim yılı bahar döneminde 05.03.2025 tarihinde tezin araştırmacısı tarafından uygulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilere, çalışmanın amacı açıklanmış ve verilerin yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağı belirtilmiştir. Katılımcılardan yazılı onam alınarak etik kurallar çerçevesinde veri toplanmıştır.

3.5. Verilerin analizi

Toplanan veriler SPSS 30.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Anket verilerinin analizinde betimsel istatistikler (frekans,

yüzde, ortalama) kullanılmış; birinci ve dördüncü sınıf İç Mimarlık bölümü öğrencileri arasındaki anlamlı farklılıkları belirlemek amacıyla bağımsız örneklem için t-testi ve ki-kare analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin mekânsal algılarındaki gelişimi ve eğitim sürecinin etkisini yorumlamak amacıyla tablolar ve grafikler eşliğinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda ulaşılan bulgular, bu bölümde detaylı olarak raporlanmıştır. Veriler, araştırma sorularını ve hipotezleri yanıtlayacak şekilde tablolar halinde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Analiz sürecinde SPSS programı kullanılmış, betimsel istatistiklerin yanı sıra değişkenler arası ilişkileri ve gruplar arası farklılıkları incelemek amacıyla parametrik olan bağımsız örneklem t-testi ve parametrik olmayan ki-kare testinden yararlanılmıştır.

4.1. Örnekleme ilişkin bulgular

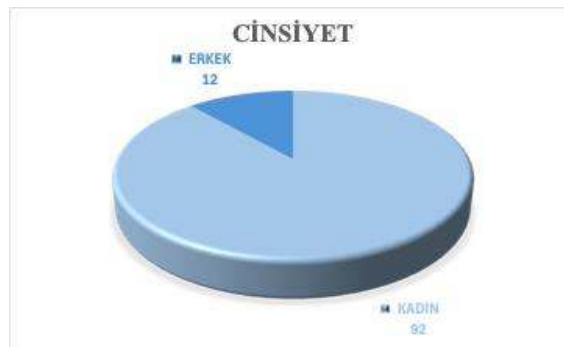
Katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin dağılımlar frekans ve yüzde tabloları (Tablo 3) ve pasta dilimi grafiği (Şekil 46) ile sunulmuştur.

Tablo 3

Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	92	88.5
Erkek	12	11.5
Toplam	104	100

Tablo 3’ te de görüldüğü gibi ankete katılım sağlayan 104 öğrencinin; 92’si (%88,5) kadın, 12’si (%11,5) erkektir.

Şekil 46. Cinsiyet dağılımını yansıtan pasta dilimi grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların sınıf düzeyi değişkenine ilişkin dağılımlar frekans ve yüzde tabloları (Tablo 4) ve pasta dilimi grafiği (Şekil 47) ile sunulmuştur.

Tablo 4

Ankete Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzde
1.sınıf	55	52.9
4.sınıf	49	47.1
Toplam	104	100.0

Şekil 47. Sınıf düzeyini yansıtan pasta dilimi grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4' te ve Şekil 46' da da görüldüğü gibi ankete katılım sağlayan 104 öğrencinin; 55'si (%52,9) 1.sınıf, 49'u (%47,1) 4.sınıftır.

4.2. Anket sorularına ilişkin genel istatistikler

Öğrencilerin mekân algısına dair aritmetik ortalamaları, standart sapmalar ve dağılım değerleri incelenmiş; mekân algısına dair genel eğilimler betimsel istatistiklerle açıklanmıştır. İlk olarak, çalışmada kullanılan ölçeğin iç tutarlılık düzeyini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır.

İç tutarlılık güvenilirliği Cronbach alfa değeriyle ölçülmekte olup bu değerin en alt sınır değeri 0.70 olması gerekmektedir. Ölçek geliştirme araştırmalarında Cronbach Alfa katsayısı için kabul edilebilir alt sınır, bazı durumlarda 0.60 düzeyine kadar indirilebilmektedir (Nunnally, 1978).

Ölçeğe ilişkin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı değerlendirilmiş ve bu katsayı 0.72 olarak bulunmuştur (Tablo 5). Bu sonuç, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kabul gören güvenilirlik ölçütleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, ölçeğin kabul edilebilir düzeyde bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, ölçek maddelerinin iç tutarlılık açısından yeterli olduğu söylenebilir.

Tablo 5

Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Analizi	
İç Tutarlılık Katsayısı (Cronbach Alfa)	Madde Sayısı
0.72	13

Anket formunda 13 soru yer almakta olup, her biri 5'li likert ölçeğiyle derecelendirilmiştir. Kullanılan likert ölçeğinde ifadeler, en olumsuzdan en olumluya doğru sıralanmış ve her bir soruya ilişkin ortalama ile standart sapma değerleri hesaplanmıştır. (Tablo 6). Elde edilen bu veriler, hem her iki örneklem grubuna ilişkin analizlerin gerçekleştirilmesine hem de sınıf düzeyine göre karşılaştırmalı değerlendirmelerin yapılmasına olanak tanımıştır. Bu kapsamda, öğrencilerin mekânsal algıları arasındaki farklılıklar sayısal veriler ışığında karşılaştırılmış, belirli mekânsal öğelere verilen tepkilerin sınıf düzeyine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Ayrıca, bazı sorularda belirli sınıf gruplarının daha yüksek ya da daha düşük puan ortalamalarına sahip olduğu gözlemlenmiş ve bu durum, öğrencilerin mekâna ilişkin deneyim düzeyleriyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Bu bulgular, iç mekân tasarımı kullanıcı deneyimine dayalı yaklaşımların önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 6

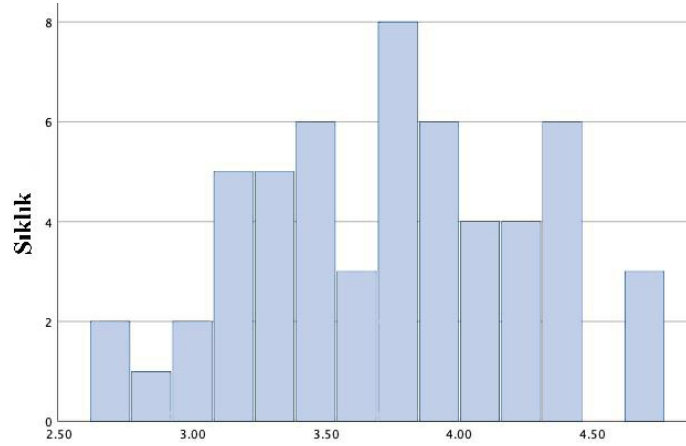
Katılımcıların Ankete Verdikleri Cevapların Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma	Ankete Katılan Öğrenci Sayısı
Bina girişini çok kolay bulabiliyorum	3.99	990	104
Binaya girdikten sonra merdiveni kolaylıkla erişebiliyorum	4.45	0.589	104
Binaya girdikten sonra asansöre kolaylıkla erişebiliyorum	4.05	1.037	104
İç Mimarlık Bölümüne geldiğimde akademik ofislere erişim çok kolay	3.44	0.993	104
İç mimarlık Bölümünde atölye ve dersliklere erişim çok kolay	3.56	1.003	104
Koridorda yönümü kolaylıkla bulabiliyorum	3.55	1.069	104
Bina içinde yönümü bulmakta zorlanmıyorum	3.19	1.107	104
Derslikten çıkınca hangi yöne gideceğimi bulabiliyorum	4.09	0.849	104
Bina içindeki renkler iyi	3.00	1.149	104
Kantindeki renk ve malzemeler mekâna sıcak bir görüntü vermektedir	2.42	1.244	104
Binanın formu eğitim binası olarak uygundur	3.21	1.334	104
Koridorda doğal ışık miktarı yeterlidir	3.59	1.259	104
Derslikler ve atölyede doğal ışık miktarı yeterlidir	4.01	0.865	104

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan İç Mimarlık Bölümü öğrencilerinin mekânsal erişilebilirlik ve yön bulma algılarına ilişkin görüşlerinin dağılımı görülmektedir. Katılımcıların en yüksek ortalamaya sahip ifadesi, “Binaya girdikten sonra merdiveni kolaylıkla erişebiliyorum” (aritmetik ort. = $\bar{x}$ = 4.45) olurken, “Binaya girdikten sonra asansöre kolaylıkla erişebiliyorum” ($\bar{x}$ = 4.09) ve bunu “Derslikten çıkınca hangi yöne gideceğimi bulabiliyorum” ($\bar{x}$ = 4.05) ifadeleri takip etmektedir. Bu bulgular, öğrencilerin bina içi dikey dolaşım elemanlarına ulaşmada ve yön bulmada genel olarak zorlanmadıklarını göstermektedir. Öte yandan, ortalaması en düşük olan ifadeler “Kantindeki renk ve malzemeler mekâna sıcak bir görüntü vermektedir” ($\bar{x}$ = 2.42) ve “Bina içinde renkler iyi” ($\bar{x}$ = 2.297) olup, bu sonuçlar bazı fiziksel ve görsel

mekânsal düzenlemelere ihtiyaç duyulabileceğini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların iç mimarlık eğitime uygun bir mekânda bulunduklarına dair algılarının orta düzeyde olumlu olduğu ($\bar{x} = 3.52$) ve bina kullanımına ilişkin temel erişim kolaylıklarının yeterli seviyede olduğu söylenebilir.

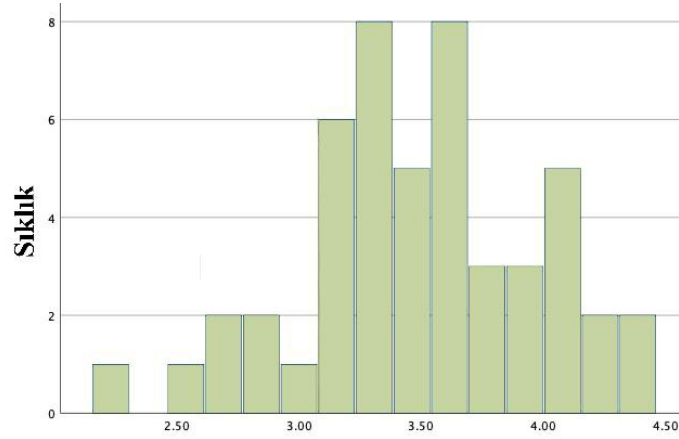
Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre bulundukları mekân algısına dair istatistiklerin aritmetik ortalamaları incelendiğinde, birinci sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x} = 3.70$) dördüncü sınıf öğrencilerine ($\bar{x} = 3.45$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Şekil 48’de yer alan histogram grafiğinde birinci sınıf öğrencilerinin her soruya ilişkin aritmetik ortalamalarına yer verilmiştir. Birinci sınıf öğrencilerin algı puanlarının aritmetik ortalaması 3.70 olup, bu değer orta-üst seviyede bir memnuniyete işaret etmektedir. Şekil 48’de yer alan histogram grafiğinde de görüldüğü üzere, bu örneklem grubunun yanıtları 2.69 ile 4.69 arasında geniş bir aralıkta dağılmıştır. Bu durum, öğrenciler arasında mekâna dair algı çeşitliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Şekil 48’e bakınız).

Şekil 48. Birinci sınıf öğrencilerinin histogram grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 49’da yer alan histogram grafiğinde ise dördüncü sınıf öğrencilerinin her soruya ilişkin aritmetik ortalamalarına yer verilmiştir. Dördüncü sınıf öğrencilerin algı puanlarının aritmetik ortalaması ortalama puanı 3.45 ile birinci sınıflara kıyasla daha düşük seviyede bulunmuştur. Histogram grafiğinde yanıtların 2.23 ile 4.38 arasında daha dar bir aralıkta toplandığı görülmektedir. Bu durum, dördüncü sınıf öğrencilerinin zamanla bina algısında daha tutarlı ve net bir değerlendirme biçimi benimsediklerini düşündürmektedir.

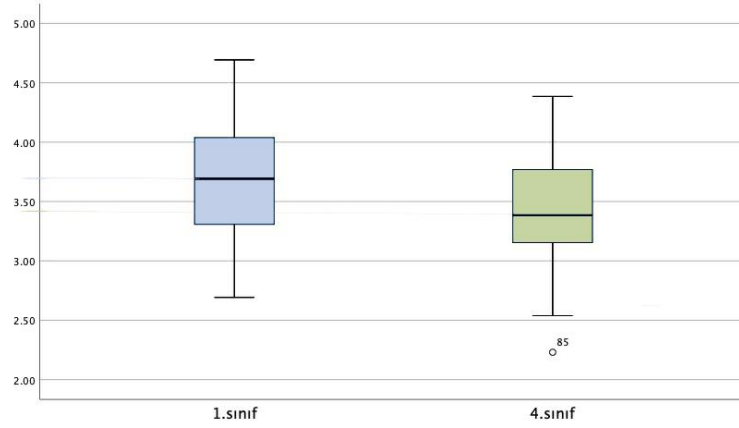

Şekil 49. Dördüncü sınıf öğrencilerinin histogram grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 50’de yer alan kutu grafiği ise birinci sınıflarda medyan değerin 3.69 olduğunu ve verilerin büyük ölçüde üst yarıda yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Özellikle erişim kolaylığına yönelik ifadelerde (örneğin, merdivene erişim $\bar{x} = 4.45$, yön bulma $\bar{x} = 4.09$) yüksek ortalamalar kaydedilmiş, bu da binanın temel dolaşım kurgusunun yeni kullanıcılar için olumlu karşılandığını göstermiştir. Bununla birlikte, estetik unsurlara yönelik değerlendirmeler, örneğin "Kantindeki renk ve malzemeler" ifadesinde ($\bar{x} = 2.42$), daha düşük puanlar almıştır. Bu sonuç, birinci sınıf öğrencilerinin bina işlevselliğini olumlu bulurken, görsel ve atmosferik özellikler konusunda bazı eleştiriler barındırdığını ortaya koymaktadır.

Dördüncü sınıflara ait kutu grafiğinde ise medyan değerin 3.38’e düştüğünü ve alt uçta bir aykırı değerin yer aldığını göstermektedir. Bu bulgular, dördüncü sınıf öğrencilerinin mekân kullanımında daha yüksek bir farkındalık ve eleştirel bakış geliştirdiğini düşündürmektedir. Bu örneklem grubunun erişimle ilgili olumlu değerlendirmeleri devam etse de binanın formuna ($\bar{x} = 3.21$) ve renk düzenine ($\bar{x} = 3.00$) ilişkin puanların sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Zamanla öğrencilerin mekânsal beklentilerinin değiştiği, sadece işlevselliğe değil, estetik ve atmosferik özelliklere yönelik beklentilerinin de arttığı söylenebilir.

Şekil 50. Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kutu grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.3. Bağımsız örneklem t-testi bulguları

Araştırmada, birinci ve dördüncü sınıfta öğrenim gören iç mimarlık öğrencilerinin mekân algısına ilişkin puanları karşılaştırılmış; gruplar arasındaki olası anlamlı fark, bağımsız örneklem t-testi yöntemiyle istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 7’de grup ortalamaları incelendiğinde, birinci sınıf öğrencilerinin aritmetik ortalaması 3.6979 (SS = 0.49827) iken, dördüncü sınıf öğrencilerinin aritmetik ortalaması 3.4474 (SS = 0.47876) olarak bulunmuştur. Her iki grup arasındaki fark ise 0.25049’dur.

Tablo 7

Grup Ortalamaları ve Standart Sapmalar

Sınıf	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
1. Sınıf	55	3.6979	0.49827
4. Sınıf	49	3.4474	0.47876

Grupların varyanslarının eşitliğini test etmek amacıyla yapılan Levene’s Test sonucu anlamlı bulunmamıştır ($F = 0.245$, $p = 0.622$). Bu sonuca göre, varyanslar eşit varsayımı sağlandığından bağımsız örneklem t-testi analizinde “Equal variances assumed” satırındaki değerler dikkate alınmıştır.

P değeri 0.011 olarak tespit edilmiştir. $P < 0.05$ olduğundan dolayı bağımsız örneklem t-testine göre iki örneklem arasında mekân algısı açısından **anlamlı bir fark** olduğu

gözlenmektedir. Bu farkın yönüne bakıldığında, birinci sınıf öğrencilerinin ortalama puanının dördüncü sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu ortalama fark ise 0.25049 dur.

İki örneklem arasındaki farkın %95 güven düzeyindeki güven aralığı, alt sınır: 0.05988, üst sınır: 0.44110 olarak hesaplanmıştır. Bu aralıkta 0 yer almadığı için, gruplar arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin ek bir kanıt sağlamaktadır. Bu durum, farkın yalnızca tesadüfi bir durumdan ibaret olmadığını desteklemektedir.

Tablo 8’ de görüldüğü üzere farkın etki büyüklüğü Cohen (1988)’in d değeri üzerinden hesaplanmış ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir (Cohen's d = 0.512). Elde edilen etki büyüklüğü değerlerine göre, gruplar arasında yalnızca istatistiksel değil, aynı zamanda pratik olarak da anlamlı bir fark bulunduğu işaret etmektedir (Cohen, 1988).

Tablo 8

Etki Büyüklüğü

Etki Büyüklüğü Türü	Değer	Yorum
Cohen's d	0.512	Orta düzey etki
Hedges' g (d düzeltmesi)	0.508	Orta düzey etki
Glass's delta	0.523	Orta düzey etki

Araştırmada cinsiyet değişkenine göre de anketi yanıtlayan 92 kadın ve 12 erkek öğrencinin mekân algısı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem için t-testi ile analiz edilmiştir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, kadın öğrencilerin aritmetik ortalaması 3.5569 iken, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması 3.7628 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasındaki fark ise 0.20596’dır. Grupların varyanslarının eşitliğini test etmek amacıyla yapılan Levene’s Test sonucu anlamlı bulunmamıştır ($F = 0.501$, $p = 0.481$). Bu sonuca göre, varyanslar eşit varsayımı sağladığından bağımsız örneklem t-testi analizinde “Equal variances assumed” satırındaki değerler dikkate alınmıştır. P değeri 0.184 ve $p > 0.05$ olduğundan, bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre kadın ve erkek katılımcıların mekân algısı puanları arasında kayda değer bir fark bulunmamaktadır.

4.4. Ki-kare testi bulguları

Örnekleme grubundan, anket sorularında eğitim gördükleri Güzel Sanatlar Fakültesi binasında yer alan bazı alanları değerlendirmeleri istenmiştir. Bu kapsamda, bina girişi, fuaye alanı, akademik ve derslik koridorları ile atölye gibi mekân birimleri, belirlenen kriterler doğrultusunda öğrencilere sunularda değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, çapraz tablolar aracılığıyla analiz edilmiş ve iki sınıf düzeyi arasında mekân algısına ilişkin anlamlı farklılıklar olup olmadığı ki-kare testi yöntemiyle incelenmiştir. Tablo 9’da sınıf düzeyine göre farklı mekânlardaki algısal kriterlerin anlamlılık analizleri yer almaktadır. Kutucuk içinde her bir mekâna ait p değeri 0.05’ten daha az bir değere karşılık geldiğinde ilgili mekân kriteri açısından sınıflar arasında anlamlı bir fark olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 9

Sınıf Düzeyine Göre Farklı Alanlardaki Algısal Kriterlerin Anlamlılık Analizi

Mekân Kriterler	Bina girişi	Fuaye alanı	Akademik koridor	Derslik koridor	Atölye
Sıcak	Değer: 0.018	Değer: 0.003	Değer: 0.031	Değer: 0.286	Değer: 0.024
	Anlamlı fark: (+)	Anlamlı fark: (+)	Anlamlı fark: (+)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (+)
Davetkar	Değer: 0.969	Değer: 0.706	Değer: 0.732	Değer: 0.925	Değer: 0.732
	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)
Soğuk	Değer: 0.284	Değer: <0.001	Değer: 0.343	Değer: 0.648	Değer: <0.001
	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (+)	Anlamlı bir fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (+)
Ferah	Değer: 0.167	Değer: 0.443	Değer: 0.600	Değer: 0.719	Değer: 0.062
	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı bir fark: (-)
Dinamik	Değer: 0.572	Değer: 0.367	Değer: 0.983	Değer: 0.663	Değer: 0.098
	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)	Anlamlı fark: (-)

Örnekleme gruplarının farklı mekânlara yönelik algıları arasında bazı kriterler açısından anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Ki-kare testi sonuçlarına göre, iki örneklem grubu arasında “sıcak” algısı bina girişi (χ^2 , $p = .018$), fuaye alanı (χ^2 , $p = .003$), akademik koridor (χ^2 , $p = .031$) ve atölye (χ^2 , $p = .024$) için anlamlı farklılık göstermektedir. Bu bulgular, söz konusu mekânların öğrenciler tarafından farklı düzeylerde sıcaklık hissi uyandırdığını ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde “soğuk” teması fuaye alanı ($p < 0.001$) ve atölye ($p < 0.001$) için anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç, özellikle bu iki alanın soğuk olarak algılanma eğiliminin sınıflar arasında farklılık gösterdiğini işaret etmektedir. Diğer kriterler olan “davetkar”, “ferah” ve “dinamik” için tüm mekânlarda istatistiksel açıdan $p > 0.05$ olduğundan anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Bu durum, öğrencilerin bu algılara ilişkin değerlendirmelerinde daha homojen bir dağılım sergilediklerini düşündürmektedir.

4.5. Verilerin nitel yöntemle açık uçlu analizi

Uygulanan anket formunda yer alan açık uçlu sorulara öğrenciler tarafından verilen yanıtlar, nitel analiz yöntemi kapsamında içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Öğrencilerin ifadeleri doğrultusunda yapılan içerik analizinde, ilgili temalar oluşturulmuştur. Bunlar; “Mekânsal Algı ve Tasarım Unsurları”, “Sirkülasyon ve Yön Bulma Sosyal Alan İhtiyacı”, “Erişim ve Ulaşılabilirlik”, “Güvenlik ve Konfor”, “Görsel ve Estetik Düzenlemeler” olarak sınıflandırılmıştır. Bu ana temalar kapsamında öğrenci görüşleri doğrultusunda kodlanarak alt temalar oluşturulup sınıf düzeyine göre frekanslandırılmıştır. Katılımcıların birden fazla unsurdan bahsettiği yanıtlar, her bir öge için ayrı ayrı sayılarak analiz sürecine dahil edilmiştir.

Her iki sınıf düzeyinde de “Mekânsal Algı ve Tasarım Unsurları” temasının ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle açıklıklar taşıyıcı sistem ve renk gibi öğeler üzerinde durulmuştur. Dördüncü sınıf öğrencilerinin açık uçlu sorulara verdikleri yanıt sayısı birinci sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazladır. Dördüncü sınıf öğrencilerinde sosyal alan ihtiyacına yönelik beklentilerin daha fazla dile getirildiği, bu durumun kullanıcı deneyimi ve eleştirel bakışın gelişimiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin yanıtları doğrultusunda oluşturulan temalar ve bu temaların sınıflandırıldığı alt kategoriler ve öğrencilerin yanıtlarının sayısı (frekansları), Tablo 10’da ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 10

Açık Uçlu Sorulara Verilen Yanıtların Kriter Olarak Dağılımı

Ana temalar	Alt temalar	1. Sınıf Frekans	4. Sınıf Frekans
Mekânsal Algı ve Tasarım Unsurları	Taşıyıcı Elemanlar, Açıklıklar, Renk, Boşluk	39	46
Sirkülasyon ve Yön Bulma	Düşey Sirkülasyon, Yönlendirme	25	23
Sosyal Alan İhtiyacı	Oturma Alanı, Fuaye, Sergi, Sosyal Mekânlar	6	28
Erişim ve Ulaşılabilirlik	Merdiven, Engelli Erişimi, Koridor	5	18
Güvenlik ve Konfor	Aydınlatma, Merdiven güvenliği, Malzemelerin deformasyon	18	29
Görsel ve Estetik Düzenlemeler	Renk, Sergileme, Canlılık, Malzeme, Peyzaj	23	27

Yapılan analiz sonucunda, öğrencilerin mekân algılarına ilişkin görüşlerinin büyük oranda “mekânsal algı ve tasarım unsurları” ekseninde toplandığı görülmektedir. Örneğin birinci sınıf öğrencilerinden bir kişi, “Taşıyıcı elemanlar çok baskın, girişte ilk onları fark ettim” ifadesiyle yapısal unsurların algısal etkisini vurgulamıştır. Benzer şekilde dördüncü sınıf öğrencilerinden biri ise “açıklıklar çok fazla ama işlevsiz, doğal ışık fazla geliyor ama mekâna katkısı tartışılır” diyerek mekândaki pencere açıklıkların işlev ile çevre denetimi arasındaki ilişkisini sorgulamıştır.

Buradan yola çıkarak birinci sınıf öğrencilerinin hiçbir tasarım eğitimi almadan doğrudan mekânsal deneyimlerini anket yoluyla aktarılırken dört yıllık bir tasarım eğitimi almış bir tasarım öğrencisi mekânın fiziksel koşulları ile işlevi arasında bir bağ kurarak çevresini algılamakta ve bunu ankete yansıtmaktadır.

“Sirkülasyon ve yön bulma” teması altında özellikle düşey sirkülasyon elemanlarına ilişkin yorumlar öne çıkmıştır. Birinci sınıftan bir öğrenci “Koridorlar çok karmaşık, ilk haftalarda yön bulmakta çok zorlandım” ifadesiyle yön bulma güçlüğüne belirtmiş; dördüncü sınıftan bir katılımcı ise “Merdiven basamak genişliği dar, erişimde sıkıntı yaratıyor” demiştir. Bunu yorumlamak gerekirse, birinci sınıflar yön bulma konusunda

kişisel tecrübelerini kullanırken dördüncü sınıflar mekânın ergonomisini sorgulayarak açık uçlu soruya yanıt vermişlerdir.

Sosyal alanlara duyulan ihtiyaç da verilerde sıkça vurgulanan bir diğer temadır. Özellikle dördüncü sınıf öğrencileri “Bekleme alanı yok denecek kadar az, fuaye çok işlevsiz” ve “Ergonomik oturma alanları artırılmalı” gibi ifadelerle bu gereksinimi açıkça dile getirmiştir. Dördüncü sınıflar dört yıllık bir tasarım eğitimi sonucunda kullanıcının iç mekân ve dış mekân ilişkisini sorgulayıp buna ek olarak iç mekânda derslikle dışındaki alanların da amaca yönelik düzenlenmesi gerekliliğine dikkat çekmişlerdir.

Güvenlik ve konfora ilişkin görüşlerde ise çoğunluk, aydınlatma yetersizliği ve düşey sirkülasyon elemanlarının güvensizliği üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin bir katılımcı, “Merdivenlerin basamakları belirsiz, düşecek gibi hissediyorum” şeklinde yorum yaparken; bir diğeri “Sokak köpekleri dış alanda tedirgin edici, çevre daha kontrollü olmalı” demiştir.

Görsel ve estetik düzenlemeler kategorisinde ise özellikle renk, malzeme ve peyzaj tasarımı konusunda gelişime açık alanlar vurgulanmıştır. Birinci sınıf öğrencilerinden biri “Duvarlar çok sade, canlı renklerle daha sıcak bir atmosfer yaratılabilir” yorumunu yaparken; dördüncü sınıf öğrencilerinden biri “Koridorlarda yapılan öğrenci çalışmaları sergilenirse hem estetik olur hem aidiyet artar” şeklinde öneride bulunmuştur. Bir öğrenci mekân tasarımı eğitimi alması sonucunda çevreyi sorgulayarak analiz etmekte ve kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda mekâna öneriler getirebilmektedir. Bu durum öğrencilerin, aldıkları iç mimarlık eğitimiyle birlikte süreç ilerledikçe pasif bir gözlemciden aktif bir tasarımcıya dönüşümünü ifade etmektedir. Öğrenciler mekân okuma yetilerini geliştirdikleri için mekânlara daha eleştirel gözle bakabilmektedir. Özellikle dördüncü sınıf öğrencileri çevreye karşı daha duyarlı yaklaşım sergileyerek kişisel beğenileri üzerinden değil, var olan mekânın gerekliliklerine vurgu yapmışlardır. Işık, renk, doku, ses gibi mekân kriterlerini değerlendirmişler ve yalnızca bir gözlemci olmanın ötesinde mekânın gereklilikleri için öneri sunmuşlar ve çözüm getirmişlerdir. Bu durumun öğrencilerin tasarımcı bakış açılarının gelişmesine bağlı olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak birinci sınıf öğrencilerinin mekân organizasyonu konusunda yer-yön bulma becerilerinde sorun yaşadıkları , dördüncü sınıf öğrencileri mekân kurgusu konusunda bir tecrübeleri olmasında kaynaklı yön bulma duyguları tasarım eğitimiyle güçlenmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu tez çalışmasında Çukurova Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünün öğrencilerinin eğitim gördükleri mekân ile etkileşimleri yapılan anket kapsamında değerlendirilmiştir. Nicel veriler, yapılandırılmış anket formu aracılığıyla elde edilmiş ve analizinde bağımsız örneklem t-testi ile ki-kare analizi kullanılmış; nitel veriler ise açık uçlu sorulara verilen yanıtların tematik analiz yoluyla yorumlanmasıyla ortaya konmuştur.

Yapılan bağımsız örneklem t-testi analizleri, bazı mekânsal bileşenlere yönelik algıların öğrencilerin sınıf düzeyinin değişkeni üzerindeki etkisinin varlığını göstermektedir. Özellikle bina içerisindeki yön bulma kolaylığı, sirkülasyon elemanlarına ulaşılabilirlik, sosyal alanların yeterliliği ve estetik memnuniyet düzeylerinde birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri arasında istatistiksel bir fark tespit edilmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin binayı kısa süre kullanmış olmaları, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise daha uzun süre deneyimlemiş ve aldıkları iç mekân tasarımı eğitimi ile mekânla bağ kurarak bu farkın oluşmasında etkili olmuş olabilir. Her iki grubun da algıları genel olarak orta-üst seviyede yer almakla birlikte, birinci sınıf öğrencilerinin binaya ilişkin daha olumlu ilk izlenimlere sahip olduğu söylenebilir. Bu durum birinci sınıf öğrencilerinin henüz mekânı algılama ve mekânı detaylı değerlendirme yeteneğinin gelişmemesi, mekâna dair sorunları fark etmeye başlamaması ile ilişkilendirilebilir. Özellikle dördüncü sınıf öğrencilerinde ortalamanın bir miktar düşmesi, zamanla artan mekânsal farkındalıkla birlikte, mekânın yalnızca fiziksel değil işlevsel ve estetik yönleri açısından da daha sorgulayıcı biçimde değerlendirilmesiyle açıklanabilir.

Bu bulgular algı kapsamında değerlendirilirse; öğrencilerin mekâna ilişkin algıları, bilgi düzeyi, deneyim, beklenti ve ihtiyaç gibi bireysel faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir. Kullanıcı ihtiyaçlarının zamanla çeşitlenmesi ve öğrenim sürecinde edinilen mesleki bakış açısının etkisiyle, öğrenciler mekânı daha eleştirel bir gözle değerlendirme eğilimi göstermektedir. Böylece, dördüncü sınıf öğrencilerinin bina deneyimlerinin öğrenim sürecindeki ilerlemeyle birlikte farklılaştığı ve daha eleştirel bir bakış geliştirdikleri görülmektedir. Aynı zamanda, ders dışında edindikleri kişisel tecrübelerini mesleki bilgileriyle harmanladıkları; özellikle staj süreçlerinde kazandıkları

deneyimlerin bilgi ve görgü düzeylerini artırarak bu farkın oluşmasında önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Ki-kare testi analizleri sonucunda ise, öğrencilerin binaya yönelik bazı algılarının öğrenim düzeyi değişkenlerle ilişkili olduğu görülmüştür. Analizler sonucunda birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencileri arasında mekân algısına ilişkin bazı kriterlerde anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle “sıcak” ve “soğuk” algılarında gözlemlenen bu farklılıklar, öğrencilerin mekân deneyimlerinin sınıf düzeyine bağlı olarak değişebildiğini ve mekânların kullanım sıklığı ve deneyim süresine göre farklı psikolojik tepkiler uyandırdığını göstermektedir. Buna karşılık, “davetkar”, “ferah” ve “dinamik” kriterlerinde belirgin bir fark bulunmaması, bu özelliklerin mekânlar arasında daha tutarlı algılandığını ve her iki sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından benzer şekilde değerlendirildiğini düşündürmektedir. Bu sonuçlar, mekân tasarımı eğitimi süresince kullanıcıların deneyiminin ve beklentilerinin dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir. Farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin algı farklılıklarının ortaya çıkmasının, daha kapsayıcı ve kullanıcı odaklı tasarımlar geliştirilmesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda yapılan kriter analizi sonucunda, “mekânsal algı ve tasarım unsurları”, “sirkülasyon ve yön bulma”, “sosyal alan ihtiyacı”, “erişim ve ulaşılabilirlik”, “güvenlik ve konfor” ve “görsel ve estetik düzenlemeler” olmak üzere altı ana tema altında katılımcı görüşleri sınıflandırılmıştır. Öğrencilerde genel olarak mekânsal algı ve tasarım unsurları temasının ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle açıklıklar, taşıyıcı sistem ve renk gibi öğeler dikkat çekmektedir. Dördüncü sınıf öğrencileri sosyal alan ihtiyacına daha çok vurgu yapmışlardır. Dördüncü sınıfların frekans sayısı birinci sınıflara kıyasla daha fazladır. Bu durum, öğrencilerin mekânla ilgili deneyim kazandıkça değerlendirmelerinin daha eleştirel ve seçici hale geldiğine işaret edebilir. Bu bulgu, mekânsal eleştirinin sınıf düzeyi ve deneyim arttıkça şekillendiğini ortaya koymaktadır.

5.2. Genel değerlendirme ve öneriler

Çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılacak olunursa öğrencilerin sınıf düzeyine göre bilgi birikimin artmasıyla mekân algısının geliştiği düşünülmektedir. Tez bağlamında bu gelişimin, dört yıl boyunca aldıkları mekân tasarımına dair derslerin bir ölçüde mekânı algılama konusunda farkındalık oluşturmaktan kaynaklanması

muhtemeldir. Bu doğrultuda, öğrencilerin mekâna yönelik algısal farkındalıklarına ışık tutan bulgular değerlendirilmiştir. Elde edilen bulguların sonuçları açıklanmış ve bu sonuçlara birtakım öneriler getirilerek bir tablo oluşturulmuştur (Tablo 11).

Tablo 11

Bulgular ve Öneriler Tablosu

Bulgular (Sonuçlar)	Öneriler
Öğrenciler, mekânları algıırken “sıcaklık”, “soğukluk”, “ferahlık” gibi kavramları fark edebilmektedir.	Mekân tasarımında kullanıcıların sınıf düzeyine göre algısal beklentileri dikkate alınmalıdır.
Birinci ve dördüncü sınıflar arasında bazı mekânlara yönelik algısal farklar anlamlı düzeydedir (özellikle bina girişi, fuaye alanı, akademik koridor gibi)	Bu alanlar için kullanıcılara uygun şekilde yeniden tasarım yapılmalı; öğrencilerin zamanla değişen ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.
Renk, açıklık, düşey sirkülasyon gibi öğeler kullanıcılar tarafından en çok fark edilen ve yorumlanan kriterler arasında yer almaktadır.	Bu tasarım elemanlarının estetik, işlevsel ve yönlendirici biçimde yeniden ele alınması önerilebilir. Öğrenci çalışmalarını sergileyen yüzeylerin artırılması teşvik edilmelidir.
Sosyal alanlar hem birinci hem de dördüncü sınıf öğrencileri tarafından yetersiz bulunmuştur.	Sosyal etkileşimi destekleyecek ergonomik ve işlevsel oturma, bekleme ve etkinlik alanları oluşturulabilir.
Mekânda yön bulma ve düşey sirkülasyon araçlarının kullanımı öğrenciler için işlevsiz bulunmuştur.	Yönlendirme sistemleri yeniden düzenlenebilir, düşey sirkülasyon elemanları daha güvenli hale getirilebilir.
Güvenlik algısı bazı öğrenciler için olumsuzdur. Dış çevre aydınlatması ve genel mekânsal organizasyon güvensizlik yaratmaktadır.	Güvenlik birimlerinin görünürlüğü artırılmalı, ışıklandırma elemanları güçlendirilmelidir.
Öğrenciler, iç mekân tasarımında estetik ve görsel öğelerin eksikliklerini ve daha fazla olması gerektiğini belirtmiştir.	Renk, malzeme, doku ve ışık kullanımı açısından mekânlar daha estetik, işlevsel hale getirilmelidir. Sanatsal öğelerin yer aldığı yüzeyler artırılmalıdır.

Örneğin estetik değerlere yönelik talepler ise her iki sınıf düzeyinde de güçlü biçimde vurgulanmış ve özellikle renk, aydınlatma ve sergileme alanlarına dikkat çekilmiştir. Her iki örneklem grubunda düşey sirkülasyon elemanları eleştirilmiş, yönlendirme eksikliği ve erişim sorunları dile getirilmiştir. Yönlendirme sistemleri yeniden düzenlenmesi bu soruna bir çözüm olabilir. Güvenlik açısından dördüncü sınıf katılımcılarının daha yüksek oranda risk algısı bildirmesi, fiziksel koşullara dair farkındalıklarının arttığı şeklinde değerlendirilebilir. Öğrencilerin mekânları algıarken “sıcaklık”, “soğukluk” ve “ferahlık” gibi kavramları hissettikleri görülmüştür. Ayrıca, bu kavramların öğrencilerin sınıf düzeyine göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum mekân tasarım eğitiminde kullanıcıların sınıf düzeyine bağlı olarak farklılaşan algı ve beklentilerinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde, bina kullanıcılarının mekânsal deneyimlerinin hem bireysel farklılıklar hem de eğitim sürecindeki ilerlemeye bağlı olarak değiştiği görülmektedir.

Yüksek öğretim yapılarında etkili bir eğitim sunmak adına iç mekânlarda daha sıcak ve dinamik renklerin, nitelikli aydınlatma elemanlarının ve kullanıcı odaklı mobilyaların kullanımı teşvik edilmelidir. Öğrencilerin mekânı değerlendirme yetkinliklerinin zaman içinde geliştiği dikkate alınarak, tasarım sürecine öğrenci katılımı desteklenmelidir. Öğrenci görüşleri, bina kullanımına yönelik kullanıcı merkezli iyileştirmelere rehberlik edebilir.

Tez çalışması devam ederken anket uygulandıktan sonra bölüm koridorlarında öğrenciler için oturma yerleri ve ödevlerin sergilenmesi için duvarlarda sergi elemanları düzenlenmiştir. Bu tür uygulamaların İç Mimarlık bölümünün diğer alanlarında da yapılması önerilmektedir.

Araştırma bulguları, öğrencilerin mimari mekânlara ilişkin değerlendirme ve yorumlama becerilerinin İç Mimarlık eğitim ve öğretimi süresi boyunca geliştiğini, bu süreç ilerledikçe öğrencilerin mekânlara daha eleştirel, sorgulayıcı ve farkındalığı yüksek bir bakış açısıyla yaklaşmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. Bu durumda, kullanıcıların algısal gelişimini destekleyecek hem estetik hem de işlevsel yönleri bir arada ele alan bütüncül mekânsal tasarım yaklaşımlarına duyulan ihtiyaç açıkça görülmektedir. Bu araştırma eğitsel mekânların yalnızca fiziksel özellikleriyle değil, kullanıcı deneyimleri üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmekte özellikle gelecekte tasarlanacak Mimarlık Fakültesi binalarında kullanıcı temelli, katılımcı ve deneyim odaklı yaklaşımların benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır.

Bu çalışmanın yeni araştırmalara zemin oluşturması, mekân tasarımında kullanıcı deneyimini önceleyen daha kapsayıcı, sürdürülebilir ve yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altan, İ. (2015). *Mimarlıkta mekân kavramı*. İstanbul: Ofis 2005 Yayınları.
- Altuncu, D. (2007). *Restoran bar işlevi kazandırılmış tarihi mekânlarda yapay aydınlatmayla atmosfer yaratma*. Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arğın, E. (2018). Algı yönetimi ve sosyal medya: 2017 Anayasa Referandumu üzerinden bir inceleme. Doktora tezi, İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Arnheim, R. (1977). *The dynamics of architectural form*. California: University of California Press.
- Asar, H. (2013). Mimari mekân okumasında algısal deneyim analizinin bir yöntem yardımıyla irdelenmesi. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aslan F., Aslan E., Atik A. (2015). İç mekânda algı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5 (11), 139-151.
- Aslan, S. (2006). *Anıt ve meydanlarda oran ve ölçek kavramları: Taksim Cumhuriyet Anıtı incelemesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayber, U. (2012). Mekân kimlik ilişkisinde ışık ve renk faktörlerinin psikolojik ve sosyolojik analizi. Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aytuğ, A. (2012). Mimaride doku kullanımının psikolojik etkileri üzerine bir araştırma. *Studies in Psychology*, 17, 37–46.
- Aytuğ, A., & İnceoğlu, M. (2009). Kentsel mekânda kalite kavramı. *Megaron*, 4(3), 131–146.
- Aytem, N. M. (2005). Mimari mekânda renk, form ve doku değişkenlerinin algılanması. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Babakhani, R. (2017). Color and light in architecture and its effects on spirits of space users in a psychological view. *Journal of Architectural Engineering Technology*, 6(1), 184.

- Backhouse, A., & Drew, P. (1992). The design implications of social interaction in a workplace setting. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 19(5), 573–584.
- Bacon, E. N. (1974). *Design of cities*. New York: Viking Press.
- Başbüyük, O. (2014). Algı yönetimi ve bilgi savaşlarında sosyal medyanın rolü. In B. Karabulut (Ed.), *Algı yönetimi* (1st ed., pp. 39–63), İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Bell, A. (1993). Principles for the design of teaching. *Educational Studies in Mathematics*, 24(1), 5-34.
- Berger, J. (2023). *Görme biçimleri*. (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Booth, N. K. (1983). *Basic elements of landscape architectural design*. New York: Elsevier Press.
- Blessner, B. ve Salter, L.R. (2007). *Spaces speak, are you listening?* Cambridge: MIT Press.
- Brebner, J. (1985). *Personality theory and movement*. In B. Kirkcaldy (Ed.), Individual differences in movement (pp. 27-43). Lancaster: Medical and Technical Press.
- Cassirer, E. (2000). *The individual and the cosmos in Renaissance philosophy*. New York: Courier Corporation.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Chater, N. (1996). Reconciling simplicity and likelihood principles in perceptual organization. *Psychological Review*, 103(3), 566–581. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.103.3.566>
- Ching, F. D. (2004). *İç mekân tasarımı* (B. Elçioğlu, Çev.). İstanbul: Yem Yayınları.
- Ching, F. D. (2010). *Architecture: Form, space, and order*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Corbusier, L. (2021). *Modulor / Modulor 2* (A. U. Kılıç, Çev.; A. Köksal & B. Demirhan, Ed.). İstanbul: Arketon Yayıncılık.
- Corner, J. (1999). *Recovering landscape: Essays in contemporary landscape theory*. Princeton Architectural Press.
- Çakır, M. (2014). *Görsel kültür ve küresel kitle kültürü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Çomak, N. (2020). *Okul öncesi eğitimin coğrafi temelleri*. Dr. Öğr. Üyesi Halil Uzun Yayını.
- Demirel E. (2004). Boşluğun mimarisi. *Mimarlık*, 315, 42-46.
- Demuth, A. (2013). *Perception theories*. Slovakia: Trnavská Univerzita.
- Diaconu, M. (2011). City walks and tactile experience. *Contemporary Aesthetics (Journal Archive)* 9 (1), 14.
- Doğrusoy, İ. T. (2001). Doğal aydınlatmanın işlevsel ve estetik boyutları. *Yapı Dergisi*, (235), İstanbul.
- Dresp-Langley, B. (2015). Principles of perceptual grouping: Implications for image-guided surgery. *Frontiers in Psychology*, 6, 1565.
- Erdal, İ. T. (2006). Gestalt kuramının grafik tasarıma etkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ertürk, S. (1984). Mimari mekânın algılanması üzerine deneysel bir çalışma. Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Fechner, G. T. (1948). *Elements of psychophysics* (H. E. Adler, Trans.; D. H. Howes & E. G. Boring, Eds.). NY: Holt, Rinehart and Winston.
- Fitoz, İ. (2004). Yapay ışığın mekân tasarımına etkisi. *Arredamento Mimarlık Kültürü Dergisi*, (2004/9), 94.
- Gescheider, G. A. (2013). *Psychophysics: the fundamentals*. New York: Psychology Press.
- Gibson, J.J. (1977) *The Theory of Affordances*. NJ: Erlbaum Associates, Hillsdale.
- Giritlioğlu, C. (1991). *Şehirsel mekân öğeleri ve tasarımı*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
- Goldstein, B. (2009). *Sensation and Perception*. CA: Wadsworth, Cengage Learning.
- Goldstein, B. (2013). *Bilişsel Psikoloji* (O. Gündüz, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Gökberk, M. (1996). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Göler, S. (2009). Biçim, renk, malzeme, doku ve ışığın mekân algısına etkisi. Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güney, S. (2012). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekân Örgütlenmesi*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hasol, D. (2005). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. İstanbul: Yem yayınları.
- Hesseltgren, S. (1977). *Man's perception of man-made environment: An architectural theory*. NJ: John Wiley & Sons.
- Itelson, W. H. (1960). *Visual Space Perception*. New York: Springer.
- İmamoğlu, V. (1973). The effect of furniture density on the subjective evaluation of spaciousness and estimation of size of rooms. In *Architecture Psychology* (pp. 341–352). Dowden Hutchinson and Ross Inc.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı ve iletişim*. Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Işingör, M., Eti, E., & Aslıer, M. (1986). *Resim I: Temel sanat eğitimi, resim teknikleri, grafik resim*. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını.
- İzgi, U. (1999). *Mimarlıkta süreç, kavramlar-ilişkiler*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Kalınkara, V. (2010). Yaşlı bireyler için yaşam çevresinin ergonomik tasarımı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 3(1–2), 54–64.
- Kandinsky, V. (1993). *Sanatta zihinsellik üstüne* (Çev. A. Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaner, Ç. (2023). Anıt ve meydanlarda oran ve ölçek kavramlarının incelenmesi; İzmir Konak ilçesi örneğinde. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Katz, D. (1935). *The world of color* (2nd ed., R. B. Mac-Leod & C. W. Fox, Trans.). London: Kegan Paul, Trench, Truber.
- Kochari, Arnold (2020) *Perceiving and communicating magnitudes: Behavioral and electrophysiological studies*. University of Amsterdam, doktora tezi, Amsterdam.

- Köker, L. (1998). *İki farklı siyaset: Bilgi teorisi – Siyaset bilimi açısından pozitivizm ve eleştirel teori*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kubat, A., & Ayaşlıgil, T. (2004). Doğa bilimlerinde ki-kare bağımsızlık testi ve tek yönlü varyans analiz testi uygulamasında spss programı kullanımı. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 52(1), 155-167. <https://doi.org/10.17099/jffiu.06109>.
- Kuban, D. (2010). *Kent ve mimarlık üzerine – İstanbul yazıları*. İstanbul: YEM Yayın.
- Kurak Açıcı, F. (2015). A studio study on re-interpret the comments of a brand in the design training. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 182, 295–300.
- Küçükerbaş, E., & Özkan, B (1994). *Bir meydan tasarım sürecinin Germencik örneğinde ortaya konulması*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Bilim Ofset.
- Kürtüncü, B., Köknar, S. A., & Dursun, P. (2008). Decoding spatial knowledge and spatial experience. *Proceedings of Design Train Progress*, 2931300 (2355).
- Lang, J. (1987). *Creating architectural theory: The role of the behavioral sciences in environmental design*. New York: Van nostrandreinholt.
- Mahnke, F. H. (1996). *Color, environment, and human response: An interdisciplinary understanding of color and its use as a beneficial element in the design of the architectural environment*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Marr, D. (1982). Felsefe ve yaklaşım. In *Görsel algı: Temel okumalar* (pp. 104–123).
- Markus, H. (1973). *Continuing education for women: Factors influencing a return to school and the school experience*. (Unpublished paper), University of Michigan.
- Merleau-Ponty, M. (1964). *The primacy of perception: And other essays on phenomenological psychology, the philosophy of art, history, and politics*. Evanston: Northwestern University Press.
- Molasadra.M. (2001). *Asfar. Translated by Asfar Arbae, fourth trip from creation to creation*. Translated by Mohammad Khajavi. Moli publications.
- Morgan, C. T. (1994). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*. 10. Basım (Çev. Arıcı, H. ve diğerleri). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları No:1.
- Morgan, C. T. (2010). *Psikolojiye giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Neisser, U. (1977). *Cognition and reality*. San Francisco: Freeman.

- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill.
- Özarslan, M. Z. (2014). Kitleleri harekete geçirme aracı olarak sosyal algı yönetimi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztank, N., & Halıcıoğlu, F. H. (2009). Mekân aydınlatma tasarımında yeni yaklaşımlar. V. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu, 8-10.
- Pallasmaa, J. (2014). Tenin Gözleri (A. U. Kılıç Çev.). İstanbul: YEM Yayınları.
- Peterson, M. A., & Gibson, B. S. (1994). Object recognition contributions to figure-ground organization: Operations on outlines and subjective contours. *Perception & Psychophysics*, 56(5), 551–564.
- Pitt, D. (2000, March 30; rev. 2004, July 7). *Mental representation*. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2008 ed.). Stanford University.
- Porter, T. (2009). *Architectural colour in the professional palette*. London: Routledge.
- Pollak, S. D., & Sinha, P. (2002). Effects of early experience on children's recognition of facial displays of emotion. *Developmental Psychology*, 38(5), 784–791.
- Pustu, S. (2014). *Algı yönetimi: kavramsal ve teorik bir bakış açısı*. Bilal Karabulut. (Ed.), *Algı yönetimi içinde*. (1. baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti, 309-329.
- Rasmussen, S. E. (1994). *Yaşanan mimari* (Ö. Erduran, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Rodeck, B., Meerwein, G., & Mahnke, F. H. (1999). *Mensch - Farbe - Raum: Grundlagen der Farbgestaltung in Architektur, Innenarchitektur, Design und Planung*. Leinfelden-Echterdingen: Koch.
- Rubin, E. (1915). *Synsoplevede figurer*. Kopenhag: Gyldendalske Boghandel.
- Salingaros, N. A., & Mehaffy, M. W. (2006). *A theory of architecture*. Solingen: Umbau-Verlag Harald Püschel.
- Soygeniş, S. (2020). *Mimarlık düşünmek düşlemek*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Soygeniş, S. (2023). *Boşlukta gezinirken.. Mimari mekânın öyküsü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

- Srinivason, V., Singh, J., Pandi-Perumal, S., Spence, W., Brown, G. ve Cardinalli, D. (2010). Jetlag, circadian rhythm sleep disturbances and depression: the role of melatonin and its analogs. *Publicado en: Advances in Theraphy*, 27(11), 796-813.
- Şentürk, L. (2011). *Le Corbusier: Modülör'ün bedeni- Modern mimarlıkta hegemonik erilliğin eleştirisi*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayın.
- Tanah, Z. M. (2000). *Sadeleştirimler*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Tuan, Y. F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Tunç, A., & Atılgan, A. (2017). An administrative understanding on perception: Perception administration. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(3), 228–238.
- Tutar, H. (2015). Eğitim bilişim ağı (EBA) sitesine yönelik olarak öğretmenlerin görüşlerinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Uçak, N. Ö. (2010). Bilimsel iletişim ve intihal. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık: IV. Kurultay Bildirileri*, Ankara: ULAKBİM.
- Ural, S. E. (1995). Mimarlıkta renk: Yapay ortamların renklendirilmesinde renk dinamikleri. Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Us, F. (2008). Mimari mekânın aktarımında algılayıcı hareketinin önemi. Sanatta yeterlik tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünal, B. (2013). Mobil konutların iç mekân tasarımlarının görsel algı açısından irdelenmesi: geçici afet konutları örneği. Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara.
- Vecera, S. P., & O'Reilly, R. C. (1998). Figure-ground organization and object recognition processes: An interactive account. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 24(2), 441–462.
- Vehlow, C., Beck, F., & Weiskopf, D. (2015). The state of the art in visualizing group structures in graphs. *EuroVis (STARs)*, 21-40.
- Von Meiss, P. (2013) *Elements of architecture*. Lausanne: EPFL Press.
- Weiten, W. (2007). *Psychology: Themes and Variations*. Belmont, CA: Wadsworth Pres.

- Yener, N., & Ülker, B. (1999). Mekânda yüzeylerin algılanması ve malzeme. *Kuram ve Uygulama: Mimari Biçimlendirmede Yüzey Ulusal Sempozyumu*, Ankara.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurttaş, N. B. (2019). Mekân algısı ve iç tasarım ile ilişkisi. *Euroasia Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 6(6), 27–34.
- Zengel, R. (2008). Mekân algısına yönelik farklı okuma biçimleri. *Mimarlıkta Malzeme Dergisi*, 7(1), 26–32.
- Zevi, B. (1990). *Mimariyi görmeyi öğrenmek*. (H. D. Divanlıoğlu, Çev.). İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Zevi, B. (2021). *Mimarlığı görebilmek*. (A. Kaya, Çev.). İstanbul: Arteon Yayıncılık.
- Zevi, B. (2022). *Mimarlığın modern dili*. (O. Alkan, Çev.). İstanbul: Arteon Yayıncılık.

İnternet kaynakları

- Business Jargons (2019). *What is Perception? definition, factors, process and importance - Business Jargons*. <https://businessjargons.com/perception.html>, Erişim tarihi: 09.11.2023.
- FlowMapp. (n.d.). Law of Prägnanz. <https://www.flowmapp.com/blog/qa/law-of-pragnanz>, Erişim tarihi: 20.04.2024.
- Interaction Design Foundation. (2016, 30 Ağustos). *Gestalt İlkeleri nedir?* Interaction Design Foundation- IxDF. <https://www.interaction-design.org/literature/topics/gestalt-principles>, Erişim tarihi: 20.04.2024.
- TDK (2023). <https://sozluk.gov.tr>, Erişim tarihi: 13.11.2023.
- <https://tr.langenscheidt.com/turkce-almanca/>, Erişim tarihi: 01.11.2024.

EKLER

EK-1 Katılımcı anket formu

KATILIMCI ANKETİ

Yönerge

Bu anket Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programında hazırlanan “İç Mimarlık Öğrencilerinin Mekan Algısının Değerlendirilmesi-Çukurova Üniversitesi Örneği” başlıklı tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Ankette toplanan bilgiler sadece bu tez çalışması için kullanılacak olup başka bir yerde kullanılmayacaktır. Eğitim gördüğümüz bina içerisinde kullanıcıların mekân algısını ölçmek amacıyla görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır.

Cinsiyetiniz: Kadın ☐ Erkek ☐ Belirtmek istemiyorum ☐

Sınıfınız: 1. Sınıf ☐ 4. Sınıf ☐

- 1) Lütfen her bir kriteri en olumsuzdan en olumluya doğru (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) derecelendiriniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bina girişini çok kolay bulabiliyorum					
Binaya girdikten sonra merdiveni kolaylıkla erişebiliyorum					
Binaya girdikten sonra asansöre kolaylıkla erişebiliyorum					
İç Mimarlık Bölümüne geldiğimde akademik ofislere erişim çok kolay					
İç mimarlık Bölümünde atölye ve dersliklere erişim çok kolay					
Koridorda yönümü kolaylıkla bulabiliyorum					

Bina içinde yönümü bulmakta zorlanıyorum					
Derslikten çıkınca hangi yöne gideceğimi bulabiliyorum					
Bina içindeki renkler iyi					
Kantindeki renk ve malzemeler mekâna sıcak bir görüntü vermektedir					
Binanın formu eğitim binası olarak uygundur					
Koridorda doğal ışık miktarı yeterlidir					
Derslikler ve atölyede doğal ışık miktarı yeterlidir					

- 2) Bina içerisinde mekânların sizde bıraktığı etki üzerine görüşleriniz (Lütfen aşağıdaki kutucuklara işaretleyiniz. İsterseniz birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).

	Sıcak Mekân	Davetkar Mekân	Soğuk Mekân	Ferah Mekân	Dinamik Mekân
Bina girişi					
Fuaye alanı					
Bölüm akademik ofislerin bulunduğu koridor					
Derslikler ve atölyelerin bulunduğu koridor					
Atölye					

- 3) Bina içerisinde mekânların sizde bıraktığı etki üzerine görüşleriniz (Lütfen aşağıdaki kutucuklara işaretleyiniz. İsterseniz birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Binaya girdikten sonra en çok dikkatinizi çeken şey nedir? (Kolonlar, pencereler, renk, asansör, merdiven vb.)	
Binaya girdikten sonra zemin katta gereksinim duyduğunuz bir şey var mı? Varsa nedir?	
Bina içindeki sosyal alanlar (bekleme alanı, oturma yerleri vb.) yeterli midir?	
Binada erişimle ilgili herhangi bir zorluk yaşadınız mı? Özellikle engelli erişimi ya da ulaşım açısından bir öneriniz var mı?	
Binada herhangi bir güvenlik endişeniz oldu mu? Eğer olduysa, hangi önlemler alınması gerektiğini düşünüyorsunuz?	
Binada görsel tasarım açısından geliştirilebilecek bir öğe/öğeler olduğunu düşünüyor musunuz? Varsa lütfen yazınız.	

- 4) Bu konu ile ilgili başka belirtmek istediğiniz bir durum varsa lütfen yazınız ya da çizimle ifade ediniz.

Teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

1. **Adı Soyadı** : Necla Semerci
2. **Unvanı** : Öğrenci (Yüksek Lisans)
3. **Öğrenim Durumu** : Lisans
4. **Çalıştığı Kurum** : Hasan Kalyoncu Üniversitesi (Arş. Gör.)

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İç Mimarlık	Çukurova Üniversitesi / İç Mimarlık Bölümü	2018-2022
Y. Lisans	İç Mimarlık (Tezli)	Çukurova Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü	2022-2025

5. Yayınlar

5.1. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

Semerci, N. & Gürani, F. Y. (2024, 9-10 Kasım). Mekân ve çevre açısından kullanıcı gereksinimlerine uygun küçük ölçekli yaşam alanları. 6th International Symposium on Innovation in Architecture, Planning and Design, 8-20, Ankara, Türkiye. <https://doi.org/10.36287/setsoci.20.2.008>

5.2. Yazılan uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler

Canbolat, T., Ekici, Y., Semerci, N. & Öztürk, M. C. (2024). Analysis of postdisaster temporary shelter spaces in the context of user-space relationship: the case of Çukurova University Sakıp Sabancı Sports Hall. Karadağ, A. A. & Ertaş Beşir, Ş. (Eds.). Earthquake Resistant Cities and Disaster Management. 2024, Chapter: 1, 01- 39. ISBN: 978-625-367-633-9. Iksad Publications.